

TÜRK FOLKLOK ARAŞTIRMALARI

AGUSTOS 1963

İÇİNDEKİLER :

UNESCO T. Millî K. Genel Kurul Toplantısı	Sadi Y. ATAMAN
Büyüculükte Taşkömürü ve Yada Taşı	Prof. Mahmut R. GAZİMİHAL
Aşık Haliloğlu	Cahit ÖZTELLİ
Nazarlıklar	Abdülkadir İNAN
'Osya'da Ay - Güneş Hakkında İnanmalar	Doç. Dr. Sükrü ELÇİN
Konya'da Bazı Ticarethanelerdeki Levha Yazıları	Selçuk ES
Şuvsath Aşık Deryami (Dursun Ali Erdoğan)	N. BİRDOĞAN
Konya Ağzı Üzerine Çalışmalar	Mehmet ÖNDER
Örf ve Adetlerle Kars'ta Kotan (I)	Mürsel KÖSE
Gülner'da Derlenen Tekerlemeler	Gündüz ARTAN
1938'de Bayburt'ta Saz Şairleri Haftası (3)	Mahmut K. YANBEĞ
Çorum Dolaylarından Bilmeceler	Osman SAYGI
Okullarda Folklor Kolları	Cevdet CANBULAT
X. Türk Dâ Kumültayn Toplandı - Akşehir'de Nasreddin Hoca Festivali	İhsan HİNÇER
Yapıldı - Sarayova Millî Müzesinin 75. Yıldönümü	M. Güner DEMİRAY
Muradına Eren Kızla Bey Oğlu Masah	

BİZE GELEN KİTAPLAR

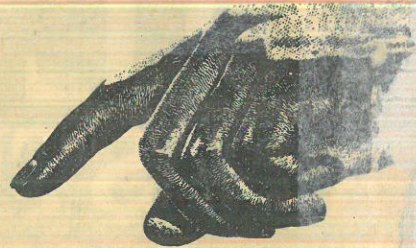
SAYI: 169

KURUŞ: 1/2 halk müziği
ze başı boş bi,
olan, eli çalgı
üdyolarında al-

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKARILAN HALK KÜLTÜRÜ DE

Bu APARTMAN'ın Bir dairesi SİZİN olabilir.

AKBAN

İKRAMİYE APARTM.

Nişantaşı - Topağacında
Kalorifer, sıcaksu tertibatlı
Asansörlü, Parkeli, Gömme banyo
Lüks olarak inşa edilmiştir.

Tasarruflarınızı **AKBANK'ta** toplayınız.

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

Sermayesi 20.000.000 T. L. Merkezi: İstanbul

Şubeleri:

İstanbul	İzmir	Samsun
Beyoğlu	Ankara	Konya
Galata	Yenişehir	İskenderun
Kadıköy	(Ankara)	Mersin
Osmanbey	Adana	Bursa
Hasköy	Çapa	Bakırköy
Beyazıt	Edirne	

HERNEVİ BANKACILIK MUAMELÂTI-BÜTÜN YABANCI MEMLEKETLERDE MUHABİRLİ

Telgraf adresleri: Umum Müdürlük: Bankorgan- İstanbul Şubeler: Bankor

(Folklor)

23 Mart 1963

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

169

AĞUSTOS 1963

YIL: 15 - CİLT: 8

UNESCO GENEL KURUL TOPLANTISI

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun Sekizinci Dönem Genel Kurul toplantısı 28 - 30 Eylül 1963 günlerinde İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Konferans Salonunda yapılmıştır. Aşağıda, Genel Kurul'a Türk Folklor (Halkbilgisi) Derneği adına katılan Sadi Yaver Ataman bu konuda bir yazısını sunuyoruz.

T. F. A.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun, ikinci dönem toplantısına, Türk Folklor Derneği temsilcisi olarak ben de katıldım. Üç gün süren bu toplantıda önemli memleket tartışmaları görüldü. Raporlar hazırlandı ve faydalı kararlar alındı. Unesco'nun memleketimiz için Millî Komisyon adı altında çalışan ve 15 yıl önce bir yönetim kurulu ile idare edilen Türk Folklor Derneğini geçen yıl içinde neler yapmış olduğunu Genel Kurula sunulan bir rapordan bahsettik. Gerçekten ferahlandırıcı çalışmalar yapılmıştır. Unesco'nun memleket içi faaliyetleri de özlenen neticelerin alınmadığı da bir gerçektir.

Yıllardan beri memleketin dört bucağında çalışmış, araştırmalarda bulunmuş bir folklorist olarak yüreğimle daima ezizliğini duyduğum bazı intibalarımı ve düşüncelerimi, komisyon çalışmalarını sırasında ve Genel Kurul toplantısında belirtmeğe çalıştım. Bunlardan önemli bulduğum bazıları, sırf yüreği millî kültür ve sanat aşkı ile yanan bir memleket evladı olmanın heyecanı ile burada da belirtmek istiyorum.

Unesco'nun memleket kültürü ve sanatı ile ilgili faaliyetleri daha çok büyük merkez-

lere inhisar ettirilmiş gibi içimde kıvılcımlanan bir endişe vardır. Büyük şehir galerilerinde sanat eserleri teşhir etmek, kitaplıklar kurmak, eserler yazmak, konferanslar vermek, medeni âlemlerle temas seyahatleri yapmak, bunların hepsi de hiç şüphesiz yerinde ve güzel şeylerdir. Fakat öyle sanıyorum ki, Unesco asıl mühim gayesini, memleket için faaliyetlerinde ve memleketin bütün varlığında âmil oluculuğu tesirli ve feragatli bir gayret sarfederek gerçekleştirme durumundadır. Bunda, çalışmaların içinde bulunan değerli şahsiyetlerin iyi niyetlerinden asla şüphe etmemekle beraber, başarılmış neticelere ulaşamadığımı üzümlere kaydetmek mecburiyeti vardır.

1— Anadolu köy ve kasabalarımızdaki pazarlarda ve panayırda hâlâ mızraklı ilmihal-ler, taş basması aşık kitapları, Zaloğlu Rüstemler, Kan Kaleleri ve saire gibi bir takım kitaplar satılmaktadır. Bunlar memleket kültürünü, irfanını, halkın terbiye ve ahlakını bozucu ve zehirleyici faaliyetlerdir.

2— Radyolarımızın, bilhassa halk müziği yayınları, plâk yayınları o derece başı boş bırakılmıştır ki, biraz sesi güzel olan, eli çalgı tutan hızını radyo ve plâk stüdyolarında al-

maktadır. Plâkçuları inhisara almış bir çeşit halk türküsü besteciliği türemiştir. Plâk firmaları, kaliteli ve Folklor mahsulü halk müziği istememektedir, aksine seviyesi düşük uydurma bir takım şehvet türküleri, ağılamaklı ve melânkolik havaları tercih etmektedirler. Bu hal, folklor kaynaklarını bulandırmakla kalmayıp, memleketin millî kültür mahsüllerini sakata çıkarmak demektir. Son derece tehlikeli bir çığırır. İyiyi ve gerçeğe imkân verilmediği cihetle, halk daha iyisini ve kalitelisini bulamadığı için, ister istemez kötüye itibar etmektedir. Bir şey ki, çok ve sık verilirse, halkın onu tutması tabii görülür, çok ve sık verildiği için de bir keramet duygusu uyanır. Radyolarımız bile maalesef bu seviyenin üstün de faaliyet gösterememektedir.

Aydın insan topluluklarını kandırmak o kadar kolay değildir, fakat saf halkı kandırmak daha kolaydır. Gezilerimizde gördüğümüz pazar sergilerinde yayılan, kalitesi düşük kitaplar, yine bu pazarlarda dolaşan sanat ve meslek madrabazları cerbezeli beyan ve nutuklarla halkı pekâlâ kandırmaktadırlar. Saniyede ağrısız diş çekiciler, göz hastalıklarını bir hamlede iyi ediverenler, ağrıya sızıya deva bu lanlar, folklorik hiç bir değeri olmayan usul ve vasıtalarla çeşitli hastalıklara şifa dağıtanlar, memleketin millî kültürünü ve sağlığını tahrip etmektedirler. Hele bir takım türedi organizatörler, konser topluluğu adı altında Anadolu'da gösterdikleri faaliyetlerde, halkın zevkini, ahlâk ve terbiyesini bozmak için adeta birbirleriyle yarış etmektedirler.

Bu çok tehlikeli ve zararlı faaliyetlerin sebeplerinden en önemlisi hiç şüphesiz kontrolsuzluktur. Panzehiri ise hiç verilmemektedir.

Yine gezilerimizde, derin bir yürek üzüntüsü ile gördüğümüz bir manzara da yer yer sakata çıkarılan ormanlarımızdır. Millî servet kaynağı ve tabii iktisat yapısı ormanların hâli, gerçekten yürekler acısındır. El kadar çıra için koca çamlar devriliyor, bir tek araba dingili için, genç ve levent çamların tepeleri kesiliyor, bir yayık kasmağı çıkarmak bahasına yine koca çamlar kökünden yıkılıyor, bir avuç buğday alabilmek için ormanlar yakılarak yer yer kelleştiriliyor.

Biz buna bigâne kalıyoruz. Dibinde yatır

bulunan ağaçları kutsal sayarak el sürmeye vatandaş, beri yanda genç ve levent ağaçları kesmektedir. Bu, dinî terbiyenin ve inanışın yanı sıra, millî terbiyenin de telkin edilmesi meselesidir. Yollar boyunca, orman sıhhat kaynağıdır. Orman olmayan memleket vatan değildir. Ormanda açılan tarlada emek boşa gider gibi, vecize levhaları asmakla işin bitmeyeceği bir gerçektir. Asıl iş vatandaşın ruhunda orman sevgisi ve millî ormançılık şuurunu canlandırmaktır. Orman sevgisi her aydın memleket çocuğunun yüreğinde şuurlu ve saf bir heyecan kaynağı olmalıdır.

Burada bir an köy öğretmenini düşünürüm. Bizde köy öğretmenliği de henüz dilmis değildir. Bir tip öğretmen bilirdi disini köyde ikamete mecbur saymaktadırlar. İşma şevki kalmamış, izzeti nefsi kırılmış. Çünkü, buraya cezalı olarak gelmiştir. Şehirlerde başarı gösteremeyen öğretmenler gönderilir. Başarı gösterip de, daha gelen kânlarla çalışmak şevki ve aşkı ile yanan öğretmen, eğer âmirlerine hoş görünecek bir yette değilse, köye gönderilir. Köy, öğretim için bir ceza müeyyidesi, bir sürgün. Halbuki en iyi öğretmenler, ideal insanlar. Melidir ki, kendisini okulunun dört duvarında, sâdece çocuklarına okuyup yazma meği vazife sayan değil, bulunduğu köyün varlığında âmil olucu çalışmalarını ni verebilsin. Vaktiyle öyle öğretmenlerdim ki, altına oturma için bir sandalye tedarik etmeği canı almayacak ve boş tenekesinin üstünde oturmayı kâfi sayan bedbinlik içinde çalışıyordu. Köylerime man dâvasını, köy dâvasını ve bütün memleket dâvasını kavramış, anlayışlı, fevkalade yüreği millî heyecanla çarpan ideal öğretmen beklemektedir. Bir öğretmen Unesco'yu demek olduğunu bilmezse, halkı bu hayal inandırmak hayal olur.

Memleketin eğitim, bilim ve kültür sorunları ile ilgili, belli başlı teşekkülleri ile ten geçerek maksadı gerçekleştirmek üzere Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak, zamnede sem, 1949 yılında faaliyete geçmiş bulunan Unesco Türkiye Millî Komisyonu, yukarıda beri belirtmeğe çalıştığım hususlar üzere hassasiyetle durmalı, ileri sürülen katı durumları içinde dahi, gayesine muvazir olarak aktif teşebbüslerde bulunmalıdır. Memleket

türü ve sosyal hayatı ile ilgili bütün çalışmalarında birinci derecede merci olması lâzım gelen Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir teşekkül olması, zaten Unesco Türkiye Millî Komisyonunun bu durumdaki hareket hattını tesbit ve tayin etmiş bulunmaktadır.

Yukarıda kısaca temas ettiğim, türedi halk türküsü besteciliğini küçümsemek lâzımdır. Bu zararlı faaliyet, bu kalitesiz ve soysuzlaşmış yayınlar ve Folklor kaynaklarımızı bulandıran davranışları önlemek için biz, Türk Folklor Derneği olarak resmen hiç bir şey yapamamaktayız. Memleketin millî kültür konuları ile yakın ilgisi bulunan ve çalışmalarını bu noktada gerçekleştirmeye çalışan bir teşekkül olarak bu gibi aksaklıkları önleyici tedbirleri alabilecek, bir yetkiye sahip olmadığımız için üzüntümüz derindir. Türk Folklor Derneğine böyle bir yetki tanımak imkânının elvermesi halinde çalışmalarımızın bu noktada da müsbet bir neticeye ulaşacağına şüphemiz yoktur. Ancak üzüntü ile beyan etmek isterim ki, memleketin millî kültür, bilim ve sosyal teşekkülleri ile temasa geçmesi birinci vazifesi olan Unesco Türkiye Millî Komisyonu, bir kenarda maddi imkânsızlıklar içinde kıvranan ve memleketin millî kültürüne hizmet etmeğe çalışan Türk Folklor Derneği ile, yakınlık gösterilmesine rağmen hiç bir temas temayülünde bulunmamaktadır. Hattâ bu derneğin yayın organı olan Türk Folklor Araştırmaları adlı Derginin pek cüzi olan abonesini de kesmiş bulunması da hüznün verici bir neticedir. Evvelki yıl raporlarının vardım faslında adı geçen derneğe de vardımında bulunulduğu ehemmiyetle kaydedilmiştir. Halbuki, 15 aboneyi geçmiyen bu sembolik yardım da sonradan kaldırılmıştır. Yıllardan beri büyük bir feragat ve maddi sıkıntı içinde hiç aksamadan kültür ve ilim dünvasına hizmet etmekte devam eden ve sekizinci cildini tamamlamaya çalışan, sahasında tek olan bu derneğe Unesco'nun bir lutuf olarak değil, teşvik edici, koruyucu bir mecburiyet fikri ve duygusu ile en geniş vardımlarda bulunması lâzım gelir.

Derneğin Notu: Türk Folklor Araştırmaları, elinize alınmış olduğunuz bu saansiyela 15 ci numara uluma oirmektedir. Ne hazinir ki, Unesco Türkiye Millî Komisyonu dergi

mize yıllık abone bedeli olarak ödediği, 180 liraya keserken, bir iki yıl evvel, Unesco Genel Merkezi Türkiye'deki sosyal ilim ve folklor çalışmaları için Türkiye Millî Komisyonunu emrine tahsis ettiği büyük bir meblağ kullanmadığı için, geri almış, Asya'daki diğer memleketlere dağıtmıştır.

Unesco Türkiye Millî Komisyonu çalışmaları, daima Avrupa gezileri etrafında ve çekismeli olmuş, bilim çalışmaları ya sonuncu plâna düşmüş, ya da önüle edilmiştir. Hazin, hem de çok yazık! Ne yapalım ki, hakikat budur. Yeni ve yapıcı Millî Eğitim Bakanı Sayın İbrahim Öktem'in Unesco ile yakından ilgilenmesi en büyük dileğimizdir.

Bize gelen KİTAPLAR

* M. Şakir ÜLKÜTAŞIR: "Türk ve İslâm Geleneğinde Ağaç". Ankara Etnoğrafya ve Folklor Derneği Yayınları: I. Dr. Phil. Hamit Z. Koşay'ın bir önsözü ile Cahit Öztelli'nin kitabın yazarı Ülkütaşır hakkında bir yazısı vardır. 20x14 boyunda, 49 sayfa, 3 lira.

* H. Uğuroğlu BARLAS: "Kavseri Düğünleri" İstanbul Sahaflar Yurttaş Kitabevi Folklor Yayınları: 2. 20x14 boyunda, 48 sayfa, 3 lira.

* Abdülbâki GÖLPINARLI: "Nasreddin Hoca". Akşehir Nasreddin Hoca Derneği Yayınları: 2. 24x17 boyunda, 12 sayfa, 75 kuruş.

* Sami N. ÖZERDİM: "Atatürk Devrimi Kronolojisi". Varlık Büyük Cep Kitapları: 226. 17x12 boyunda, 104 sayfa, 2 lira.

* Henry JAMES — Neclâ AYTÜR: "Daisy Miller" Roman, Varlık Büyük Cep Kitapları: 227. 17x12 boyunda, 64 sayfa, 2 lira.

* Prof. Gaetano MOSCA — Samih TIRYAKIOĞLU: "Siyasî Doktrinler Tarihi" Eski çağlardan günümüze kadar. Varlık Faydalı Kitaplar: 26. 17x12 boyunda, 348 sayfa, 8 lira.

* Hikmet DİZDAROĞLU: "Türkçede Filler". T.D.K. Tanıtma Yayınları, Dil Konuları Dizisi: 6. 20x14 boyunda, 64 sayfa, 2 lira.

BÜYÜCÜLÜKTE TAŞKÖMÜRÜ VE YADA TAŞI

Yazan: (Merhum) Prof. Mahmut R. GAZİMİHÂLİ

Şu yazımda, üstünde durageldiğim meslek konuların (yazılarımda işime yarayacak bir müvazilik halinde) bir anlık dışına çıkıyorum.

Asyayı yıllarca dolaşan seyyah Marko Polo, 13. yüzyılda Avrupaya dönünce şöyle demişti: Asya'nın Hanbalık şehri civarındaki ağlarda kara taşlar vardır. Halk bunları topayıp kuru odunla tutuşturarak yakarlar. Bu taşlar, yanınca, başka imkânlarla ölçülemiyebilecek derecede fazla ısı meydana getirirler. Üstelik kızardıktan sonra duman kalmaz ve ısı uzun müddet aynı şekilde kalır.

Marko Polo'nun hemşehrileri Avrupa'ya dönüştü onun anlattığı yanan kara taşlara, yani maden kömürüne inanmamışlardı. Uyarlılıkta seviye farkı söz konusuydu.

Orta Asya'da o çağdan dört yüzyıl önceki bile kamlık (kâhinlik) işi halinde bir "yat" taşı imkânı revaçtaydı (Kaşgarlı Mahmut, 11. yüzyıl); bellibaşlı taşlarla (yada taşı ile) yapılıyordu; böylelikle yağmur ve ar yağdırılır, rüzgâr estirilirdi! Bu, Türkler arasında tanınmış bir şeydi. Kaşgarlı Mahmut ayrıca diyor ki: "Ben bunu Yağma ülkesinde gözümle gördüm; orada bir yangın olmuştu, mevsim yaz idi; bu suretle kar yağdı ve Ulu Tanrının izniyle yangın söndüldü." (Türkçe çevrimde, cilt III, S. 3).

Evliya Çelebi yüzyıllarca sonra Kafkas yollarında seyahat ederken bir yerli büyücü ün garip afsunlarla bulutları öökte tonlayıp uğnak boşandırdığını bir ara anlatmıştır. Seyahatımızın mühalâza temavülünden söz açan epev görülmüştür. Böyle yapılacağına göz değiliğinin tarihi üzerinde durulsa çok daha üsbet çalışılmış olurdu.

Bir müvaziliği hatırlatmakta fayda görürüz. Yukarda adı geçen Marko Polo, Asya'da bir gözbağcının havaya bir toparın atarak k durdurduğunu ve onun tepesine doğru inerler gösterildiğini müşahadesine göre anlatıyor — Faslı seyyah İbni Batuta aynı mafei Asyada gördüğü şekliyle anlatıyor! 14. yüzyıl). - Evliya Çelebi aynı gözbağcılığını Sivas'ta Tunuslu bir aram sihirbazdan öğleriyle gördüğü gibi tafsilâtiyle hikâye ediyor!!! (17.

yüzyıl). Cümlesi çağına göre dindar adamlardı; yalancı değillerdi.

Bunlara inanabilmek bizlerin harç ve imkânımız dışındadır. Ancak, metinler toplanıp incelenmek ister. Büyücülük, gözbağcılık ne idi? Bu bir folklor konusuydu, o çağlar için. Hint fakirlerinin esrarlı marifetleri de bir konudur. İbni Batuta onlara keza şahit olup ürküntüler geçirmişti; meselâ Racanın ricası üzerine üç fakirden biri bağdaş kurmuş haliyle yerden tavana doğru yükselip orada yine aynen oturuyor! Arap seyyahı ba yılıyor, ilâçla ayılıyorlar: Fakiri yere imiş görüyor! Yer çekimi yenilmiş görünüyor...

Büyücülüğün tarihi, Turan ülkelerinde kayıtlı Hunlara kadar çıkıyor. Milâttan iki yüzyıl önce Hunlardan bir boy olan "Hiyongnu"ların büyü sözüne şaşılacak derecede benzeyen bir kelimeyle sihirbazlığı ifade ettikleri bir Çin kaynağından biliniyor ve sözün türkçeliği bir Macar bilginince kabul edilmiş bulunuyor. — Macarlar bizim büyü dediğimize "büv" ve büyüğü karşılığı olarak "büvos" (oku: büvöş) derler..

Danslar tarihinin mensede sihirbazlık gösterilerine bağlılığı dolayısıyla :Orun sözünün anlamdaşlığında yüz yılları aşmış Bi. Büvü, Büvi, Büvik sövlenis cesitlerinin de yukardaki kelimelerle kökte birliği pek kuvvetle muhtemeldir. Kendim bu inançtayım.

Müsbet bilimlerin gelirken maddî keşiflere ulaşmasıyla ortaçağ bilimleri yüzyıllardır çöküntüye uğramış bulunuyor. O arada nice imkânlar ihmâl yüzünden kayboldu. Halk ilâçları, ruhi etki imkânları, esrarlı başarılar, v. b... Şu yazıda o eski işlerden üç beşine folklor açısından temas etmekle yetindik.

Üstte hatırlattığımız maddelerden yalnız taş kömürünü, ileri nesiller buluşturup, kok kömürünü de çıkarmıştır. Fakat, yada taşı hâlâ meçhulümüz kalan bir maddedir. Büyücülük unsurları ayrı ayrı araştırılmak ister. Bize kalırsa, iptidai insan, kendi cemiyetinin bilmediklerini tesadüfen her keşfedişte âdeta peygamberleşmiştir. Fakat adı unutulmuştur.

AŞIK HALİLOĞLU

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Haliloğlu hakkında yayınlanmış bir yazı görmedik şimdiye kadar. İlk olarak, aşağıya aldığımız manzumesi ile tanıtılmak istediğimiz Halil Oğlu'nun 1630 da Hüsrev Paşa komutasında yapılan Bağdat seferine katıldığını öğreniyoruz. Zor Murtaza Paşa, bu seferde Ana dolu'da Beylerbeyi olarak bulunmuş ve son yürüyüşte Bağdat surları önünde şehit olmuş, bir kahraman idi. Naimâ, Kâtip Çelebi'nin Fezleke'sinden alarak bu şehitlik olayını şöyle anlatıyor: "Zor Murtaza Paşa merhum, kale divarı altına vardığında, bir iç - oğlanına emreyledi. Bayrağını kapup divara tırmaşup bâru (kale divarı) kenarına nasp mahallinde (saplayacağı sırada) şehit oldu. Birine dahi emredüp, ol dahi şehit oldu, bizzat kendi bayrağını kapup, bâruya el erişmezdi. Hançerin divara saplayup, hançere basup, çıkup kenarı bâruya bayrağını vazettikte (dikince) göğsünden urulup ol dahi bu tarik ile (böylece) şehit oldu. Serdar Hüsrev Paşa, Zor Paşa'ya acıyup zâri zâri ağladı. "Hayf ki (ya zık ki) Bağdat kalesi değer bir dilâver âdem idi" deyü vâfir (çok) acıdı." (c. 3, S. 50)

Bu sırada "Devletlu Hünkâr" Dördüncü Murat İstanbul'da idi. Zor Paşa orduda ün salan bir kahraman idi. Sefer başarısızlıkla sonuçlanmış, üstelik Zor Paşa, Genç Osman gibi bahadırlar şehit olmuşlardı. Halil Oğlu duyduğu acıyı aşağıdaki manzumesiyle dile getirmişti .

*Mâlûm olsun sana devletlü Hünkâr
Şehitlik makamın buldu Zor Paşa
Hâ eyleyip akaylara salınca
Şehitlik makamın buldu Zor Paşa*

*Beğler idi yedeğini yeden
Dâyim vird etmişti dilinde pîrin
İmanlar uğruna verildi serin
Şehitlik makamın buldu Zor Paşa*

*Feth-i fütûh etmek idi kasdında
Nice fünûnlar var idi destinde
Sultan Süleyman'ın burcu üstünde
Şehitlik makamın buldu Zor Paşa*

*Yere geçsin Bağdat'ın temeli, taşı
Bizi künlüzlardan ayırmak işi (1)*

*Düğer mi sanıma imamlar başı (2)
Şehitlik makamın buldu Zor Paşa
Halil Oğlu, ağlar, bir dahi güler mi
Ağlayubeni çeşmim yaşı siler mi
Al - Osman Oğluna fütûr gelir mi
Şehitlik makamın buldu Zor Paşa*

Tarih Zor Paşa'nın hangi burçta şehit olduğunu yazmıyor. Kanunî'nin Bağdat'ı aldığı zaman burçlardan birine onun adı verilmişti (Bakınız: Naimâ, C. 3 S. 47). Görülüyor ki, bâzan halk şairleri tarihlerin yazmadıklarını haber veriyorlar. Genç Osman da bu savaşta, aynı yerde Dicle'ye düşerek şehit olmuş, daha sonra hakkında menkabeler çıkmasına sebep olmuştu. Zor Paşa'nın kale divarına bayrak dikmesi Genç Osman'a maletilmiştir. Bu karışma konusunu başka bir yazıma bırakıyorum.

Halil Oğlu'nun asker bir şair olduğu anlaşılıyor. Gösterdiği samimi acınmaya bakarak, Zor Paşa'nın maiyetinde çalıştığı da söylenebilir. Şairin mahlâs olarak kullandığı Halil yanında Oğlu'nun bulunmasından, 1636 da ölen halk şairi Bursalı Aşık Halil'in oğlu olduğunu da düşünebiliriz. (Aşık Halil için bakınız: Sadettin Nüzhet, Bursalı Aşık Halil Ülkü, sayı 44, Amkara 1936). Bu yüzyılda bir çok halk şairinin bir addan sonra "Oğlu"yu kullandığı görülüyor. Bu, incelenmeye değer bir konudur.

Şimdilik Halil Oğlu'nun hayatını daha çok aydınlatacak belgelere sahip değiliz. Yalnız 17. yüzyıl başlarında doğup ikinci yarısında öldüğü ve asker olduğu bir gerçektir. Böylece edebiyat tarihine yeni bir ad vermiş oluyoruz.

Halil Abdal adındaki bir şairin olduğu anlaşılınca on dört şiir elimizde ise de, Bektaşî olan bu şairin bizim Halil Oğlu ile ilgisine tanıklık edecek bir yön bulamadık. Şimdilik: araştırmaların dikkatini bu konuya çekmekle yetiniyoruz.

1. *Künûz. Hazineseler. Burada "hazineselerinde kahramanlar" denilmek istenmiş çünkü daha bir çok değerli kimseler de şehit olmuştu bu savaşta.*
2. *İmamlar başı: İmam-ı Azam Ebu Hanife (Bağdat'ta yatıyor).*

N A Z A R L I K L A R

Yazan: Abdülkadir İNAN

İnsan toplumu ilkel çağlardanberi kötü gözlerin iyi nesnelere dokunup zarar vereceğine inanmış ve korunmak için çareler aramıştır. Türkler en iyi koruyucu olarak mavi boncuğu bulmuşlardır. "Boncuk" kelimesi 9. yüzyılda Mahmut Kâşgarî tarafından, Doğu Türk ağzına göre, "monçuk" şeklinde tesbit edilerek "atın boynuna takılan değerli taş ; orslan tırnağı, moska, tılsım gibi nesnelere Divanü luğat-it-Türk, I, 395, tere. 475)" diye açıklanmıştır. Yine aynı yerde "monçuk — boynuna takılan değerli taşlar" denilmektedir. Bu açıklamalardan anlaşıldığına göre en eski çağlarda "boncuk monçuk" kişinin veya atın boynuna takılan ve kötü ruhlardan ya da kötü gözlerden koruyan tılsım - fetişten ibaret nesneye denirdi.

Bu kelime türlü Türk lehçelerinde "boncuk, monçuk, monçak, moyınsak, monşak" şekillerinde söylenmektedir. Şüphesiz bu kelime "boyun" kelimesiyle ilgilidir, yani "boyuna takılan, asılan nesne" demektir.

Türkler arasında koruyucu boncuğun mavi boncuk olmasına ayrıca önem verilmesi Türkler arasında mavi gözlü kişilere pek sevgi rastlanması ve mavi gözlerin olağanüstü zelliği bulunduğu inanç sebep olsa gerek Türkistanın Kazak bölgesinde dolastığım sıralarda Kazak kadınlarının çocuklarını mavi gözlü kişilerden sakladıklarını gördüm. İnancına göre mavi gözler çok dokunurmuş.

Eski Türkler atlarının boynuna tılsım astıkları gibi sancaklarının tepesine de koruyucu tılsım olarak "boncuk" takmışlardır. Bundan dolaydır ki Ruslar Türklerin sancağın - tuğlarına da "bonçuk" demislerdir.

Kâşgarî'nin "at boynuna takılan tılsım" bahsetmesi de dikkate değer. Orhon yazıtında adı geçen Kırgan Türklerine ait olduğu tahmin edilen Baykal gölü çevresindeki şkin denilen kayalardaki atlı savaşçıların boynunda da bir nesne asılı görülmektedir. Bunların moska - tılsım olduğu umutla kabul edilmektedir. (A. P. Okladnikov, resimlerinde at ve bayrak, Turkologičeskij Sbornik. 1. 145).

Kırgız - Kazakların Alpbaşlı destanının

da kahraman Çubar isimli atına hitaben "Çuv canavar Çubarım + moynunda altın tomarm" diyor. Demek ki atın boynunda altın tomarm = moska ya da tılsım bulunuyordu.

*

Türkler arasında yaygın inanca göre kötü nazar yalnız insanlara değil, her iyi şeye, canlı cansız bütün nesnelere dokunabilir. Mahmud Kâşgarî'ye göre gözden korunmak için bustanlara "hayal" konur ki buna türkçe "kös gük" denir. (C. II, 395, tere. 475). Bu "hayalın" neden ve nasıl yapıldığını Kâşgarî açıklamıyor. Her halde bu bir tılsım niteliğinde bir nesne idi. İhtimal ki şimdiki bustan kokuğuna benzeyen bir nesne olmuştur. Şimali Kafkasya Türklerinin bağ ve bustanlarında kazıklarda at kafatası bulunduğu etnoğraflar tarafından tesbit edilmiştir. (N. Veselevskiy. Ruslarda tatar âdetlerinin kalıntıları, Jivaya Starina, 1912, sah. 35). Bu at kafatasının nazar ve kötü ruhlara karşı korunma tılsımı olarak kullanıldığını biz Türkistanda Kazak — Kırgızlarda, Başkurtlarda gördük. Başkurtlar bilhassa arı kovanlarının bulunduğu yerlere kötü rakiplerin nazar ve afsunundan korunmak için korlardı. (Georgi. Opisanie. II, s. 102) Eski Volga Bulgar Türklerinin bıraktıkları harabelerde yapılan kazılarda evlerinin temellerine at kafatası kemikleri koydukları görülmüştür (P. V. Denisov. Çuvaşların dini inançları, sah. 66). Çuvaş Türkleri de bağ bustanlarına at kafatası asarlar (aynı eser S. 28). Kurban edilen hayvanların kafatasını kazıklara asmak âdeti Gök Türklerde de 8. asırda görülmüştür (Hiyacinth). Bu at kafatasının bir gelenek olarak Türkiye'de bulunup bulunmadığını bilmiyoruz. Etnoğraf ve folklorcularımız ahurlara ve ağıllara dikkat ederlerse ihtimalki bir yerde rastlanabilir.

Ç A Ğ R I

Aylık Fikir, Sanat, Edebiyat Dergisi
P. K. 99, Konya
Sayısı 1, yıllık abonesi 10 lira.

TOSYA'DA AY - GÜNEŞ HAKKINDA İNANMALAR

Yazan: Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

İmanımı Allah

G) Rüyada ay veya güneş görmek iyiliğe delâlettir. (Tosya'da öğretmen Turan Akkaya)

5— Güneş batıdan doğduğu vakit kıyamet kopacakmış. (Tosya'nın Odüske köyünden Ali Koçak)

6— Kıyamet kopacağı gün güneş boyumuza bir mızrak boyu yakınlıkta olacaktır. (Tosyalı Mürüvvet Musluer)

7— Güneş başımıza bir mızrak boyu meşafe ile yaklaşınca hayat boyunca giyeceğe ait verdiğimiz sadakalar başımıza başımıza gerilerek güneşin sıcaklığından bizi koruyacaktır.

8— Birgün ay ile güneş birleşip dünyayı yakacaklar ve kıyameti koparacaklardır. (Tosyalı İbrahim Ambarcı)

9— Güneş batıdan doğduğu gün sular ka baracak ve her yeri basacaktır. Bunun sonun da dünya dümdüz olacaktır. (Tosyanın Aşağı Kayı köyünden Abdülkadir Atak)

10— İsa, gökten yere tekrar indiği gün güneş ona yardım edecektir. (Tosyalı Osman Mısırlı)

11— Güneş tutulunca Hıristiyanlar "İsa bize kızdı da güneşin önüne gerildi" derlermiş. (Tosya'nın Kara köyünden Sıdkı Sarıkurt)

12— Melekler ay ve güneşe âşıktırlar. Onun için zaman zaman tutulurlar. Biz bu duruma bundan ötürü "ay ve güneş tutuldu" deriz. (Tosyalı Mustafa Alışkan)

13— Ay, nazar değer diye güneşin gök yüzündeki dolaşmasına izin vermek istemezmiş. Güneş ise "32 iğnem var, insanların gözlerine batırırm, bana bakamazlar" diyerek izin almış. (Tosya'nın Dağ Çatağı köyünden İdris Bulut)

14— Güneş geceleri korkarmış, bundan ötürü ayı yanına çağırırmiş. Fakat ay vazifeli olduğunu söyleyerek onun yanına gitmezmiş.

15— Eskiden güneş tutulunca ok atılmış. Okun saplandığı yerde büyük bir dev meydana çıkarmış. (Tosyalı Recep)

16— Ay bir nurdur. (Tosyalı Mehmet Musluer)

17— Kıyamette üç gün güneş doğmaya cak, üç günden sonra güneş batıdan doğacak

1— Güneş, sabahları doğmak istemezmiş.

Bunun sebebi şu imiş: Birgün önce insanların küfürlerinden yüzüm kirlendi, artık ben de onların yüzünü görmek istemiyorum, dermiş O zaman vazifeli melekler: Bugün de yer yüzünü ısıt ve aydınlat, diye yalvarıp insanların günah ve küfürlerinden kirlenmiş olan yüzünü silip temizler ve doğmasını temin ederlermiş Bu iş yıllardan beri böylece tekrar edip durmuş. (Tosyalı Ayşe Ergin)

2— Güneş, dünyayı bekleyen bir kızdır. Elinde gergef işler ve bu sırada kendisine bakanlara iş iğnesini batırarak engel olur Bundan ötürü güneşe bakamayız. (Tosyanın Çaybaşı köyünden Yusuf Bucak)

3— Ay ve güneşin tutulması meleklerin onların önüne kanat germesinden ileri gelmektedir. Yer yüzünde tabanca ve tüfek atıp tenekeler çalındığı takdirde gürültüden melekler korkup kaçarlardı ve böylece ay ve güneş tutulmaktan kurtulur. (Tosyalı Ali Oruç Öz)

4— A) Güneş kız, ay ise erkektir. Bunlar evlidirler, yıldızlar da çocuklarıdır.

B) Ay güneşle evlenirken hediye olarak başına altın takmışlar. Güneşin sarı ve parlak ışıkları bu mücevherlerin parıltısıdır.

C) Güneş kız olduğu için kendisine bakanların gözlerine parmaklarını sokar ve engel olur. Ay ise erkektir, böyle bir harekete lüzum görmez. Yüzü açık gezer.

Ç) Kız olan güneş tutulunca yıldızlardan birisine kaçtı diye kocası aya haber vermek için insanlar tabanca ve tüfek atarlar.

D) Ay bir şeyden korktuğu zaman bulutun arkasına gizlenir. Biz bu duruma "ay tutuldu deriz."

E) Güneş kız olduğu için korkar; gök yüzünde gündüz gezer. Ay ise erkektir; korkmadığı için geceleri gezmektedir.

F) Ay yeniye geçince şöyle söylenir:

Ay gördüm Allah

Amentü billah

Ay yeniye geçmiş

Ay maşallah

Ay gördüm Allah

Amentü billah

Ay gibi parlak eyle

tır. (Tosyalı Mehmet Musluer)

18— Güneş doğarken "anasının koynundan çıktı", batarken ise "anasının koynuna girdi" deriz. (Tosya'nın Odüske köyünden Ahmet Topçu)

19— Şeytanlar güneşin tutulması için gelirlermiş. Melekler bunun üzerine ok atarlarmış. Bu oklardan şeytanlar korkup kaçınca güneş tutulması geçermiş. (Tosyalı Fazlı Yiğit)

20— Ay, çirkin bir oğlan güneş ise güzel bir kızdır. Güneş güzelliğini göstermek için gündüzleri görünür. Ay ise çirkinliğini saklamak istediğinden geceleri ortaya çıkar. (Tosyalı İbrahim İbecoğlu)

21— Akşam ezanı okunup ta ay doğarsa "15 i" dir. (Tosyalı Yaşar Kanık)

22— Ay tutulunca kıtlık ve ölüme delâlettir. Güneş tutulunca bolluk ve doğum olur. (Tosyalı Abdulkadir)

23— Ay erkektir. Üzerinde kaşı, gözü, ağzı, burnu görülmektedir. Onun için kadımların aya bakması günâhtır.

24— Güneş doğarken sabah namazı kılmıyanlara bakarak "doğmam" diye çırpınır durmuş. Bunu gören melekler zorla doğması için razı ederlermiş. İşte namaz kılmıyanların günâhı güneşin önüne gerildiğinden ötürü ilk anda gölgeli gibi görünür. (Tosyalı Yaşar Kanık)

25— Gece işlediğimiz günâh aya, gündüz işlediğimiz günâh ise güneşe perde olur. Bu yüzden her ikisi doğarken donukturlar. (Tosyalı Yaşar Kanık)

26— Ay doğuşundan, insan gelişinden belli olur. (Nurhayat Cengiz)

27— Ay (oğlan) ve güneş (kız) kardeşmişler. Bir gün dövüşmüşler. Güneş büyük olduğu için kardeşini dövmüş. Ay ağlıyarak kaçıp gitmiş. Sonunda gök yüzüne çıkmışlar. Birbirlerinin yüzlerini görmemek için birisi gündüz diğeri de gece nöbetini almış. (Tosyalı Hatice Bulgur)

28— Ay oğlan ve güneş kız imiş. Bunlar kardeş imişler. Bunların bir anneleri varmış. Ayla güneş yaramazlık ettiklerinden annelerinden dayak yerlenmiş. Bundan ötürü her sabah "Allahım, bizi hiç çıkılmıyacak göklere çıkar" diye dua ederlermiş. Allah da bunların dualarını kabul ederek göklere çıkarmış. (Tosya'nın Ermenik köyünden Cemil Beyaz)

29— Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken bir ailenin iki çocuğu var imiş. Anne çocuklarını çok dövermiş. Bundan bıkan çocuklar bir gün evden kaçıp komşularına gitmişler. Komşu evde misafir bir kadın varmış. O kadına: — Teyze bizi annemiz çok dövüyor, ne yapalım demişler. Kadın şu cevabı vermiş: — Şu dağın ardında iki göl vardır. Biriniz soldaki gölden diğerinizi sağdaki gölden için, biriniz ay diğerinizi güneş olur, demiş. Çocuklar söyleneni yapmışlar. Ay ve güneş olarak gökyüzüne çıkmışlar. Ve rahata ermişler. (Tosyalı Ali Kolcu)

30— Ay ve güneş iki kardeşmiş. Her gün yaramazlık ederlermiş. Bunlardan bıkan anneleri "Birbirinize kavuşmayın" diye beddua etmiş. Allah kadının bedduasını kabul etmiş. Bundan ötürü ayla güneş birbirlerine kavuşamazlar. (Tosyalı Sadık Çevrim)

31— BİLMECELER .

Tekerleme mekerleme
Bizim evden yukarlama (Ay)
Kökü yukarda, dalları aşağıda (güneş)
Onbeşinde ihtiyar
Otuzunda genç (Ay)
(Tosyalı Nurderen Bölen)

Sabah attım
Akşam kaptım (güneş)
Suya doğar, ıslanmaz (güneş)
Kapının önüne yoğurt döküldü
Silerim, silerim gitmez. (Ay ışığı)
Dam üstünde yarım çörek (ay)
(Tosyalı İbrahim Ambarcı)

32— TEKERLEME:

— Ay dede evin nerde?
— İnce belde.
— Keklik getir.
— Bala batır.
— Sen yemezsen,
— Bana getir.
— Ben yemezsem,
— Yüzüme tükür.
— Aydede evin nerde ;
— Havalarda.

(Tosyalı İbrahim Ambarcı)

Bir İnceleme :

KONYA'DA BAZI TİCARETHANELERDEKİ LEVHA YAZILARI

Yazar: Selçuk ES

Bulsam bile alamam.

Buradan ayrıldım; Kapı Camii civarından eski At Pazarı caddesini takiben Buğday Pazarı istikametine giderken solda bir camii dükkânının vitrininde şu levha gözüme ilişti:

*Derdi halin etme izhar; Halikin bilmez mi hiç,
Âleme İhsan eden Allah sana vermez mi hiç,
Rabbına ağlar isen; göz yaşın silmez mi hiç,
Ta ciğerden ah edersen; matlubun vermez mi hiç.*

Aynı caddeyi takiben gidiyorum. Tesadüfer bir hırdavatçı dükkânına girdim. Her taraf mavi boya ile boyanmış, temizlik cemekânın lekesiz camından sanki dışarı akıyor. Vitrin binbir çeşit malzeme ile süslü; taze boya kokusunu teneffüs ederek dar geçitten geçmek suretiyle gene geride ve loş mevkide bulunan cemekânla bölünmüş yazıhaneye giriyorum. Birkaç hezaran koltuk, yazı masasının etrafına intizamla sıralanmış. Dıvarda Besmele Şerif levhası, altında Atatürkün çerçevesiz yarım boy resmi. Masanın yarım metre yüksekliğinde, cemekânın çitasına asılmış bir levha gözüme çarptı. Beraber okuyalım:

*Yarab beni âleme serri taç etme;
Pek de sefillerle emvaç etme,
Bana öyle bir kanaat ver ki;
Namerde değil, bir ferde muhtaç etme.*

Buradan da ayrıldım, Atpazarı meydanına gelirken oldukça geniş bir parçacı dükkânın veznesi üzerinde asılı duran levha dışarıdan da kolayca okunuyor. Bakınız yukarıdaki levhaya ne kadar benziyor :

*Ey bâri Hüda ver bana bir taç;
Namerde değil, Merde bile eyleme muhtaç*

Buradan Buğday Pazarı caddesine çıktım. Bir ahbab seslendi, yazıhanesine çağırarak birlikte kahve içmemizi istedi. Kabul ettim. Dükkânın yarısı buğday, yarısı çuvalar ile dolu idi. Aradaki dar yoldan geçerek birkaç basamakla çıkılan cemekânlı bölme yazıhaneye girdim. Dört ayaklı üstü siyah muşambalı bir

Konya çarşısının muhtelif ticarethanelerinde gördüğüm, ekserisi eski yazı (Arap harfleri) ile yazılmış ve çerçevesiz, dükkânın göze çarpan yerine ve bilhassa kasa kısmının üzerine asılmış olan levhalardan söz açarak, bunlardan tesadüf ettiklerimi sırası ile takdim etmeye çalışacağım.

Bu levhalardaki beyit ve kıtalarda şairin ismine tesadüf edilmiyor. Bunların arasında neredeyse destan olacaklar da var. Şimdi sözü bu levha edebiyatına bırakıyorum.

İşte, her tarafı demir ocağının isinden kurum bağlamış olan bir oksijen kaynakçısının dükkânında cemekânla bölünmüş yazıhanenin kısmında asılı duran levhayı okuyalım:

*Ahmak oldurkim malın verir veresiye
Kafesdeki kuşu salıverir gelesiye
Ahzı italarda müsaade yoktur
Bugün peşin, yarın veresiye.*

Buradan ayrılıyorum, Başaralı çarşısı civarındaki bir kavafiye dükkânına girdim. Üstü fiyonklu, kalın topuklu demode kadın iskarpininden tutun da, rahmetli dedemin senelerce evvel ayağında gördüğüm lastikli, rungan kunduralı meste kadar her çeşit ayakkabı modelleri arasında geçerek, dükkânın gerisinde ve loşça yerinde florasan ışığıyla aydınlanmış ufak bir masa etrafında ayakkabı sandıklarından kurulmuş, üstü seccadelerle örtülü sedire oturdum. Masadan bir metre yükseklikte sağ taraftaki divara asılı duran, neredeyse destan deyeceğim şekildeki levha gözüme ilişti; birlikte okuyalım:

*Müsteriye kanma
Sakın aldanma,
Alırsa veresiye;
Vermez azizim*

*Sermaye bir kuşdur;
Zabdı pek güçdür,
Çıkarsa kafesden
Girmez azizim.*

*Veresiye veremem
Arda sıra gezemem;
Gezsem dahi bulamam,*

nasanın yanındaki geniş, üstü minderli sedire bağdaş kurarcasına oturarak hoş, beşten sonra arkamdaki divarda, başımın üstündeki levhaya gözüm ilişti.

Açılar bahtımız birgün, sıkışıkça sıkışmaz ya; Sebebler halk eder Mevlâm; kerem babın

Sana daim münacaatım rızık için değil hasa; Hüda rezzakı âlemdir, rıziksiz kul yaratmaz ya.

Buğday pazarı ile yeni Borsa binası arasındaki yolu takiben amele pazarına çıkacağım yerde bulunan bir araba yapım dükkânındaki şu levhayı okuyorum.

Hak tecelli eyleyince her işi âsan eder; Halk eder esbabım; bir lâhzada ihsan eder.

İşte Amale Pazarı civarındaki bir helvacı dükkânındaki kasa makinesi üzerinde asılı duvar levha :

*Gariki bahri isyanım
Daheylek ya Resûllullah.*

Buradan Cıvıl cami sokağını takiben keçeciler ve dericiler caddesine çıktım, dükkânının kapısı önünde oturmuş bir ahbabın hal ve hatırını sordum. Zorla çay içmek üzere yazıhanesine götürdü. Birkaç basamakla çıkılan cemekâmlı bir yazıhane, masa ve kasa yerine seçimlerde gördüğümüz büyüklükte kitlit bir çekmece, etrafında beyaz tiftik postlar üzerinde karşılıklı döşenmiş minderler var. Sedir filân yok. Geçtik oturduk. Çekmecenin hemen sol tarafında çerçevesiz ve kara sıvalı; sağ manlı divara dört karabaş çivi ile iştirtilmiş bir levha gözümüne çarptı. Tabii bu da diğerleri gibi arap harfleriyle:

*Benim iki cihan içre, muradım ol Hüdadandır
Ruzu mahşerde ümidim, Muhammed
Mustafadandır.*

Keçeciler içinden geçerek Selimiye caddesine döndüm, sıra sıra taşçılar mezar taşlarını işliyorlar; birinin hemen kapısı yanındaki divarda bir tahta levha üzerinde, siyah süslü bir yazı gördüm:

Niyeti halis olunca kişinin

*Hayır olur akibeti her işinin.
İki yıl evvel yanan hal binasının yerinde şimdi yapılmış temiz dükkânlardan birinin yazıhanesinde oturuyorum; burada da bir levha gördüm :*

*Razıyî Şerîşerif olmayanın Dünya'da
Akibeti (hali) pek müşkül olur mahkemei
küprada*

Hal binasından çıkıp gün doğusundaki toptan ve perakende bakkaliye dükkânlarından birisine girdim, yazıhanenin kapısı üzerinde yeni harflerle yazılmış bir levha gördüm, gözlerime inanmadım; demek yeni harflerle ve hem de matbaa basması levha da varmış, okuyorum :

*Çok diyarı gurbet gezdim, giymedim başıma
taç*

*Ne zengini tok gördüm, ne fakiri aç.
Yarab öyle bir feyzi kanaat ver ki;
Namerde değil, merde dahi eyleme muhtaç.*

Buradan İstanbul caddesi üzerinde bakkalılık yapan bir ahbabın dükkânına uğradım, kasanın hemen üzerinde camlı bir levha var. Tabii arap harfleriyle, Akifden alınmış.

*Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne
vicdandır*

*Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklere çekilmiş farzedilsin haşfi
yezdanın,*

Ne irfanın kalır tesiri, kat'iyyen ne vicdanın.

Buraya gelmişken manufakturacı bir ahbabın hâl, hatır için uğradım, onun da masasının sağındaki levhada şu yazıyı okudum:

*Bana kemlik edenler, daima iyilikle yad olsun,
Kusurumu gözleyenler, dembedem ömrü mezid
olsun,*

*Yıkancılar hatırı naşâdımı, yarab şâd olsun;
Benim için namerd olsun diyenler, bermurad
olsun*

Bir gün içinde muhtelif ticarethanelerde tesadüfen toplayabildiğim yazıları burada birleştiriyorum. Öyle ümit ederim ki evlerde de daha çeşitli ve süslü bir çok yazılara, levhalara tesadüf etmek mümkündür.

Yazan: Nejat BİRDOĞAN

Bugün yaşayan halk ozanlarımızın ismi en az duyulanıdır. Kendi anlatımına göre 1925 yılında Şavşatın Arsiyan köyünde doğmuştur. 6 yaşında Kur'an derslerine başlamış ve başarı kazanmıştır. İlkokulda dördüncü sınıfa kadar okumuş ve geçim derdi yüzünden okulu bırakmıştır. Şiire başlayışını şöyle anlatıyor: (16 - 17 yaşlarında idim. Komşularımı dan Zahide isminde bir kızı seviyordum. Bir gece bir rüya gördüm. Bir yeşil dağ yamacında idim. Oradan bir ovaya bakıyordum. Derken ufuktan bir ışık çıkıp geldi içime girdi. Ağzıma bir tatlılık verdi. Uyandım bir tuhaf olmuştum. Ertesi gün Zahidenin evinin önünden geçerken baktım kapılarının önünü süpürüyordu. Bana "sersem sersem ne geziyorsun" dedi. Ben de yaklaştım ve,

*Dinde ey sevdiğim benim sözümü
Bu yaralı gönlüm, derman tutamaz.
Aşk yolunda feda ettim özümü.
Hicran çeken gönül, hicran tutamaz.*

*Sarda vücudumu aşkın elemi.
Bahtım defterindir, kaşın kalemi.
Aklım derya olmuş, fikrim bir gemi,
İradem şaşırmış dümen tutamaz.*

dedim. Zahide şaşırtdı, yüzüme baktı ve içeri kaçtı. O günlerde onu bir daha göremedim. Günlerden bir gün kızı babasından istedik. Biz fakirdik, onlar köyün ağası idiler Zahideyi vermediler. Ben o sıra yavaş yavaş saz da çalmasını öğrenmiştim. Zahide o tarihten 6 ay sonra bir başka köye gelin gidecekti. Ben iyice perişan olmuştum. Halbuki kız bir gün bile yüzüme bakmamıştı. Ben kendi kendime ona umut bağlamıştım. Bir arkadaşımı da alarak düğün alayının yoluna çıktım. Alay yaklaşınca aldım sana bir uzun hava geçtim.

*Yan ateşime,
Yanmayan ateşime.
Yanacaksan doğru yan,
Yanma yan ateşime.*

diye söyledim. Zahide atın üstünden dönüp bakmadı bile. Arkadaşım "kızı küstürdün" deyince ben gene aldım.

*İnci den den
Düzülür inci den den
Kemalda noksan olan,
İncinir incidenden. (İncitenden)*

dedim. Alay uzaklaştı. Ben melil mahzun dönüp eve geldim.)

Deryami, bu sıralarda Dursun adını mah lâs kullanırmış. O günlerde Sıtkı Dursunoğlu kendisine Deryami adını takmış.

Ozanımız, mahlâsını bulup Zahidesini kaybettikten sonra artık o köyde duramamış Bir gün torbasını ve sazını almış, "ver elini gurbet" deyip çıkmış köyün dışına. Gene kendi anlatıyor:

*Önce bir dönüp köye baktım.
Hele gelin bana sorum,
Eli bıraktım giderim.
Gönül bahçesinde açan
Gülü bıraktım giderim.*

*Bozdum bahçemi bağımı.
Seyret Arsiyan dağım.
Ana baba otağım,
Dolu bıraktım giderim.*

*Yar görür mü hayalinde,
Beni bu derli halimde?
Sevdiğimin cemâlinde,
Hal bıraktım giderim.*

*Deryami, bir aşkınatı.
Çoktur bu atın süratı.
Kazandığım saltanatı,
Mal bıraktım giderim...*

dedim düştüm yola. Aylar yıllar geçti. Askerlik bitti. Tekrar köye geldim. Bu defa çıkarırken yaptığım gibi unutamadığım yârin ve köyümün hasretiyle gene aldım sazı.

*Gene geldim vatanıma,
Göreydim sonra öleydim.
Yâr otağından içeri,
Gireydim sonra öleydim.*

*Yârin hilâl kaslarını,
O şahin bakışlarını,
Dalga dalga saçlarını,
Göreydim sonra öleydim*

*Yavru umuttu adımı.
Beni unutmam ferahdımı.*

*Yâr köyüne kanadımı,
Gereydim sonra öleydim.*

dim ve girdim köye. Köyde çok şey değişti. Yeniden toprağa sarıldık. Derken bir Zahidenin kocasından ayrılarak köye gelişini duydum. Çok sevindim. Nasıl olsa şim o dul, ben de fakirim. Benim fakirliğim un dulluğu birbirini karşılar ve bana gelir.

*Kalkıp gönül kıyam eyle,
Bahçemizin bârı geldi.
Ben neyelerim saltanatı ?
Bu dünyanın varı geldi.*

*Sözümü hilâf eyliyen,
Suçlu iken affeyliyen,
Beni böyle mahveyliyen,
Yedi tamu nârı geldi*

*Bizi halkkeyliyen Halk.
Gene yârdan aldım salık.
Yâr bir derya ben bir bahk,
Tutma için toru geldi.*

*Yavru beni aramadı.
Zülüflerini taramadı.
Yâre gitti duramadı.
Bakın nasıl geri geldi.*

*Gönül sevinme deminde.
Yâr yârının siteminde .
Kalkın durun kademinde
Deryaminin yârı geldi.*

Ama ne yazık ki bu defa da olmadı. Zaleyi vermediler. Ben de iyice küstüm kadem. Kalktım çıktım. 25 yaşında bıraktığım yü bir daha göremedim.)

Bu satırların yazarı Deryamiyi 1958 derdüm. Memleketim olan İğdira gelip yerleşti. O zamar 33 yaşında idi. Ne yazık ki kole de almıştı. Gündüzleri bir bisiklete nıp yakın köylerde kadınlar için basma, ek veya esans satıyor, geceleri içki içip şiir yliyordu. Maddi durumu iyi idi. Bir başka nımla evlenmiş ve iki çocuğu olmuştu. Mal rını şiir söyleyerek satıyor ve bu orijinal tış kendisini epeyce kârlı bırakıyordu. Bana yatını anlattı. İlk şiirlerindeki kolavlık ve rufuk alkolün tesirivle silinip gidiyordu. lki daha derin düşünüyor ve hissediyor. fa t bunları anlatamıyordu. Geniş kelime bazi si elbette ki kendisine ihanet edecekti. Der mi ile arkadaş olduk. Elimden geldiğince

onu alkolden aldım. Her gün konuşuyor ve derlemeler yapıyordum. Yavaş yavaş daha Türkçe söylemelere almıştı. Diyebilirim ki eski haline dönüyor ve iyi meyveler veri yordu. Ne var ki bu defa da politikaya âlet oldu. Bir küçük mahalli gazete geçmiş devrin politikasına uyarak Deryamiyi aldı ve ona nurluluk yayını yaptırmaya başladı. Bu zamanında, bu meyvesi bol, bu söyleyişi kolay ve saf ozan kendisi de ne söylediğini bilmiyor du. İyice şaşırılmıştı. Tam bir sene yalnız kal dı. Bütün itibarını ve eski arkadaşlarını kay betmişti. Ne yaptımsa ikna edemedim. Ne zamanki 27 Mayıs devrimi oldu. Deryami ger çeği anladı ve biz onu tekrar bulduk. Nitelim o gün bu gündür Deryâmi ile ayrı yerlerde olmamıza rağmen hâlâ haberleşiriz. O halâ İğ dir'dadır.

Deryami, konularında çeşitlidir. Her halk ozanı gibi ruhunu saran konuları övmüş, sar mıyanları yermiştir. Baharı anlatırken Kağız manlı Hıfzı'yı andırır. Esasen onun ayağını kullanır.

*Merhamet ü insaf sizde var ise,
Bir da rahmeyleyin hana çiçekler.
İşiz benim gibi intizar ise
Koyman beni yana yana çiçekler.*

*Benim aşkı size vallahi gerçek.
Gönlüm tarla olsun gel tohumun ek.
Aşıkım mâşukum elbette çiçek.
Can katarsız tatlı cana çiçekler.*

Bu deyişlerde nazire yaptığını inkâr etmez. Yalnız şunu söyleyelim kim Deryamîde us ta malî ile konuşma ve çalma asla yoktur. Deryami başka ozanların şiirlerini bilmez bile. Çalışı ve söyleyişi kendisi için, dostları içindir. Ben İğdirda bulunduğum sıralarda â şıklardan Müdâmi, Davut Suları, Cevlâni ve İhsani ile Güllüşah gelmişlerdi. Kendileri için tertip edilen gecelerde Deryami bizleri kıra - madı ve adı geçen âşıklarla karşılaştı. Müdâmi ve Davut Sularıyla itimadı saygısı vardı. Bu usta ve güçlü konukları hepimiz gibi O da saydı ve zorlamadı. Onlar da Deryâmiyi çok beğendiler ve sevdiler. Cevlâni doğuşu olma yan bir kimsevidi. Zayıftı, yavaşdı. Karşılaş ma danışıklı oldu. Deryami asıl İhsaniyi has lamıştı. Haklıydı. Zira ozanlık alanında bir deçeri olmayan ve süksesiz kaba sakalıyla Gül lüşahından ileriye gitmeyen İhsaniye yuhardı adı geçen ozanlar saz değil süpürge tuttur

mazlardı. Kaldı ki İhsânî çok yüksekte ko nuşmuştu. O gece, İhsânî daima öne düştü. Ama bütün konularda Deryâmi karşılık ver di ve bütün ayaklarda dörtlüklerini aynı ko nularla değerlendirdi. Bir defa Deryâmi ileri geçince ister istemez mi veya kızgınlığından mı :

*Gel İhsani sana tekellüm açam.
Can'da bir hecedir Baba Aşıkım.
Başta cim'i sonra mun'u kaldırma.
Cin'de bir hecedir Baba Aşıkım.*

diyerek bir kapanık ayak açtı. İhsani çok bo zultu. Güllüşah araya girdi. Biz de Deryâmi' ye işaret ettik. İn dedik. Deryami son olarak sazi eline aldı ve :

*Ankaradan gelen bacım,
Siz meydan bıraktım.
Yüreğimde derdüm acım,
Siz meydanı bıraktım.*

*Ateşim dostları yakmam.
Çayım var yâdele akmam.
Ellere meydan bırakmam.
Siz meydanı bıraktım.*

*Ben öz mülkümün hanıyım
Söz mülkümün sultanıyım.
Misafirin kurbanıyım.
Siz meydanı bıraktım.*

*Şimdi siz kendiz başlayın.
Bірbirinizi haşlayın.
Deryam'ni başıslayın.
Siz meydanı bıraktım.*

dedi. sahneden indi.

Deryaminin hayatı ve ölümü görüş tarzi onun felsefesidir. Bu konularda helki de al kolün verdiği bir melânkoli ile derin düşünür ve konuşur. Hoş görüşlüdür. Dinî emirleri ve kaideferi iyi bilir. Onun ozan olarak ustalığı da bu konularda belirir.

*Bir saray yapıyorum.
Kuracağım yer değil mi?
Eni sonu bağdaş kurup
Duracağım yer değil mi?*

*O sarayın tamsusu yok,
Bacası yok, karnısı yok,
İnce bak hepsi yok.
Soracağım yer değil mi?*

Azması yer yüzünde durmak

*Hele gel sözümme bir bak.
Yâreme ilâdır toprak.
Süreceğim yer değil mi?*

*Topraktır ezelden ezel.
Onda hiç dökülmez gazel.
Bütün güzellerden güzel.
Göreceğim yer değil mi?*

*Deryâmi bırak dâvayı.
Bulduñ nefsinde havayı.
Aşar isen bu sahrayı.
Vanacağıñ yer değil mi?*

Tasavvufu açıkça görmektedir. Gerek sohbetlerinde gerek deyişlerinde bunu söyler ve savunur. Kişi yoktan var olmuştur. Varlığımız da bir hiçtir. Değil mi ki elle tutulma yan ve güc olarak kabul edilmeyen bir gece ve bir gündüz bu güçlü zannedilen kişiyi ke mirmekte ve yoketmektedir. O halde varlık nedir?

*Yoğiken var oldum, varlığım da hiç.
Hayat bize kalma kallar açıyor.
Bir siyah, bir beyaz kemirir durur.
Bak ki nasıl türlü yollar açıyor.*

Aynı koşmanın ikinci dörtlüğünde Deryaminin adını bile duymadığı Cahit Sıtkı yok mu ;

*Geniş yollar yavaş yavaş daraldı.
Şeritler bozuldu perde saraldı.
Işık yerler yavaş yavaş karaldı.
Biz kök olduk şimdi dallar açıyor.*

Ne yazık ki işleyenlerin eline düşmedi Yoksa yalnız bu deyiş bile onu isimli etmeye yeterdi. Duyguyu ve benzetmeleri en güzel ve içli bir şekilde dile getiren bu koşma Türk halk edebiyatının (35 yaş) olabilirdi.

*Ey beni bitiren ey güzel toprak
Dirime kefensin ölüme bayrak.
Fidan eskilendi, döküldü yaprak,
Siyah kökte beyaz güller açıyor.*

Toprağın nitelikleri, bir hayat şiirinde bayrak kelimesi, saç ağarmasının izahı bundan iyi nasıl yapılır. Deryami her şiirinde gidilecek yeri bilmektedir. Kişi, güçlüdür amma bu yetmez. Boşluktayız. Esrar vardır. Bilen, gören, duvan yoktur. Ne yaparsanız yapın bile miyeceğiz ve öleceğiz.

*Dönen çarlık temeline,
Erdin diyem yalan demiş.*

Etüdlr :

KONYA AĞZI ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Yazan: Mehmet ÖNDER

Öz dilimiz Türkçe'nin Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde özel bir şive, bir ağızla farklı değişimler gösterdiği gerçektir. Bir Konya şivesiyle, bir Karadeniz şivesi arasındaki nüans, bu iki bölge arasında belirli bir fark gösterir. İşte bu farklı değişimler zaman zaman dil uzmanlarınca araştırma konusu olmuş ve bu yolda ciddi çalışmalar yapılagelmiştir.

Konya ağzı dediğimiz bu özellik üzerinde ilk çalışmalar yabancı bilginler tarafından yapılmıştır.

Bunlardan görebildiklerimizi şöyle bir sıraya koyabiliriz :

1— V. Maksimov tarafından, 1867 yılında da "Karaman — Konya Türkçesi" adıyla St. Petersburg'ta bir eser yayınlanmıştır.

2— F. Giese tarafından 1907 yılında

*Kervan gelip geçmektedir.
Gördüm diyen yalan demiş.*

*Ath olan kalır yayan,
Kârlı olan çeker ziyân.
Kılıcımdan kan damlayan,
Merdim diyen yalan demiş.*

Yalnız bu alanlarda mı? Deryami ismine benzer şekilde ve her konunun tarağında beşini dokumuştur. İşte vefasız sevgiliyi bırakıp giderken edilen sitem.

*Benim iki kanlı gözüm,
Yaşta gör sevdiğim yaşta,
Ben bu elden gider oldum.
Düşte gör sevdiğim düşte.
Bakmadın asla hâlîme,
Ask ile saldın tâlîme,
Dilerim ki bir zâlîme,
Düş de gör sevdiğim düş de.*

*Deryam' der ahvalimi
Bu der dînua misali mi?
Benim derli hayalimi.
Taşta gör sevdiğim taşta.*

Teyya iste bir koşmanın ilk dörtlüğündeki keime oyunu.

*Sevdiğim yanından geçmek istersen.
Gelme mezarıma gelme zârıma,
Ağlayıp sırrımı açmak istersenem.
Gülme mezarıma gülme zârıma.*

"Konya Vilâyetinde söylenen türküler ve mäsallâr" adıyla 126 sayfalık bir etüd hazırlanmış ve Halle şehrinde yayınlanmıştır. Bu eserde "Konya ağzı" ayrı bir bölümde incelenmiştir.

3— F. Vincze tarafından 1909 yılında "Anadolu Türkçesi bilgisine ait notlar" adıyla yayınlanan eserde Konya ağzı yeniden ele alınmıştır.

4— V. Gordlevsky tarafından 1936 yılında yayınlanan "Bursa, Ankara, Konya, Niğde, Sivas, v.s. Ağızları" adlı eserde, Konya'da mahallinde yapılan araştırmalar yer almıştır.

5— T. Kowalski tarafından 1937 yılında "Orta Anadoludan Türkçe Dil örnekleri" adıyla bir eser yazılmış ve burada "Konya Ağzı" na geniş yer verilmiştir.

Memleketimizde "Konya Ağzı" üzerine yapılan ciddi çalışmalar ise şunlardır:

1— M. Ferit Uğur ve S. Nüzhet Ergun tarafından 1926 yılında yayınlanan (Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyatı) adlı pek faydalı eser,

2— M. Muhlis Koner tarafından 1942 yılında yayınlanan ve aslında Konya ağzını bir piyes olarak dile getiren (Gelin - Kaynama) adlı eser.

3— Prof. Ahmet Caferoğlu tarafından 1941 de yayınlanan "Anadolu Dialektolojisi Üzerine" Malzeme, cilt II." de Konya Çocuk Oyunları tekerlemeleri, Konya Ağzı ile izahatlı olarak verilmiştir. Ayrıca Konya çoban sayaları ve Konya ağzı ile ilgili diğer yazıları yakında Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yayınlanacaktır.

4— Konyalı yazarlar tarafından "Türk Folklor Araştırmaları" dergisi ile mahallî gazetelerde yayınlanan "Konya Ağzı"na ait makaleler. Bu arada son günlerde arkadaşım Celâleddin Kısmir'in "Konya Ağzı" üzerinde 1961 ve 1962 de yaptığı ve "Yeni Konya" gazetesinde yayınladığı derlemeler.

Bizim henüz görmediğimiz başka çalışmaların da bu listeye dahil edilmesi şüphesiz faydalı olacaktır. Bilhassa Konyalı bir dil uzmanının "Konya Ağzı" üzerinde etraflı bir çalışma yapmış olması arzuya şayandır.

Sözcükler, Deyimler, Örf - Âdet ile Gelenek ve Kotan Türküleri:

KARS'TA KOTAN

— 1 —

Yazan ve Çizen: Mürsel KÖSE

A — K O T A N :

Eski Türklerin ağır rençberliğini devam ettiren, Kars'ın kenar mahalleleri ile ova köylerinin çiftçileri, bugün ziraatte K o t a n adı verilen bir âlet kullanırlar.

Orta ve Batı Anadolu'da bunun pulluk adı verilen ufak tipleri vardır.

Şimdiki halde kotan'ın Doğu Anadolu'da ne zamandan beri kullanıldığını gösteren en eski belge 17. asra ait olup; Bitlis Sancağı Beği Şeref Han'ın 1597 de farsça yazdığı "Şerefname" adlı kitabının bir yerinde diyor ki; "Muş Ovası'nda köylüler kotan denilen ve 24 adet (on iki çift) manda veya öküz koşularak tarlayı süren bir âlet kullanılır."

İşte adı geçen bu kotan'ın, bugün halk arasında yaşiyagelen bir çok örf - âdet ve gelenekleri vardır ki, bunlara biz Orta ve Batı Anadolu çiftçilerinde rastlıyamıyoruz. Ancak :

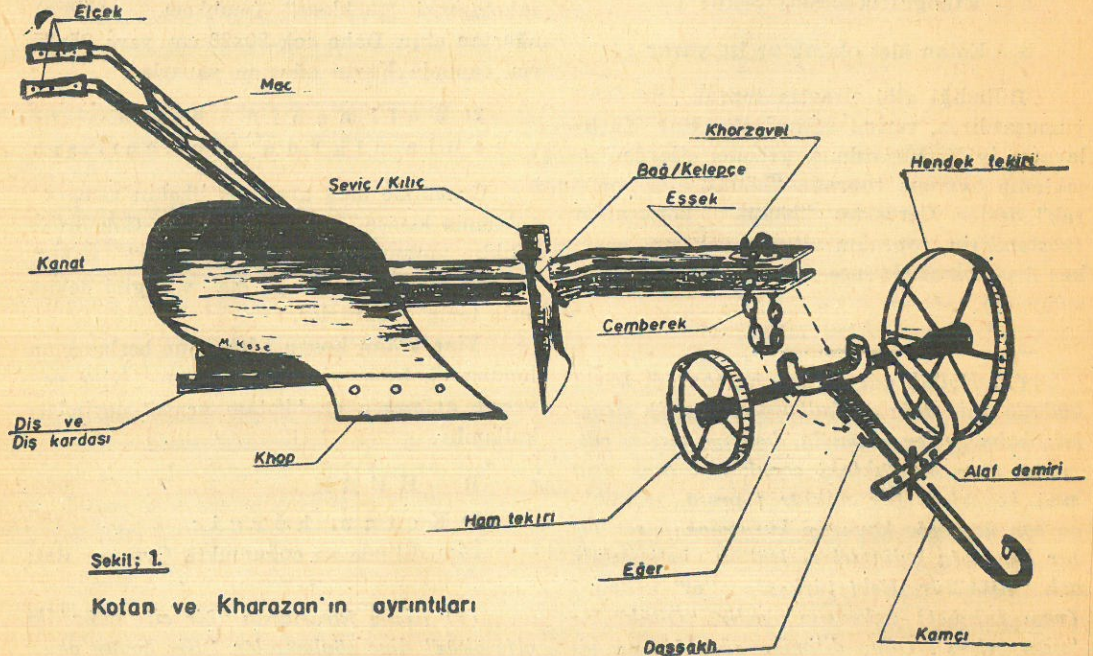
1293 (1877) Türk - Rus Savaşı sırasında Kars'tan içerilere (Anadoluya) göç eden

rek çoğunlukla Sivas'a yerleşen Kars Halkının bu kotan âlet ve âdetlerini de beraberlerinde oraya götürmüş olduklarını zamanına göre çok temiz bir Türkçe ve tatlı bir ifade ile yazılmış olan bir belgeden anlıyoruz.

Bu belge, Sivas Valisi Halil Rifat Paşaya ait olup, Sivas Salnâmeleri'nde ilân edilen on bir adet "tenbihname" den birincisidir. 1297 (1883) yılında sancak ve kazalara gönderdiği genelgede deniliyor ki, (12. Sivas Salnâmesi. Yıl H. 1302 (1886), sahife 317-318).

"SIVAS VİLÂYETİ DEVAİR-İ NAVAHİ MÜDİRLERİNE BİRİNCİ TENBİHNAMEDİR."

"Rumelide pulluk, Anadolu'da kotan dedikleri sapanlar ile sürülerek ekilen tarlalar çok mahsul verir. Sivas vilâyetinin çok yerlerinde bunu bilmediklerinden, âdi sapanla tarla sürdükleri için az mahsul alırlar. Ahalinin çok mahsul alması ve zengin olması matlûptur. Ve bunun için ahaliyi kotanla çift

Şekil: 1.

Kotan ve Kharazan'ın ayrıntıları

Şekil: 1

remeğe alıştırmak lazımdır. Bu kotan dedik i şey KARS MUHCİRLERİNDE VARDIR. İmleyenler anlardan görsün, öğrensün. Han köyde kotanla çift sürülmüyor ise, ol kar- (köy) arâzisinin iki üç yerinde bu senelik rübe ve nümüne için Devairi Nevâhi Mü- leri birer tarla sürdürüp, ekin vakti ne vsim ise o vakit ektirtsün. Bu tarlalardan ade mahsul alınur ise, artık andan sonra ün köylü kotan ile tarla sürmeğe başlattı- sun. Ve bir çift öküzlüler kotan ile süre- yeceklerinden karyelerin öküzleri sekizer, ar çift bir yere getirilerek: Bugün köylü den birinin, yarın diğerinin tarlaları nö le sürdürülsün. Bu sene tecrübe için böy kotanla sürülüp ekilecek tarlalardan, yani kile tohum edilen yerden gelecek sene ne lar mahsul alıacak ise müdirler, Kayma nlar malûmat vermeli dirler ki, âdi sapanla ülen tarla mı, yoksa kotanla sürülen tarla çok mahsul verir. Hükümet dahi öğrenüp lince faidesini görürse, her yerde icra ettir . Bu tenbihi icra etmeyen Müdirler kaba li, icra edenler dahi makbul ve memdud .”

I) T a n ı m ı :

a— Etnoğrafik kroki: Şekil: I

b— Kotan âlet olarak ne işe yarar :

Bilindiği gibi ziraatta toprak ne denli uşatılırsa, verimi de o denli artar. Yaşlı- mız iyi yumuşatılmış, yabancı otlardan a anıp arınmış toprağa “höllük gibi top- derler. Gerçekte “höllük” körsican’ın (tebek)in, toprağın altında yuvasını açar dışarıya attığı ince ve saf toprağa verilen r (1).

(1) Höllük adı verilen bu toprağı köylü- nlar bir defa da kalburdan geçirip eleye- kalın bezler arasında, dışarıya sızıntı çık- mı diye kundaktaki çocukların apış ara- koyarlar. Bir miktâr toprağı, islandık- ac üzerinde kavurup kurutmak suretiyle, kaç defa kullanırlar. Höllük kelimesinin “öllük”tir. Eski türkçede “öl” kelimesi rutubet anlamına gelir. “Öllük” ise çekers. Oğuz dilimize göre başına bir eklenerek “höllük” olmuş.

İşte kotan denilen âlet ile arazi herk (nadas) edilir. Yani toprak çevrilerek alt-üst edilir. Üstteki otlar altta kalıp çürür. Alttan otsuz köksüz saf toprak yüze çıkarılmış olur. Ve sonra bu toprağa ekin ekilir.

c— Çeşitleri :

Çeşitli tip ve numarada kotanlar vardır. En küçüğü 2 numaralı olanıdır. Buna iki veya üç “boyun” (2) öküz koşulur. Sonra 4 numara- ralı gelir. Buna da dört ile altı boyun öküz koşulur. 6 numaralı kotan daha büyük olup, ona da altı ile sekiz boyun öküz koşulur. Bizim taraflarda çoğunlukla 4 ve 6 numaralı kotan- lar bulundurulur.

Bir de bunlara hepsinden büyük “kara- kotan” vardır. Bu kotan fazla yaygın değıl- dir. Bunu ancak toprağının verimi - kuvveti fazla derinliklerde olan çevrelerin köy ve köylüleri koşarlar. Çünkü, karakotan bir ge- çişte, diz bovu derinlikte ve bir adım senisliğin de hagos (hendek) açar. Bunu on ile on iki boyundan az öküz çekemez. Çok defalar daha fazla kostukları da olur. Yine camıs (manda) bulunan semtlerde camıs ta koşulur.

Bir de diğer kotanların “essek” kısmı (bakınız şekil I.) demirden olduğu halde, ka- rakotanınki “mökkem” (muhkem, sağlam) ağaçtan olur. Daha çok 20x20 cm. veya 25x25 em. çapında Kayın ağaçtan yaparlar.

2) K e l i m e n i n b a ş k a a n l a m l a r d a k u l l a n ı l ı ş ı :

Genellikle halk arasında “kotan zamanı” anlamına kısaca “kotan” deniliyor. Çok defa: “Bildir kotanda dünyaya gelmişti” yahut, “kotan gelecek ki bir yıl ola” v.b. gibi deyim- lerle tarih düştürler.

Yine kotan koşup hêrk işine başlama an- lamına “kotana çıkma” ve kotan işine son- verme anlamına da “kotanı açma” deyimleri kullanılır.

B — H E R K

I) K o t a n h é r g i :

İlim dil’inde ve çoğunlukta Orta ve Batı

(2) Bizim taraflarda “bir çift öküz, iki çift öküz” diye söylemezler. “Bir boyun öküz, iki boyun öküz” şeklinde söylerler.

ARAŞTIRMALARI

Anadoluda “nadas”, Doğu Anadolu ile Azer- baycan’da “héerk” diye söylenir. Bu söz çev- remizin Halk Edebiyatı’na da girmidir. İşte bir tanık: Sevdığı kıza almaya habasını güç- lükle razı eden delikanlı, düğünün başladığı gün tarlada hêrg etmektedir. Öğlen uykusun- da kendisini bir “gögeçemen” (zehirli yeşil kestenkele / kertenkele) dişler ve çocuk ölür. Olayın bu acılığı karşısında oğlanın ağzından yakılan ağıtın bir kıtası şöyledir:

Hêrg’imde çubuğum kaldı

Babamın ocağı söndü

Sevdiğim ellere kaldı.

Aman dağlar, duman dağlar,

Allı giymiş, kara bağlar.

Eğer o zamana değin hiç sürülmemiş bir yer hêrg edilirse buna “Khamdan kırma” veya “kham kırma” yahut ta “kham hêrgi” adı ve- rilir. Çoğunlukla bir iki yıl veya daha fazla bir zaman için dinlendirilmeğe bırakılmış olan tarlalar önce hêrg edilir, sonra “güzlük” eki- len yerlerde avnı yılm güzünde, fakat genellik le bizim taraflarda ertesi yılın “yazbaşı”nda ekin ekilir.

Bir defa ekilmiş olan hêrk, ertesi yıl tek- rar hêrk edilmeden ve ikinci defa ekilirse ona “hêrgayağı”, yine tekrar hêrk edilmeden eki- len hêrgayağına da “karaçöp” adı verilir.

En çok verim “kham hêrk”ten alınır Derler ki:

Ekersin hêrgi, giyersin körlü

Ekersin khozan, olursun khhozan

“Khozan”, biçilmiş fakat hêrg edilmemiş olan tarlaya denir (anız).

2) Ç i f t h é r g i :

Bazı yoksul köylüler kotan koşacak kadar düzene sahip olamadıklarından çift hêrgi ile yetinmek zorunda kalırlar. Ne var ki, çift hêrgi, bizim anladığımız şekilde kıymetli bir hêrg değildir. Çünkü:

Gerçekte çift bir tohum ekme âletidir. Toprağı çizerek geçer. Ve iki yana doğru ta- sırrır. Halbuki kotan tam anlamı ile toprağın altını üstüne getirir. Şöyle ki, dipten kaldırdığı toprağı, ilk sefer giderken açmış olduğu

hagosa (hendeğe), ters yüz edip kapatır. Ve orada ertesi yıla değin bir daha ot bitmez.

Zorunluluk karşısında çift hêrgi yapan- lar, tarlayı verevime ve ikincisi, birincisine dik yönde olmak üzere iki defa sürerler. Buna “ilk demire vurma” denilir. Böylelikle pek derinden olmamakla beraber tarlada çiftin geçmediği yer bırakılmamış ve toprak oldukça yumuşatılmış olur. Bazan üç demire de vu- ran olur.

C— K O T A N Z A M A N I H A L K T A K V İ M İ

Genel olarak kotana her yıl 22 Haziran “gündönümü” ile beraber çıkılır. Çünkü gün- dönümünden sonra bitkiler, artık o yıl içeri- sinde yeniden çimlenip kök tutmazlar. Böy- lelikle hêrk, tekrar yabancı otların baskınına uğramaktan korunmuş olur.

Bugün yaşlılarımız arasında yaşayıp ge- len “halk takvimi”ne göre Haziran ayının adı da “kotanayı”dır. Diğer ayların adı ise:

Ocak	Karakış veya Zemheri
Şubat	Güçük
Mart	Döldökümü (kuzuların dün- yaya gelmesi)
Nisan	Yağmurayı
Mayıs	Çiçegayı
Haziran	Kirezayı veya yayayı (ya- zayı)
Temmuz	Kotanayı
Ağustos	Otbiçimi veya çürügay
Eylül	Bögürümayı (rüzgârlar bö- gürerek eser)
Ekim	Harmanayı veya Şarabayı
Kasım	Kocayı veya koçkatımı
Aralık	Nakırkovan (Nakır/sığır sürüsü artık otlağa çık- maz)

Bugün Kars’ın kövlerinde ve şehrin kırak (kenar) mahallelerindeki çiftçiler, gerek çoban, sığırtaç veya hizmetkâr tutulup, çalış- ma süresi için (altı ay, bir yıl vb.) söz kesil-irken; gerekse ekim, dikim veya hayvan yeti- tirmiş işlerinde yılın belli bir zamanı belir-tilirken hep, “çoban hesabı” veya “köylü- hesabı” denilen yukarıdaki halk takvimine ait ayların adı söylenir.

(Devam edecek)

GÜLNAR'DA DERLENEN TEKERLEMELER

Derleyen: Gündüz ARTAN

I. Oyunlarda ebe veya eş seçmek için söylenen tekerlemeler :

Testim kırıldı,
Suyum döküldü,
Annem duyarsa,
Babam döverse
Hük, mak, çık.

Elden ele epelek,
Yerden çıktı topalak,
Sallım süllüm derisi,
Ala koyun sürüsü,
Elma yemiş ağzı kara
Çek elini yüzü kara.

Ed'in nene,
Bedin nene,
Suya düşmüş,
Kadın nene,
Alçık, balçık
Sen dur, sen çık.

Birden, ikiden,
Üçten, dörtten,
Saydım seksen,
Üç yüz doksan
Fan, fin, bin.

II. Hoş bir esprisi olan tekerlemeler:

Portakalı soydurdum,
Baş ucuma koydurdum,
Ben bir yalan uydurdum.

Yörük yörük yürüdü,
Bizim dağın yürüdü,
Yörük bizim dostumuz
Ağzı karık testimiz.

Al dereden,
Bul dereden,
Nine fakir,
Cember çürük,
Sana üfürük
Bana tükürük.

Calda yaktım çekmezi,
Yarmadandır ekmeği
Gushacak yed'im
İki tane sıkmayı.

Masal masal maliki,

Yıldız saydım oniki,
Onikinin yarısı
Soğancının karısı.

Veylülü küllü,
Boynum büküldü,
Testim kırıldı,
Suyum döküldü.

Hocanın değneği fış fış eder,
Ben de sanırım cümbüş eder.

III. İsimlerle ilgili tekerlemeler:

Fatma fas,
Altın tas,
Tahtaya bas,
Tahta çürük
Mih tutmaz,
Fatmam küçük
Söz tutmaz.

Mehmedi metmet,
Kaytanı katkat,
Öküzü benli,
Devesi çanlı,
Torbada tuz yok,
Mehmede kaz yok.

Mehmet Mehmet meledi,
Gökten toprakeledi,
Çapıt mapıt koymadı
Her tarafına yamadı.

DERGİMİZİN CİTLERİ

Dergimizin tükenen fasikülleri zaman zaman yeniden basılmakta ve takvim halinde cilt siparişleri karşılama-ya çalışılmaktadır.

Son masraf hesaplarımıza göre çokaz sayıda yaptırılan 1 ilâ 5. ciltlerimiz 35'er liradan, 6 ve 7. ciltlerimiz de 30'er liradan satışa çıkarılmıştır. Siparişler doğrudan doğruya dergimize yapılmalıdır.

T. F. A.

1938 DE BAYBURT'TA SAZ ŞAİRLERİ HAFTASI

— 3 —

Derleyen: Mahmut Kemal YANBEG

İNİLÂP DESTANI

Yine bir serencam geldi dilime
Biraz mehedeyim eski zamanı
Gezdim memleketi seyran eyyedim
Bütün zulmat içre gördüm vatani

Sev. muahedesin tatbik ettiler
vancetine müjdeciler gittiler
Bütün memleketi taksim ettiler
İngiliz, Fransız kahbe Yunanı.

Urumlar pontosu aıldılar ele
Nikola, abustol gelirmi yola
Zito venizelos ibarden gela
Nikos bende şehir kamudışmana.

Ermeniler bir cemiyet oldular
Akin, akin Avrupadan geldiler
Hep papaslar derlerine doldular
Asvas yardım kılas derler İvana.

O eski hahollar eski kokozlar
Açık liman oldu bütün boğazlar
Söylesin sarayda düzülen kızlar
Vahdettin abdestsiz gelmez İsana.

Dinleyin Feridin künyesin verem
Kerisi saraylı kendisi urum
Dedim o halnin yüzünü gördüm
O kabuklu gelmemişti imana.

Haman Atatürkün yüzü göründü
Toplantı zulmatlar nura büründü
Cumhuriyet dalı arşa süründü
Günden fazla şute verdi çhana.

Yetiştii Atatürk bir ordu kurdu
Gayreti kurtardı bu ana yurdu
Milletin eline silahı verdi
Her taraftan koşuşurdük düşmana

İnönü'nü, Dumlupınarı gördük
Güşmanlara büyük darbalar vurdük
Meydan harplerine o yerde girdük
Bütün yerler boyanmıştı al kana.

Kıral derki tutduk youun tersini
Venizelos aamadı hursını
Trakopus Atatürkten aldı dersini
Bir kolordu teşim odu bu yana.

Fevzi paşa gibi bir erkek yoktur
Avrupa zannetti Yunan bir.
Baktı ordusunun te'siri yoktur.
Atinede kıral verdi tumana

İzmirin önünde büyük harp oldu
Avrupa gemisi limana doıdu
Türkler Allah deyu yedi kol oldu
Sağ düşmanı hep doıduırdük ummana.

Ermeniden çıktı antirik paşa
ateşe dayanmaz odundan maşa
O ————— durdu bizle savaşa
Kıra kıra ta götürdük Revana.

Türkler durdu ermeniye kırmağa
Gözünü dikmiştir kızıl ırmağa
Akçıklar durdular yara sarmağa
Nice hıristiyan geldi imana.

Askerler yıldızdır, zabıtlar aydır
Şimdi Türk ordusu çihana taydır
Yaşasın "Türkiye" Zengindir baydır
Nice fabrikalar yaptı vatana.

Jandarmalar hep bir emre koşarlar
Soğuk dinlemeyler dağlar aşarlar
Asayişle millet güzel yaşarlar
Amirleri benzer âli arslana.

Geldi İsmet paşa işe başladı
Milletin fikrine nurlar akladı
Eski hükümdarlar bizi haşladı
Yol bulamazdık gidek harmana.

Toplandı meb'uslar işe gırışti
Mektepler yapıldı yollar kavuştu
Şimdi millet her bir fenne alıştı
Yeni memleketim döndü çimana.

O esnada Harıta bir şeyih çıktı

Halk Eğlenceleri :

ÇORUM DOLAYLARINDAN BİLMECELER

Derleyen: Osman SAYGI

— 1 —

O odanın içinde
Oda onun içinde = Ayna

— 2 —

Benim bir kızım var
Gelen öper giden öper — Bardak

— 3 —

Kulağını bükdükçe
Ağzı sulamır = Çeşme

— 4 —

Ağzı açık alâmet
İçi kızıl kıyamet = Fırın

— 5 —

Mavi atlas iğne batmaz
Makas kesmez terzi biçmez = Gök

— 6 —

Üstü pamuk biçilir

Altı çeşme içilir = Koyun

— 7 —

İki çubuk makas
Hokkabaz mı hokkabaz = Leylek

— 8 —

Uzun uzun yollardan
Bir acayip kuş gelir
Kırma bâdem dili var
Ne söylerse hoş gelir
Bir acaip lâf söyler
Gözlerinden yaş gelir = Mektup

— 9 —

Haktaâlâ hoş yaratmış beş yemiş,
Beşi dahi birbirini görmemiş,
İkisine gün dokumur, yaz ve kış
Üçü dahi gün yüzünü görmemiş =
Namaz

— 10 —

Dam üstünde takur tukur
Sandım kızlar kilim dokur. = Yağmur

— 11 —

Bir ufacak mil taşı
İçinde biber aş
Pişirirsen aş olur
Pişirmezsen kuş olur = Yumurta

— 12 —

Yengemin etekleri
Süpürür hendekleri = Rüzgâr

— 13 —

Höt dedim hüt dedim
Git şuraya yat dedim = Süpürge

— 14 —

Fini fini
Küçük sini = Mercimek

— 15 —

Fil fillce
Burnu eğrice = Nohut

— 16 —

Altı göl
Üstü gül = Lâmba

— 17 —

Çıtır çıtır yenir
Buna eğlence denir = Fıstık
Bu bilmece, Çorum — Alaca kazasının
Isehacı köyünden öğrenci Hüseyin Bektaş'tan
akınmıştır.

Meseleler :

OKULLARDA FOLKLOR KOLLARI

Yazan: Cevdet CANBULAT

Erzurum Lisesinde bir "Folklor (Halkbilgisi) kolu"nun kurulduğunu ve bu kolun halk bilgisi konularını ele alarak işlemekte olduğunu "Türk Folklor Araştırmaları" dergisinin 62. sayısında okumuştum.

Okullarımızda okul yönetim kurulunu meydana getiren bir çok kollar vardır. Temizlik kolu, kitaplık kolu, temsil kolu, kültür ve edebiyat kolu v.b. gibi.

Öğrencilerin kendi aralarında seçtikleri bu kolların üyeleri, kol başkanları olan öğretmenlerin gösterdiği yolda çalışarak, toplum içerisinde bir ödevi başarmanın tadını almış olurlar. Seçerken ve seçilirken, demokratik bir hayatın gerekliliğini şimdiden yerine getirmeye çalışırlar. Böylece hak ve ödevini bilen bir küçük toplumun bireyleri halinde, yarımın kültürlü ve uygar bir insanı olmağa özenirler. Bütün kollar çalışmaları ile okul toplumsal hayatının küçük bir parçası halinde işler.

Erzurum Lisesinde kurulan halk bilgisi kolu ise, bütün bu kollardan daha önemlidir. Halkbilgisi bizim ulusal bir depomuzdur. Oyunlarımızı, âdetlerimizi, eski yapıtlarımızı, dilimizi - dileğimizi, eski sanatımızı, eski sporumuzu, avcılığımızı, çobanlık ve sürücülüğümüzü, nişan - nikâh - düğün gibi aile hayatımızı, hısmılık ve anlayışımızı, sağlık - ölüm, uğursuzluk, kemlik - iyilik getirici araç ve gereklilerini, halk müziğimizi, sözün özü halka ait her şeyi, halkbilgisi araştırmalarıyla görüp göstermek mümkündür. Ulusal varlığımızın ve uygarlığımızın bütün malzemelerini okullarımızda açacağımız "Folklor Kolları" aracıyla toplayabiliriz. Henüz bir hedefe yönelmemiş, ruh ve madde kültürü derlenmemiş yurdumuzda, okullarda açacağımız bu kollar ile genç kuşağın kalbinde halkbilgisi kavramını bir sevgi halinde ateşleyip yaşatabiliriz. Derleme konusunda önemli adımlar atabiliriz. Bir türküyü, bir destanı, eski bir halk ozanını bulup ortaya koymak, bir halk bestesini, bir müzik yapıtını canlandırmak, okullarımızda açacağımız "halkbilgisi kolları"nın yapabileceği işlerdir.

Beş - altı yıl önce öğrencilerime, cönkü tanımlıyarak göstermiş ve demiştim ki, "Evlere rinizde, dedelerinizden, atalarınızdan kalma

eski kitaplar arasında böyle uzunlamasına açılan eski şiir defterleri bulursanız bana getiriniz."

Birkaç öğrencimden gelen birkaç cönk arasında "Dertli"nin, "Yunus"un henüz gün ışığına çıkmamış koşmalarını ve ilâhilerini bulmuştum. Ayrıca bir de 16. yüzyılda tercüme edilmiş el yazması bir Kur'an bulmuştum.

Diyeceğim şudur ki, okullarımızın öğretim programına ekliyeceğimiz bu kollar ile ulusal varlığımızın tarih kapısını açabiliriz. Ne yazık ki, bugüne kadar bu çeşit çalışmaya el atamadık. Geçenlerde, Millî Eğitim Bakanlığının okullara göndirdiği bir soruşturmaya verdiğim cevapta, ortaöğretim okullarına "Folklor Kolları"nın açılması isteğinde bulundum. Bakanlığımızın okullardaki diğer kollar arasında bu kolu da katmasını candan dilemekteyiz.

DERGİMİZ 15 YAŞINDA

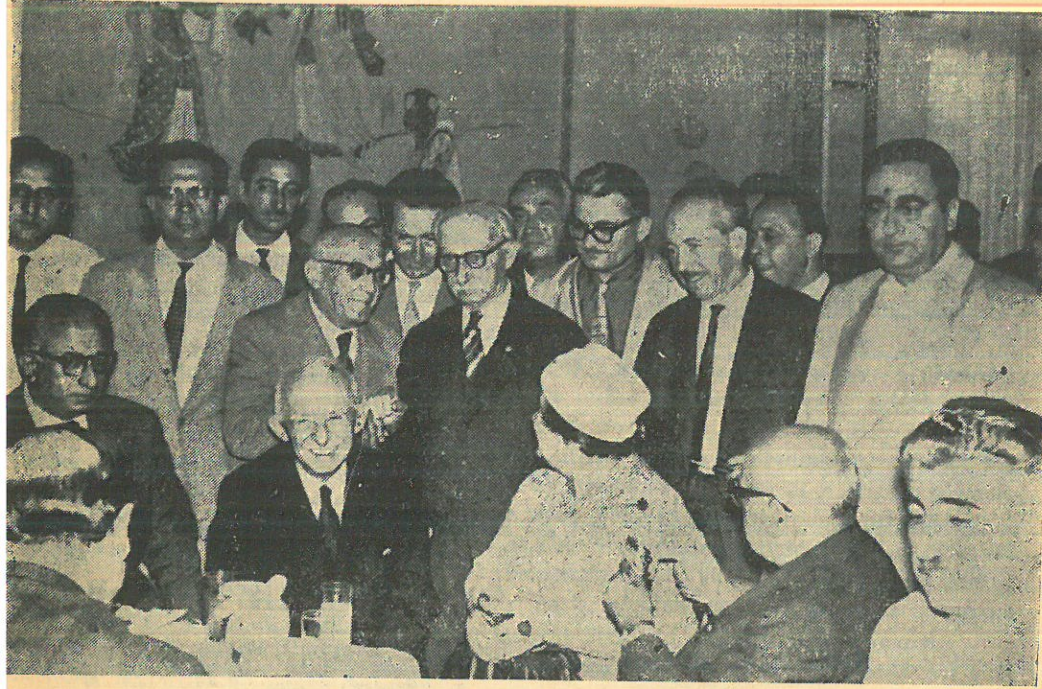
Dergimiz, elinize alması bulunduğunuz 169. sayısıyla 14. yayını yılını doldurmaktadır ve 15. yılını girmektedir.

Dergimizin yıllardanberi telif sayı bile aksamadan her ay zamanında çıkması, abonelerimizle okuyucularımızın ve yazar kadromuzun sayesinde mümkün olabilmektedir. Bugün Japonyadan Amerika'ya, İsveç'ten Mısır'a, Yugoslavya'dan İngiltere'ye, Fransa'dan Formosa'ya kadar aboneleri bulunan, dünyanın dört tarafındaki Türkoloji Enstitüleri ve Türkologları tarafından aranan dergimiz, bundan sonra da yayına devam edecektir. Türkiye'nin her tarafına yayılan dergimiz gerek yurd içinde, gerekse yurd dışına ilgi ile karşılanmakta ve buradaki kitaplık vitrinlerini 7 cilt halinde doldurmaktadır. 180. sayımızla 8. cildimiz de tamamlanacaktır.

Başta, yazar kadromuzun en büyük bilim otoritesinden, en küçük derlemeci-sine, dergimize olduğu abonelerle bizi maddî cepheden destekleyen Millî Eğitim Bakanlığı ile okuyucu ve diğer abonelerimize teşekkürlerimizi sunarız. T.F.A.

X. TÜRK DİL KURULTAYI TOPLANDI

Yazar: İhsan HİNÇER

Başbakan İnönü, 10. Türk Dil Kurultayı üyelerine verdiği çayda Kurum üyeleri ve yabancı bilimlerle sohbet ederken...

10. Türk Dil Kurultayı, 8 Temmuz 1963 zartesi günü Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Konferans salonunda toplanmış, çalışmalar iki bölümde 12 Temmuz 1963 Cuma günü akşamına kadar sürmüştür. Genel Kurultayı Fakülte salonunda, bilimsel toplantıları ve konferansları Türk Dil Kurumu'nun Kavaklıdere'deki salonunda yapılmış ve verilmiştir.

Toplantının ilk günü önce Anıtkabir ziyaret edilmiş, çelenk konulmuş, Atatürk'ün ve Şehitlerinin mezarları başında saygı uğurunda bulunulmuştur. Daha sonra Fakülte salonuna dönmüştür. Toplantıya Başbakan İsmet İnönü, Millî Eğitim Bakanı İbrahim Öktem, diğer bakanlar ve yabancı Türklerle üyeler ve büyük bir dinleyici toplu katılmıştır. Kurultayda çoğunluk olmasından çalışmalar ertesi gün başlamıştır. İlk gün Millî Eğitim Bakanı İbrahim Ök-

tem özlü bir konuşma yapmış, Başkanlığa Yakup Kadri Karaosmanoğlu, yardımcılıklarına da Hasan Reşit Tankut ile Orhan Hançerlioğlu seçilmişlerdir.

Bilimsel Bildiriler toplantılarının başkanlıklarını Polonyalı Ord. Prof. Dr. Ananiasz Zajaczkowski, Prof. Tahsin Banguoğlu, Prof. Dr. Sadettin Buluç yapmışlardır.

Bilimsel Bildiriler bölümünde Prof. Dr. Melâhat Özgü "Atatürk'ün Dil Anlayışı", Banguoğlu "Köktürkçe bazı adlar üzerine" Ord. Prof. Dr. Zajaczkowski "Memlûk devleti edebî dili hakkında", Prof. Dr. Sadettin Buluç "Dursun Fakih'in Gazavatnâmesi", Dr. Müjgân Cunbur "Gülşehri ve Kaygusuz Abdal'ın şiirlerini kapsayan 15. yüzyıldan kalma bir mecmua", Prof. Dr. Peter Miyatev "Bulgaristan'daki Türk epikrafik yazıtları hakkında notlar", Dr. Hasan Kalışı "Arnavut edebiyatında Türk edebiyatının tesiri",

ARAŞTIRMALARI

3155

Prof. Dr. Hasibe Mazoğlu "Ahmet Fakih'in Kitab-ı Evsaf-ı Mesacid-ül - Şerife adlı eseri". Dr. György Hazai "Türk dilinde tarihsel gelişme devirleri", Prof. Dr. Hasan Eren "Türkiye türkçesi ve Anadolu ağızları", Doç. Dr. Josef Blaskowics "Türkiye türkçesi fonetiği", Ord. Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken "Hüseyinzade Ali (Ali Turan) nin 1926 Bakû Türkîyat Kongresi'nde aldığı notlar", Dr. Céza Fehér "Macaristan halkının Türk Hâkimiyeti devrindeki (16. - 17. yüzyıl) maddi kültürüne dair araştırmalar. 16. ve 17. yüzyıllardan kalma çanak çömlek ve bakır eşyaların Türk ve Macar adları hakkında", Doç. Dr. Marija Djukanovic "Yugoslav dilinde türkçe kelimeler", Asis, Ljubinka Rajkovic "Yugoslavya da türkçe tercümeleme", Faik Reşit Unat "En eski basılı okul sözlüğü" ve Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk ta "Muini'nin Mesnevi-i Muradî adlı Mesnevi tercümesi" adlı bildirimlerini okumuşlardır.

Bütün bu bildirimler dikkatle izlenmiş, Kurultay delegelerine 11 Temmuz 1963 perşembe günü saat 17,30 da Başbakan İsmet İnönü tarafından Bulvar Palas salonlarında bir çay verilmiştir. Çaya, Millî Eğitim Bakanı Öktem'le birlikte gelen İnönü, Kurultay üyelerinin masalarını bir bir dolaşarak hatırlarını

sormuş, çalışmalar hakkında bilgi almış, sonunda yabancı bilimlerin masasında limonata içmiştir. Bu arada yabancı bilimlerden ve aynı masada bulunan Prof. Afet İnan, Ağâh Sırrı Levent, Ali Ulvi Elöve, Prof. İlhami Cıvaoğlu, Kâzım Nami Duru, Hikmet Dizdaroğlu, Cahit Öztelli ve diğer ilgililerle sohbet ettikten sonra üyelere Allahımsarmarladık, diyerek ayrılmıştır.

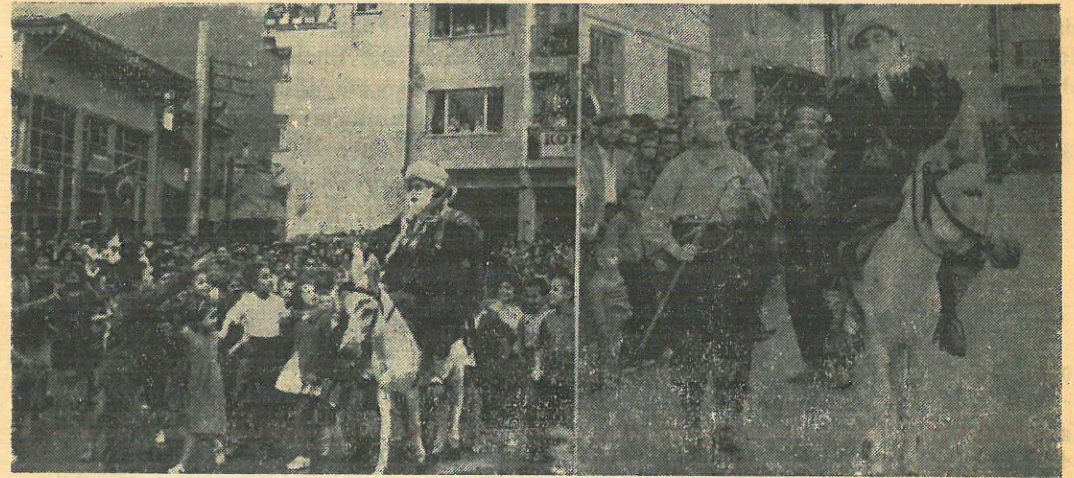
Bu çayı Macar Elçiliğinin düzenlediği kokteyl takip etmiştir.

Kurultay, 12 Temmuz 1963 günü son Genel Kurul toplantısını yapmış, tüzük çalışmaları için 12 Temmuz 1964 de olağanüstü toplanılmak üzere bir karar almış, daha sonra seçimlere geçilerek toplantılara son verilmiştir.

*

AKŞEHİR'DE NASREDDİN HOCA ŞENLİKLERİ YAPILDI

5 - 10 Temmuz arasında Akşehir Nasreddin Hoca Derneği tarafından Akşehir'de 6 gün sürmek üzere hazırlanan Nasreddin Hoca Şen-

Akşehir Nasreddin Hoca Şenlikleri çok başarılı olmuş bütün şehir halkı sokaklara dökmüştür. Bu arada Hoca kılığında giren Akşehir'li bir aydın genç, Allah hesabına göre çocuklara - kimine bir tane kimine iki avuç- fıstık dağıtmıştır. Resimler bu anı tesbit ediyor

Nasreddin Hoca ve eşi kılığına giren iki aydın Akşehirli, Dernek Başkanı Cevdet Köksal, İhsan Hınçer, Cahit Öztelli ve diğer dernek üyelerile

bi ve yazı işleri müdürü İhsan Hınçer de davet edilmiştir. İhsan Hınçer, 1 Ekim 1963'te İstanbul'dan Yugoslavya'ya hareket edecek ve Sarayova Millî Müzesi'nin konuğu olarak beş gün Sarayova'da kalacak ve törenlere katılacaktır.

TÜRK DİL KURUMU YÖNETİM KURULULU ÜYELERİ

8 - 12 Temmuz 1963 günleri arasında Ankara'da toplanan 10. Türk Dil Kurultayı'nda Yönetim Kuruluna şu üyeler seçilmiştir:

Prof. Dr. Fahiz İz, Prof. Dr. Hasan Eren, Ord. Prof. Dr. İlhami Civaoglu, Prof. Dr. Samim Sinanoğlu, Ömer Asım Aksoy, Orhan Hınçerlioğlu, Baha Dürder, Uluğ İğdemir, Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu, Ağâh Sırrı Levend, Prof. Dr. Sadettin Buluç, Doç. Dr. İsmet Sungurbey, Tahir Nejat Gencan, Prof. Dr. Macit Gökberk, Dr. Mehmet Tuğrul, Enver Naci Gökşen, Hikmet Dizdaroglu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ord. Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin, Prof. Dr. Hasibe Mazioglu, Doç. Dr. Muharem Ergin, Orhan Şaik Gökyay, Behçet Kemal Çağlar, Salâh Birsal, Haldun Taner, Sabahattin Kudret Aksal, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Prof. Dr. Selâhattin Batu, Doç. Dr. Melâhat Özgü, Cahit Öztelli, Prof. Dr. Ahmet Ateş, Dr. Mehmet Ali Ağakay, Samim Kocagöz.

İkleri çok başarılı olmuş, büyük ilgi toplamıştır.

Bu hafta esnasında Nasreddin Hoca hakkında açık oturum, konferanslar, halk oyunları seansları tertiplenmiş, Polatlı Ordu Mehter Takımı Akşehir'e gelmiş, İstanbul Site ve Arena Tiyatroları en güzel oyunlarını oynamışlardır. Açılan sergiler, Hıdırlıktaki öğrenciler parlak şekilde kutlanmış Akşehir bu gün içinde yerli yabancı turistler tarafından ziyaret edilmiştir.

Nasreddin Hoca hakkında Prof. Ali Nihat Tarlan, Prof. Şinasi Altuğ, Edebiyat tarihçisi Cahit Öztelli, Ord. Prof. Sadi İrmak, Edebiyat tarihçisi Abdülbaki Gölpınarlı, Prof. Ökürü Kurgan, Doç. Dr. Marija Djukanović ve muharrir Ali Rıza Alp birer konferans vermişler, Hocanın Türbesini ziyaret sırasında da Behçet Kemal Çağlar bir konuşma yapmıştır.

Şenlikleri Anıt alanında 5 Temmuz günü Akşehir'in enerjik ve genç kaymakamı Ali Han Özer özlü bir konuşma ile açmış, Dernek başkanı Cevdet Köksal bir "Hoş geldiniz" konuşması yapmıştır. Törende Konya Valisi Tebbi Karatekin de bir konuşma yapmıştır. On konuşmayı Nasreddin Hoca kılığında giren bir Akşehir'li yapmış, şair Sadi Cumbul'un yazdığı bir şiiri okumuştur. Bu şiirle Akşehirli Her Hükümetten bazı dileklerde bulunmaktadırlar.

Daha sonra Akşehir gölüne gidilmiş, yortu çalınmıştır.

*

SARAYOVA MİLLÎ MÜZESİNİN 75. KURULUŞ YILI KUTLANIYOR

Yugoslavya'nın en büyük müzelerinden olan Sarayova Millî Müzesi (Zemalji Muzei Sarajevo)nin 75. kuruluş yıldönümü dolayısıyla Sarayova'da 4,5 ve 6 Ekim 1963 günlerinde bir tören tertip edilmiş, dünyanın dört bir tarafından bilim adamları bu törene çağırılmıştır.

Derginin notu: Bu arada dergimizin sakı

Bir Çukurova Masalı:

MURADINA EREN KIZLA BEY OĞLU

Derleyen: M. Güner DEMİRAY

Bir varmış, bir yokmuş. Allahın kulu çokmuş. Çok söylemek günahmış.

Bir ananın bir kızı varmış. İkisi bir "hem" demeden, "him" demeden yaşayıp gidiyorlarmış. Her ne hal ise, günlerden bir gün kızın anasının iki gözünün ikisi de kör olmuş. Arayan soran derdine deva bulur. Kız bir erkek urubası giymiş, düşmüş yollara. Gitmiş gitmiş altı ay bir güz gitmiş. Ab-ı zemzem aramış. Bu sırada padişahın oğluna rasgelmiş. Demiş ki:

— Sizde ab-ı zemzem var mı? Başımın tacı, gözümün nuru birtecik anamın gözleri kapandı. O su derdine devâ olacak.

Oğlan da :

— Bulunur, gel eve gidilek de vereyim, demiş..

Oğlan kızı doğruca anasına götürmüş Kız gene demiş ki:

— Ana, ana, sizde ab-ı zemzem (suyu) varmış. Başımın tacı, gözümün nuru birtecik anamın gözleri kapandı. Su derdine devâ olacak.

Oğlan anasına yanaşmış :

— Ana vallâhi kız, billâhi kız. Kolu bilezik yeri, parmağı yüzük yeri. Oğlanın anası durup düşünmüş. Sağa dönmüş sola dönmüş.

— Oğlum, oğlum cahil oğlum, bu kız değil Oğlan olduğu giyiminden - kiciminden belli bak elinden - yüzünden belli.

Oğlan:

— İlle değil, ille değil deyip diremiş. Bu mu üzerine oğlanın anası bir fend düşünmüş, dönmüş, bu fendini oğluna söylemiş:

— Gece yatarken altına gül korum; eğer bu oğlansa solar, kızsız açar, demiş. Kızın kucağında bir fino varmış. Fino eğilip kıza .

— Aman abla, aman abla seni tanıyacaklar, benim elimden alacaklar, demiş.

Kız gece yatarken catırtı çıkarmadan ses

OKUYUCULARIMIZA

Dergimizin Ankara bayii Berkalp Kitabevleridir. Eski ve yeni sayılarımızla, son ciltlerimizi Berkalp kitabevlerinden temin edebilirsiniz. T. F. A.

sizce kalkmış. Gülün üstünden döşegini almış, başka bir köşeye sermiş, yatmış. Sabah olup kalkınca "gül solmasın" diye gülün altına üstüne getirmiş, iyice karıştırmış. Yatağını tekrar gülün üstüne sermiş.

Bu sırada padişahın oğlu kapıya gelip:

—Kapıyı aç! Kapıyı aç! demiş.

Kız da:

— N'oldun!. Üstümü başımı giyiyom, do nanıp - düzeniyom demiş. Biraz sonra gidip kapıyı açmış. Oğlan kızın elinden tutup yemek odasına götürmüş, kendi yemek getirmeye gitmiş. Bu arada anasının yanına varmış:

— Ana vallâhi kız, billâhi kız; kolu bilezik yeri, parmağı yüzük yeri, demiş. Oradan çıkmış, yemeği alıp - getirmiş. Yiyip - içtikten sonra oğlan kıza :

— Ben tahsildarım, paramı toplayım da gelayım demiş, ata binip gitmiş.

Kız, karının yanına gelmiş. Yalvarıp - yakarmış:

— Aman ana, aman ana, ab-ı zemzemi ver de götürüyüm. Bitecik anam dert çekmesin. Ben sonra oğlunla geri döner gelirim, demiş.

Zemzemi almış, finoyu almış, ata binmiş gitmiş. Evine varmış, kapıyı çalmış, anası açmış.

— Aman yavrum sen mi geldin, diye kızının boynuna atılmış, sarmış - doluşmuşlar.

Sonra kız:

— Yanaş ana, suyu getirdim hemen dökeyim.

Anası da.

— Aman yavrum aklıktan öleceğim, el kadar ekmek ver de karnımı doyurayım, demiş.

Kız ekmeği vermiş, kadın yemiş, kız suyu dökmüş. Sonra kadın ellerini gözlerine çalınca anadan doğmaya dönmüş.

Kız anasını almış, altı kat konaklarının altıncı katına çıkarmış.

Günlerden sonra padişahın oğlu gelip çıkmış. Bakmış ki, kız yok. Anasına varmış.

— Ana ana, oğlan dediğin kız nereye gitti ?

— Ab-ı zenzemi aldı, finoyu aldı, "Ben sonra oğlunla gelir - çıkarım" dedi, geçti-kodu gitti.

Oğlan ne aş yemiş, ne ekme yemiş, eli-ne iki bülbül almış kızı bulmaya çıkmış. Bir köye varmış.

— Bülbül satıyorum, bülbül satıyorum, çifti bin liraya, diye bağırır. Bakmış ki, ne alan var, ne soran! Düşmüş yollara. Köşe - bucağı aramış-taramış; uğramadığı memleket bırakmamış. En sonunda kızın köyünü bulmuş.

Fino kapıda bülbül satanı görmüş, hemen içeri koşmuş.

— Abla, abla, bir herif geldi, bülbül satıyor. N'olur şu bülbüllerin çiftini de bize al!

Kız oğlana:

— Bülbüller kaçta demiş.

— Beş yüze.

— Kardeş sarhoş musun nesin; Hele bir aklına danış bakayım.

Hemen fino kızın kucacağına hoplayıp çıkmış.

— N'olur abla n'olur, beş yüz olsun al demiş.

Oğlan bülbülleri satmış kıza. Arkasına da:

— Bacı bir gün birini yemle, bir gün de birini yemle, demiş, çekip gitmiş.

Fino bülbüllerin alındığına çok sevinmiş, öyle çok sevinmiş ki, gece sabahlara kadar uyku - dünek bilmemiş, uyumamış. Hep oturmuş bülbülleri seyretmiş.

Aradan zaman geçmiş. Gün günü, yıl yılı kovalamış. Bülbüller dileklerini birbirlerine anlatmışlar. Bir gün gece yarısı ev uyurken erkek bülbül dışısına :

— Dak dibak kalk gidek, dak dibak kalk gidek, demiş. Dişi bülbül de.

— Sen aç ben dok, nereye gidek, demiş.

Fino yatağından kuşların konuşmalarını duymuş. Sabah olunca kıza :

— Abla bugün ikisini de beraber yemle ne yapacaklar, demiş. Kız kıyamamış, bir günde ikisini de yememiş, karınlarını iyice, tıka - basa doymuş. Gece olmuş, bülbüller gene uyanmışlar.

Erkek bülbül :

— Dak dibak kalk gidek, dak dibak kalk gidek, demiş.

Dişi bülbülün gönlü olmuş. O da hemen:

— Kalk gidek, demiş.

Kız dal uykud'iken, yatağının bir ucundan biri tutmuş, bir ucundan da biri tutmuş, kızı alıp götürmüşler. Oğlanın penceresine varıp, cama şapır - şapır vurmuşlar. Oğlan uyanmış :

— Ana kalk, kız geldi, demiş.

Oğlanın anası kalkıp bakmış ki, kızı getirmişler, güllerin üzerine bırakmışlar.

Kız uykudaymış şöyle bi gerneşmiş:

— Bura beğ oğlunun gül bahçesi, burcu burcu kokuyor, demiş. Oğlan da:

— Uyan gülüm uyan, beğ oğlunun bahçesi buradır bura, demiş.

Kız uyanıp kalkmış, bakmış ki, yanında ne anası var, ne başka kimsesi! Kız ah - vah dememiş. Oğlan kızı istemiş, kız oğlanı istemiş. Oğlan yedi gün, yedi gece davul - zurna vurdurmuş. Yiyecek içecek hoş muratlarına geçmişler.

Anlatan: Adalet Özden — 12 yaşında
Kimden dinlediği: Anasının...

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Yıllık abonesi: 12,

altı aylık abonesi: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

Yazı İşlerini Filen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

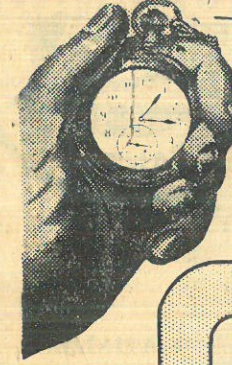
SEKRETER: BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR

Adres : Çemberlitaş, Yeniçeriler Caddesi No. 43, Özel daire

MEVDUATTA

3 REKOR

MİLYAR
lira

TC. ZİRAAT BANKASI

(Basın: 13581 — 84)

EMNİYET SANDIĞI

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile yapılmış konforlu APARTMAN Daireleri ile ZENGİN PARA ikramiyeleri talihlilerini bekliyor.

EMNİYET SANDIĞI'nın
* Öğrenci hesaplarına TAHSİL BOYUNCA
YATILI OKUL ve PARA İKRAMİYELERİ.

* YUVA TASARRUFU HESABI hakkında
işçelerimizden izahat isteyiniz.

(Basın: 8949 — 85)

GRİPİN

ve NEZLEYE karşı

GRİPİN

Kullanınız

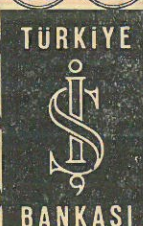
Aldığınız müstahzarın hakiki Gripin olduğunu anlamak için GRİPİN markasına bilhassa dikkat ediniz.

GRİPİN

günde 3 adet alınabilir.

(Faal: 5246 — 86)

EN FAZLA
İKRAMIYE
VEREN
BANKA

TÜRKİYE

BANKASI

(Folklor: 79)

**SIHHATİNİZİN
 KORUYUCUSUDUR**

(Folklor: 82)

**SÖT VEREN ANNELER
 KANSIZLIK. ZAFİYET
 KLOROZ. İŞTAHSIZLIK
 SIRACA VE NEKAHAT
 İÇİN**

(Basın: 5216 — 80)

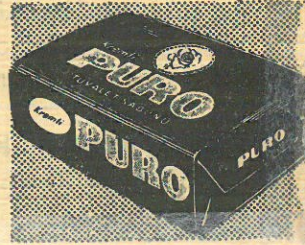

FAAL p - 165

**Terkibinde krem ha-
 saları bulunan PURO
 TUVALET SABUNU**

**cildi temizler... besler...
 korur... çiçek gibi taze
 ve kadife gibi yu-
 muşak yapar... cazibe
 ve güzelliğinizi artırır.**

**BOL KÖPÜKLÜ
 NEFİS KOKULU**

100 DE 100 SAFTIR

(Faal: 5247 — 81)

TÜRK FOLKLOR (HALKBİLGİSİ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

30

**İKRAMİYELİ
 TASARRUF
 CUZDANI**

**TASARRUF KÜÇÜK
 YAŞTA BAŞLAR**

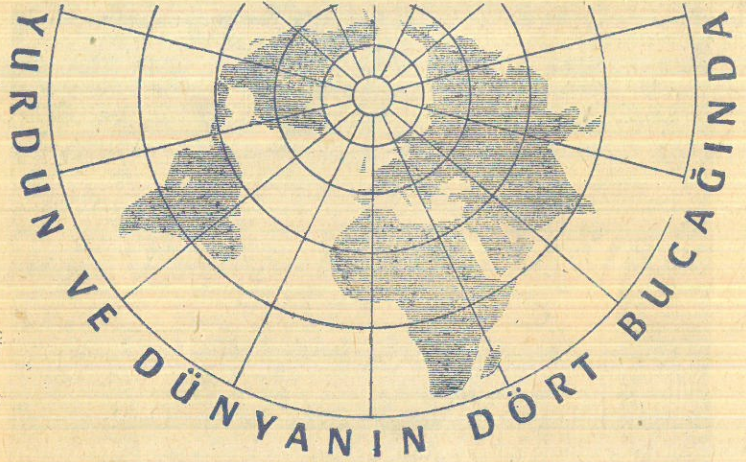
TÜRK TİCARET BANKASI

KÜLTÜR YAYIN 6

(Folklor: 83)

31

REKLÂMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Subeler

Istanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

Dış Muhabirler

A. B. D.
Almanya (Federal)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

(Bası: 13301 — 78)

TÜRK FOLKLO ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1963

İÇİNDEKİLER :

Hokkabazın Yardağı	Ahmet Kutsi TECER
Kars'ta Hizmetkâr Üzerine Keioğlan Menkıbesi	M. F. KIRZIOĞLU
Köy Adları ve Halk Oyunlarımız	Metin AND
Karacaoğlan ve Karacakız Efsanesi	Edip YILMAZ
Yozgat'ta Eğrice (Hıdırilez) Hazırlığı	Hasan ÖZBAŞ
Sarısözen'in Son Kitabı Hakkında	Halil Bedi YÖNETKEN
Eski İstanbul'da Ustalık	Dr. Hüseyin Vulaş — Münevver ALP
Hayvanlar Üzerine Söylenen Atasözleri	Hayret M. TÜRME
Örf ve Âdetlerle Kars'ta Kotan (II)	Mürsel KÖSE
Halk Edebiyatında Tekerlemeler	Numan KARTAL
Türk Hukuk Folkloru Üzerine	Kerim YUND
Âşık Şenlik'in Şiirleri (II)	İsmail AŞIKOĞLU
Dede ve Nenelerimizin Ağzından Masallar: Keloğlan	Faik AKÇIN

BİZE GELEN KİTAPLAR

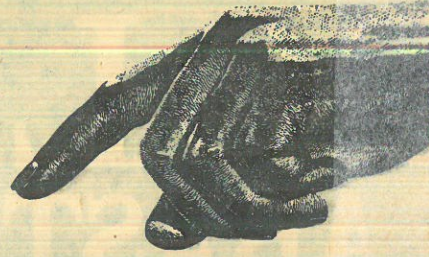
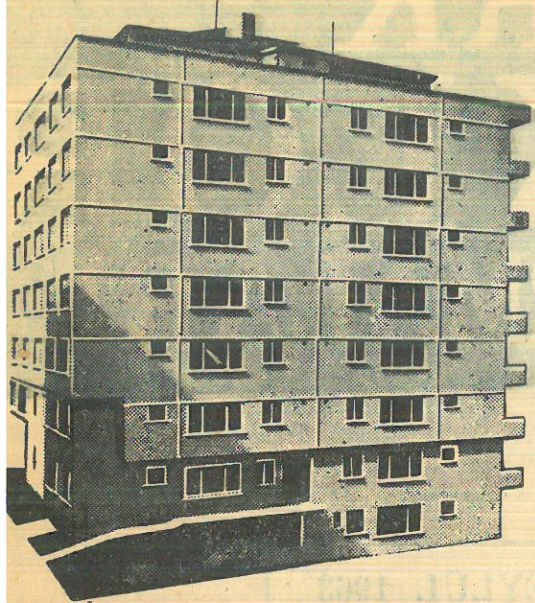
SAYI: 170

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DERGİ ÇIKARILAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Bu APARTMAN'ın Bir dairesi SİZİN olabilir.

AKBANK İKRAMİYE APARTMANI

Nişantaşı - Topağacında
Kalorifer, sıcaksu tertibatlı
Asansörlü, Parkeli, Gömme banyolu,
Lüks olarak inşa edilmiştir.

Tasarruflarınızı AKBANK'ta toplayınız.

(Folklor: 87)

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

Sermayesi 20.000.000 T. L. Merkezi: İstanbul

Şubeleri:

İstanbul	İzmir	Samsun
Beyoğlu	Ankara	Konya
Galata	Yenişehir	İskenderun
Kadıköy	(Ankara)	Mersin
Osmanbey	Adana	Bursa
Hasköy	Çapa	Bakırköy
Beyazıt	Edirne	

HERNEVİ BANKACILIK MUAMELÂTI-BÜTÜN YABANCI MEMLEKETLERDE MUHABİRLER

Telgraf adresleri: Umum Müdürlük: Bankorgan- İstanbul Şubeler: Bankor

(Folklor: 88)

12 3 Mart 1963

Sat: Hafet Közükli

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

№. 170

EYLÜL 1963

YIL: 15 — CİLT: 8

HOKKABAZIN YARDAĞI

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

Geçende Sahaflardan geçerken İsmail Efendi'nin dükkânına girdim. Şekercioğlu Şükrü Yesukay da oradaydı. Kendisiyle bir müddet önce tanışmış, Karagöz'e, Ortaoyunu'na dair konuşmuştum. Meğer onun asıl mesleği Hokkabazlıkmış. Şimdi altmış beşini geçmiş olan bu sanatçı, Yağcıoğlu Azra adındaki Yahudi Hokkabaz ustacının yanında Yirmibeş sene çalışmış. Yağcıoğlu 1941 de vefat etmiş. Bay Şükrü onun yanında "Yardakçı" imiş. "Yardakçı", anlamca yardımcı, yamak demek. Kelimenin ne zamandan kaldığını ne zamandanberi bir terim olarak kullanıldığını bilmiyorum. (1) Burada sadece hokkabaz "Yardakçı" sınıfı halk tiyatrosu bakımından önemi üzerinde durmak istiyorum.

"Hokkabaz" hokka ve yuvarlaklara el hünerleri gösteren, adam demektir. Hokkabazlık el çabukluğu, gözbağcılık marifetidir. Hokka oyunu yapan adam seyircileri şaşkırtan, onları meraka düşüren daha başka el marifetleri de bilir. Bu türlü oyunlar küçük, büyük her yaşta, her seviyede insanın hoşuna gider. Dilimizde "Hokka da üç, yuvarlak da üç", "Hokkabazın yuvarlağına döndü", "Hokkabazın altına gitti" gibi deyimler de yer almıştır.

Eski halk eğlenceleri arasında Hokkabazın da yeri vardı. Düşünlerde "Hokkabaz takımı" tutulurdu. Hokkabaz ustası başına külahını (Buna "kavesa" denir), sırtına kârka-dim içi kürklü cübbesini geçirip eline de "pas-

taf" ını (Buna "şakşak" da denir) aldıktan sonra yamaklarıyla birlikte düğün evini şenlendirmeye girdi. Eskiden bütün eğlencelerin sonunda "parsa toplamak" âdeti vardı. Oyun bitip te usta defnini elinde tutup seyirciler arasında dolardı mı, defn içi çil çil paracıklarla dolar, düğün sahibinin vereceği üçretten başka, beş mecdiye, sekiz mecdiye, on mecdiye tutarında bir bahşış te koparırdı. Kârlı bir meslekti hokkabazlık. Gelgelelim, hokkabazlık bugün de var, ölmedi, ama varyete numarası şekline girdi. Çeşnisi, edası değişti.

Hokkabaz işe başlarken önünde tezgâhi yani masası, yanında da mutlaka yardığı vardır. Hokkabazın elinde ağaçtan oyma, sırtı yuvarlak üç hokka durur. Yanında yine şimşir ağacından bilye iriliğinde üç tane de yuvarlak. İlk numarası her üç hokkanın altına herkesin gözü önünde b'rer yuvarlak koymak, ama hokkalar birer birer kaldırılınca altlarında yuvarlak bulunmamak.

Hokka oyunu bir el marifetidir, ama onu bir kalabalığa seyrettirmek meseledir. Bütün gözler üzerine dikilmiş, en küçük b' hareketi bile kaçırılmamacasına seyirciler ona bakmaktadır. İşte yuvarlaklar hokkaların altında duruyor, ama yuvarlakları aramak için hokkaları kim kaldıracak? Bu işi denemek için her şeyinin işe karışmak istediğini düşünün; altından çıkılmaz. Sonra her başka numara

34

35

yaptıkça aynı durumun tekrarlanacağını da hesaba katın.

Esasında, bu işe karışmak isteyen de pek çıkmaz a! Çünkü insan oğlu hem seyir meraklısıdır, hem nâdandır. Hokkabazlık kendine de bulaşır, başkalarına bir gülme, eğlenme konusu olur, küçük düşer diye çekinir. Üstelik bu hokkabazlık denen şey "gözbağcılık" değil midir? Bunun bir parça da s.hirle, tılsımla ilgisi yok mu? Öyleyse, ne olur ne olmaz, sihir, tılsım tekin şeyler değildir. Gerçi bazı ustalar "Ne sihirdir, ne keramet, el çabukluğu mârifet!" tekerlemesiyle seyirciyi cesaret verirler ama, insan ruhunun bir köşesinde en eski çağlardan kalma gizli bir korku yok mudur?

İyisi mi, gelsin yordakcı. Onun şahsında sanki bütün bir seyirci kütlesi temsil edilmektedir. Hokkabaz yordakcısına hitap ederken sözleri bütün seyirciler içindir. Yordakcı da ona cevap verirken, zaman zaman, akıllı, kurnaz, dalgın veya sadece akli gözünde bir adam, yani derece derece bütün seyircileri kendinde temsil eden kolektif bir ruhu canlandırır. Yordakcı hokkabazın korosudur.

Usta ile yordakcı arasında geçen "Muhavere", böylece, yalnız becerikliliğe dayanan bir el hünerini, biraz da zekâ ve zihin mârifeti haline koyar. Hokkabaz muhaveresi, bu bakımdan, bir Ortaoyunu muhaveresi kadar önemlidir. Dolayısıyla yordakcının rolü hokkabazın mârifetinden aşağı kalmaz. Yordakcı, sahte olduğunu bile bile hokkabazın hünerlerine çeşitli tepkiler gösterirken gerçek ten rolünü yapan bir aktördür. Kâh hayret edecek, kâh kızacak, hokkabaza sözle çatacak, kâh onun hüneri karşısında boyun eğecek. Kısaca, halden hale girecek. Bu da aktörlük değil de nedir?

Yordakcının rolünü daha iyi anlamak için Bay Şükrü Şekercioğlu'nun ağzından derlediğim kısa bir muhavereyi aşağıya alıyorum. Yalnız "Muhavere" ye girmeden evvel Hokkabazın söylediği bir "Girizgâh" vardır, önce onu dinleyin:

Hokkabaz — (Halkı selamladıktan sonra: Ehli canlar cemolunmuş, seyrolunsun meydanımız, Çıkaralım torbamızdan üç hokka üç yuvarlak

(Torbasından hokkaları çıkarır)
"Ebu Ali Sina" nın eseri, Sormuşlar, sual etmişler gözbağlar mısın?
Kâh bağlarım, kâh bağlamam.
Demişler ki ârifle ahmağı nereden bilirsin?
Ârif oldur ki gördüğünü gördüm demez, bildiğini bildim demez, iğne deliğinden Hindistan'ı seyreder.
Ahmak ise: "Ale! Hokkabaz koydu yuvarlak, kaçırıldı yuvarlak!"
Ârifi tek parmağım üzerinde oynatırım.
(Yardağa hitap ederek:) Ko ahmağı da senin gibidir dir ylesin, benim pehlivanım'

Bundan sonra "Muhavere" başlar:
Hokkabaz — Bana bak usta Şekercioğlu! Sen çalarken, ben oynarken üç tekerlek geldi meydana.

Yordakcı — Aman ustacığım! Kaçmanın yoluna bak. Dün akşamdan beri Arabacı Hüseyin seni arıyor. Bulursa karakola teslim edecek. Tekerleğini çalmışsın, araba da sakat kalacak.

Hokkabaz — Be külhani! Ben sana araba tekerleğinden mi bahsediyorum?
Benim söylediğim hokkabaz hokkası.

Yordakcı — Ha, anladım: Meyhanecinin kupaşısı. Bir sen, bir de ben, "Doldur, doldur ver içelim, Yârin aşkına"

Hokkabaz — (Elindeki şakşakla Yardağa vurur:) Oğlum, bu hokkabaz hokkası.

Yordakcı — Ha, anladım: Kabak dolması.
Hokkabaz — Yok, süpürge sopası (Yine şakşakla vurur.)

Yordakcı — Ha, anladım: Kantar okkası.
Hokkabaz — Oğlum, hokkabaz hokkası. Bak,

evlâdım, hokkabaz demek, yuvarlak demek (Bir yuvarlak çıkarır.)
Ağacı neyle keserler?

Yordakcı — Benim bildiğim, ağacı testereyle keserler.

Hokkabaz — Yoo, o hüner değildir. Ağacı ağaçla keseyim de dikkal et.

(Şakşakla yuvarlağı bölmeye başlar. Birer birer üç yuvarlak çıkarır meydana, teneke bir kutuya atar.)

Yordakcı — Vay kerata herif, vay! Lokmacı hamuru gibi kesip kesip tavaya atıyor.

Hokkabaz — Bak, oğlum! Bunlara ne lâzım? Üç hokka lâzım. (Birer birer göstererek:) Al sanc üç te hokka.

Yordakcı — (Hokkanın birini eline alır.) Utanmaz herife bak, be! Elli dirhem gelmez okka diye idd'a ediyor.

Hokkabaz — Bak, oğlancağızım, hokkalar kaç?

Yordakcı — Üç.
Hokkabaz — Yuvarlaklar?

Yordakcı — Onlar da üç.
Hokkabaz — Top güllersiz olmaz, hokka yuvarlaksız, hokkabaz da yordaksız.

Bunları elden ele oynatayım da sayın bay, bayan misafirlerimiz seyreylesin. (Yordak def çalmaya başlar. Hokkabaz üç yuvarlağı da hokkaların altına kondurur gibi yapar, lâkin hiç birini koymaz.) Her hokkanın altına birer yuvarlak yolladım. Yollamak benden, arayıp bulmak senden.

Yordakcı — (Yuvarlakları bulacağından emindir. Bir şarkı tutturur. Bir hokkayı kaldırdıktan sonra, hayretle:) Usta! Yuvarlak yok?

Hokkabaz — Ha, muhakkak komşusunda ol-

malı.

Yordakcı — Acaba seslensem cevap verir mi?
Hokkabaz — (Alaylı:) Elbette. Gider gitmez yakasından yapıyorsun.

Yordakcı — (Ustanın yakasından yapışarak:) Hüseyin Efendi! Hüseyin Efendi! Gel, aradığın burda!

Hokkabaz — Kimi çağırıyorsun?
Yordakcı — Bakal Hüseyin Efendiyi. Geçen gün adama borcunu ödemişsin.

Hokkabaz — Oğlum, ben'm yakamdan değil, yuvarlağın yakasından yapışacaksınız.

Yordakcı — (Mahcup:) Ne bileyim ben, yahu? (Üç hokkayı da kaldırır, üçünde de yuvarlağı bulamaz).

Hokkabaz — Bak, oğlancağızım! Üç hokka kaldırdın, yuvarlak bulamadın. Boş hokkalar dersin meydana da boş olsun. (Ellerini açıp halka göstererek:) Ellerimiz açık, pîr-ü-pâk. Şimdi her bir hokka altına birer yuvarlak yollayayım. Sen de dikkat et. (Hokkalardan birinin altına bir yuvarlak yollar. Yordak üç hokkayı kaldırır, yalnız birinin altında yuvarlak bulur.) Bak, yavrum birisi içerde, ikisi dışarda!

Yordakcı — Vay, kerata be!
(Aynı hareket tekrarlanır. Yordak ikinci, sonra üçüncü yuvarlağı da bulur.)

Hokkabaz — Gördün mü bak: Usta, kalfa, çırak, üçü bir yerde!

Muhavere, böylece, türlü türlü cinaslı, kinayeli, açmazlı, yutturmaları, ters anlamalı sözlerle bütün gösteri boyunca sürer. Yordakcının baş vurduğu söz oyunları, genel olarak, Ortaoyununda, Karagöz'de olduğu gibidir. (Tuluatçılarda da rosular buna. Yordakcı, zaten, hokkabazla işbirliği eden "Halk Komîği" nden başka bir şey değildir. Eski hokkabazlık, görülüyor ki, sırf kendi vasıtalarıyla yetinmiyor, seyircide daha güçlü bir etki

KARS'TA KELOĞLAN MENKİBESİ

Derleyen: Kırsözlu M. Fahrettin

Yaygın halk inanışlarına göre, her "İŞ" in bir "PİR" i vardır. Ekinciliğin ADAM — ATA (Hazreti Âdem), hocalığın CEBRAL, gemiciliğin NUH—NEBİ, hekimliğin LOKMAN, çobanlığın MUSA—PEYGAMBER,.. gibi. Fakat "khizmekerlik" diye halk ağzında Türkçeye uydurularak söylenen "h'izmetkârlik" meslekinin piri yoktur. Kars ile çevresindeki illerin köylülerinin inanışına göre, (farsça "muzdûr" = işçi, günlükle, ücretle çalışıp hizmet gören sözünden bozma olarak) Karapapak — Terkemeler'in "MUZDUR—MUNZUR" ve Yerliler'in "KHIZMEKER" dedikleri kişilerin piri sayılacak ermiş bir zât, Kars'ın eski "Zarşad — Zarşad Sancı"nın ve Çıldır Gölü ayağı ile Zarşat Suyu'nun kavuşağı yukarısında bulunup, 1927 den beri birleştirilen eski Zarşat ve Şüregel kazalarının yerini tutan şimdiki ARPAÇAY İLÇESİ'nin merkezi Zarşat kasabasının güney yanındaki ilk köy olan OKÇUOĞLU'nun kible yanındaki sırtta yatan KELOĞLAN'dır.

1877 yılı ve daha önceki "ERZURUM VİLÂYETİ SALNÂMESİ" sayılarında Kars Sancı'nda yatan Evl'yalar arasında, adı sözde kibarlaştırılarak "GÜL — AĞA" biçimine sokulduğu görülen Zarşat'taki bu KELOĞLAN

yapmak amacıyla komikten de faydalanıyor. Bu âdet, hokkabazlık çeşitlerinin hemen hepsinde vardır. Bunun oldukça eski bir gelenek olduğunu düşünürsek, yüzyıllar boyunca bazar ahlâkî, bazan siyasî her çeşit suçlamaya amaç olan fedakâr, feragatkâr halk komiğinin, hokkabaz yanında kendine bir barınak bulunduğunu söyleyebiliriz.

(1) Büyük Türk Lûgati "yardak" kelimesini "yardım" maddesinin (c. 4) içine almış. Böylece her iki kelimenin aynı kökten çıktığını kabullenmiş oluyor demektir. Ben bunu şüpheli görüyorum. Büyük Türk Lûgatine göre "yardak", pejoratif anlamda, yardımcı, yamak, fesat işlere yardım eden kimsedir. "Yardakçılık etmek" deyimini için de "ağızla ve sözle yardım etmek" diye açıklıyor. Kulânîştâ ise her ikisi eşanlamdadır.

HAZRETLERİ'nin, öteden beri halk arasında biliniyor söylenen menkıbesi şöyledir:

"Zamanında ZARŞAT'ın OKÇUOĞLU köyünde çok zengin ve dindar bir AĞA varmış. Bu Ağa'nın kısa zamanda çok zengin olup malının, davarının çoğalması ve ekininin çok bereketli olması, KELOĞLAN adındaki çok helâl süt emmiş ve doğru çalışkan bir khizmekeri'nin yüzündenmiş. Öyle ki, OKÇUOĞLU — AĞASI'nın atı, malı (sığırtı), davarı (koyunu) ve takhılı Zarşat'tan başka, Kars ile İravan ve Erzurum pazarlarında bile aranmış; damazlığı ve tohumluğu meşhur olmuş."

KELOĞLAN, Evliya gibi yüreği düz, işine doğru bir kimse imiş. Öyle ki, yediği epmeği (ekmeği) helâl ettirmek için, Ağa'sının malına kendi öz canından daha çok emek verip, dikkat edermiş: "ÖKÜZLERİN TÜĞÜNE HATÂ GELMESİN" diye, onların altına — yaşlığı alması ve saltasta yatarken sertliği gidermesi için — serpilten fişkıyı bile güzden eleyip ayıklar ve serdiği sırada da, önceden kendisi soyunup çıplak olarak akhurda bir defa o fişkı üzerinde yuvarlanıp dönerek; b'ir taş veya diken varsa, kendi gövdesini incitsin de, hayvanları acıtmamasın düşüncesiyle denemelerine devam edermiş. Bu örnek doğruluğu yüzünden KELOĞLAN, Tanrının Hâs — Kulları arasına girip, ermiş imiş."

"Artık yaşlanan OKÇUOĞLU — AĞASI, bir gün Hâcı olmak dileğiyle HİCÂZ'a gidip, Kurban Bayramı Arafası'nda "Arafat'a yetişiyor. O gün HANIM'ı da, evin aşhana'sında, ikinci vakti kabristan ziyaretinde yok-sullara dağıtılmak üzere HELVA pişiriyor. Bu sırada khizmeker KELOĞLAN'ı da çağırıp ona sıcak sıcak yemesi için bir sahan helva veriyor. Az sonra helvayı yiyip bitirerek sahanı geri getirip aşhana'da Hanım'a veren ve dua eden KELOĞLAN:

"— Ah Hanım Ana, benim Ağa'm sıcak helvayı çok sever; şimdi Kâbe'de gönlüne düşmüş, helvayı göresimştir. Bir sahan helva daha olsa da, sıcak sıcak Ağama ulaştırırsam!"

D'yerek aşhanadan çıkıp gitmeye koyu-

lurken, içinden gülümseyen HANIM, "herhalde KELOĞLAN, bayak verdiğim helvadan doymadı da, Ağa'sını bahane ederek gine helva yemek istiyor", düşüncesiyle, daha büyük bir kapaklı sahanı helva ile tepeleme doldurup, kapağını da örterek:

"— Ke'og'an oğlum, al da bu sıcak helvayı Ağa'na götür!"

deyip, dolu sahanı kendisine veriyor. Meğer bu sırada, "iyilerden" olan Okçuoğlu — Ağa'sının da ARAFAT DAĞI'nda kurban keserken gönlüne helva düşüp, kokusu burununda tütüyor. ERMiŞ KELOĞLAN da, ("tayy-î —mekân" ile) ARAFAT'ta AĞA'sına yetişti-rerek:

"— Buyur Ağa, Hanım Ana'm Ağa'a Helvası yapmıştı da, bunu da yemeniz için size gönderdi"

d'yerek, sahanıylasıcak helvayı Ağa'sına verip, gözden kayboluyor ve Okçuoğlu köyüne dönerek, yine khizmekerlik işlerine bakıyor.

"Vakti gelip de, Hâcılar yer'lerine dönerken, ZARŞAT KÖYLÜLERİ de KARS yolundan "HÂCILARI KARŞILAMA"ya geliyorlar. Bu sırada, helva sahanını yanında getiren OKÇUOĞLU — AĞASI da:

"— Benim el'im öpmeyiniz; ben Hâcı oldumsa da, bir Keloğlan olmadım. Bizim Keloğlan Ermiş'tir ve bizlerden önce Arafat'ta kurbanını kesti, Gidin de, önce onun elini öpün!"

d'ya söyleyip, yanındaki evlerinin damgası vurulu bakır helva sahanını da gösterip, macerasını anlatıyor. Hâcılar karşılama gelenler, yoldan dönerek, acile ile OKÇUOĞLU'ya yöneliyorlar. Bu sırada mevsim kara kış imiş. Malları suvarıp akhura yerleştiren KELOĞLAN, sırtındaki saman — sepeti ile merekten dönüp, yemlemeye geliyormuş. Hâcılar karşılama kalabalıktan ille yetişenler, sırtında saman — sepeti dolu olan KELOĞLAN'ı görünce, yetişip:

"— Sen Ermişler'den imişsin de habermiz yok, Keloğlan!"

D'yerek üzerine üşüşünce, sırtında saman dolu sepeti ile KELOĞLAN, tepeye yokuş yukarı kaçarak, ellerinden kurtulmak istiyor. Sonunda ziyaretçiler yetişince de, sırtın üstünde ruhunu teslim edip, Tanrıya kavuşuyor. Şimdi, Okçuoğlu ile Meydancık köyleri

arasında ve Kars — Çayı solundaki sırtta KELOĞLAN'ın TÜRBESİ vardır. Gevresi bayağı bir duvarla çevrilmiş ve kurban kesilecek yer ile ocağı da yapılmıştır. Buraya, AĞZI EĞRİ GİDEN, DÜZ GELİR. Yüreğinin düzlüğünden, doğru çalışıp hiçbir haramı işlemediğinden Ulu Tanrı onu, KIRKLAR derecesine çıkartıp, erdirmiştir. Keloğlan'ın kerametleri çoktur. Çocuğu olmayan, olup da yaşamayan, b'ir dileği olan kimseler, Cuma akşamı (Perşembe) günleri giderek KELOĞLAN'IN TÜRBESİ'nde kurban kesip, mumlar yakarak, adaklarını sunarlar. Evel Allahın izniyle, muratlarına ererler.

Bütün Zarşat köyleri gibi, Okçuoğlu da SÜNNİ ve halkı YERLİ (birinci Şahıs — zamirini "ben" diye konuşan Anadolu — Türkünden) dir. Biz bu KARS KELOĞLAN MENKİBESİ'ndeki: "Tayy-i-mekân ile" Kâ'be'ye varma ve sıcak helva götürme menkıbesini, HÂCI — BEKTAŞ VELİ' nin XV. Yüzyılda yazılan "VELÂYETNÂME" sinde bulduğumuz gibi, KARA — AMİD (Diyarbakir) şehrinin yakınında ve Silvan yolu kuzeyindeki "TİL — ALO" denilen höyüğün eteğindeki TILALO KÖYÜ ile tepesine adını veren HİZMETKÂR — ALO (Ali) EFSANESİ ile, Ders'm — Tunçeli'deki MUNZUR — SUYU kaynağında yatan ve Munzur — Dağları'na da adını verip, 1650 de EVLİYÂ — ÇELEBİ'nin de "MUNZUR — BABA" diye tanıdığı Kızılbaş — Alevî Evliyası menkıbesinde de bulmaktayız.

Diyarbakir'deki TILALO köylüleri, KARGIN — DEFE OCAĞI'na bağlı KARAKOYUNLU TÜRKMANLARI'ndan "ŞARABI, KADIKÖYÜ — KADIKENDİ, BİSMİL, DARILI" köylüleri gibi Kızılbaş — Bektaşî — Alevî iken, son 60—70 yıl içinde Şâfiî mezhebini benimseme ve Kürtleşme yolunu tutmuşlardır (Viranşehirli Hamid'Ve Alayı Paşası Millî İbrahim Paşa — Berkho'nun yağma, zulüm ve kırgınlardan kurtulabilmek için, başlarına Sultan Hamid zamanında bu halter gelmiştir. Bu keyfiyet orada herkesçe bilinir). Bu bakımdan, b'ir Kızılbaş — Türk menkıbesi olarak gözükken: KELOĞLAN — MUNZUR BABA — TILALO gibi Aras, Murat ve Dicle boylarındaki millî menkıbelerin, Türkistan'a ve Samanlığa varan kaynaklarını araştırmak gerektir.

KÖY ADLARI VE HALK OYUNLARIMIZ

Yazan: Metin AND

TFA'da yazdığım bir yazıda ("Halk Oyunları mızın adlarının anlamları" Tfa, temmuz 1961) halk oyunlarımızı çeşitli sınıflamalara uygularken bu arada oyun adlarının da çok yardımcı olabileceğini belirtmiş, örnekler vermiştim. Bu adların, oyunun çıktığı yer, adımları, hareketleri, hızları, koreografik özellikleri, oyuncu sayısı, taklit olup olmadıkları gibi çeşitli özelliklerini verdiği bu örneklerde göstermişim. Bazı halk oyunlarımız da köy adlarını taşımaktadır. Bu köyler ya bu oyunun çıktığı ile, ilçeye bağlı bir köydür, ya da komşu bir bölgenin bir köyüdür. Bu ad benzerliği bir raslantı olabileceği gibi ya oyunun bu köyden çıktığını, bu köyün bir buluşu olduğunu gösterir, ya da gerek oyuna gerek köye adını veren olay, insan adı, bir inanç gibi bu bölgeyi yakından ilgilendiren ortak bir özellik olabilir. Birinci durumda, yani bu oyunun bir köyden çıkmış olması çok ilginçtir. Köylerin birbirlerinden yollar, çeşitli ulaşım araçları ile bağlanmaması sonucu en güçlü birim olan her köy bağımsız, kendi kültürünü özgün bir biçimde yaratmakta, oluşturmaktadır olduğunu gösterir ki, bu folklorcu için eşsiz bir inceleme alanıdır.

Bu konunun en güzel ve bilinen örneği Balıkesir'in Pamukçu köyünden aynı adı taşıyan PAMUKÇU BENİSİ'nin çıkmış olmasıdır. Bu güzel oyunu onun usta dansçılarından bir çok defalar seyretmek fırsatını bulmuştuk. Şimdi vereceğim örneklerde ayrıca belirtmediğim dansın çıktığı il ile köyün bağlı olduğu il aynıdır. Her bir köyün bağlı olduğu ilçe ise yanında gösterilmiştir. Sivas'ın ABDURRAHMAN HALAYI, Abdurrahman köyü (Su şehri). Ankara'nın AFŞAR HALAYI, Afşar Köyü (Şerefli Koçhisar), Kars'dan AĞCAFEVKLER, Ağca'ar köyü (Arpaçay), Erzurum barlarından AHÇIK, Ahçirik köyü (Tortum), Trakya'nın AHMET BEY'i, Ahmet Bey köyü (Lüleburgaz), gene Trakya'nın ALI PAŞA'sı, Ali Paşa köyü (Silivri), Ankara'dan 6 kişi ile oynanan ARAP OYUNU, Arap Köyü (Keskin), Kars'ın ARPAÇAY adını taşıyan oyunu gene Doğu'da Muş'un Arpaçay köyü (Genç), Ege'nin ARPAZLI ZEYBEĞİ'nin adını Aydın'ın Ar-

paz köyü (Nazilli), Kars'ın ARZUMANI'si, Sivas'ta Arzuman köyü (Hafik), Kars'ın BARDIZ BARI, Bardız Köyü (Sarıkamış), Konya'nın BERMENDE ZEYBEĞİ, Bermende Köyü (Akşehir). Malatya'nın Besni'den KÖSKER'i Urfa'da Köşker köyü, Fethiye'de de oynanan DALAMA, Muğla'nın Dalaman köyü (Köyceğiz)" Tunceli'nden BAŞEKREK oyunu, Elaziz'in Başekrek köyü (Çemişgezek), Kütahya'nın COMBERT oyun havası, Combert köyü (Gediz), Van'dan DEVZER, Devzer köyü (Kâzım Paşa ve Müradiye), Sivas'ın GARIPLER SEMAHI, Yozgat'ın Garipler köyü (Sorgun), Eğin'in GECEGÜ'sü Malatya'nın Gecigü köyü (Kermaliye), İçel'in GER ALI'si, Denizli'nin Ger Ali Köyü (Sarayköy), Bingöl'ün GIRANI'si, Malatya'nın Girani Köyü (Arapkir), Burdur'un GÖLHİSAR ZEYBEĞİ, Aydın'ın Gölhisar köyü, Trabzon'un HAÇKO oyun havası, Haçko köyü (Alaçabat), Muş'un HORO'su, Horo köyü (Bitlis), Tokat'ın İBİSKİ HALAYI, İbiskî köyü (Niksar), Kars'ın Karabağ'ı, Karabağ köyü (Kağızman), Fethiye'de kadınlı erkekli oynanan KARADENLİ, Antalya'nın Karaden köyü (Korkudeli), Kastamonu KARA KUZU oyun havası, Kastamonu Karakuz köyü, Gaziantep'in KARAKUYU HALAYI, Karakuyu köyü (Nizip), Ankara'nın KARAŞAR ZEYBEĞİ, Karaşar köyü (Beypazar), Trakya'nın KARA YUSUF'u, Edirne'nin Kara Yusuf Köyü, Sivas'ın KARKIN HALAYI, Karkin köyü (Yıldızeli), Sivas ve Yozgat'ta oynanan taklitli bir oyun olan KARTAL HALAYI, Yozgat'ın Kartal köyü (Akdağmadeni), Muğla'nın KINIK OYUNU, Kınık köyü (Fethiye), Sivas'ın KIZIK HALAYI, Kızık Köyü (Zara), Bergama'nın KOZAK ZEYBEĞİ, Kozak köyü (Bergama), Tokat'ın NECİP HALAYI, Tokat'ın Necip köyü, Safranbolu'nun OSMANLI'sı, Zonguldak'ın Osmanlı köyü, Karadeniz'de PAPULAT adlı tek oyun, Çoruh'un Papulat kökü (Pazar), Eğin'in RISVAN'ı, Kırşehir'in köyü Rısvan, Tokat'ın SARSI'ni (1), Sarsı köyü (Artova). Kütahya'nın SİMAV Zeybeği, Kütahya'nın Simav köyü, Artvin'nin Tamara'sı, Gümüşhane'nin Tamara köyü (Şiran), Isparta, Burdur ve dolavlarında oynanan TEKE OYUNU veya TEKE ZOTLATMASI, gibi Aydın, Bur-

Mut'ta Yapılan Karacaoğlan Günü Dolayısıyla :

KARACAOĞLAN ve KARACAKIZ EFSANESİ

Yazan: Edip YILMAZ

Türk Halk Edebiyatı tarihinde bir isim yapmış olan halk ozanlarımızdan Karacaoğlanın mezarının Mut İlçesinin Çukur köyünde bulunduğu dair ortaya atılan gerçekler, bu iddiayı isbat etmiştir. Bu makatlardır ki, vefakâr Mut Belediyesi Karacaoğlan için bir anma günü tertiplemiştir.

Anma gününde konuşan edebiyatçılarımız bu konuda uzun süreler folklor ve antoloji araştırmaları sonucunda halk âşığı Karacaoğlan'ın mezarının Çukur köyünün Toros sırtları üzerindeki Ardıçlı Tepede bulunduğunu kesin olarak ifade etmişlerdir.

Karacaoğlan hakkında kasaba halkının bazı inanışları vardır.

Karacaoğlan, Karacakız adında bir göçe be kızına âşık olmuş. Fakat kız bir süre, Ka-

dur, İçel'de Teke adını taşıyan köyler vardır, Bayburt barlarından VEYSEL, Gümüşhane'nin Veyselefendi köyü, Tunceli'nin VILK veya VILLK oyunu, Elaziz'in Vilik köyü (Palu).

Örnekleri çoğaltmak kabildir. Hele oyunun çıktığı bölgenin dışındaki köylerin adını taşıyan ve buraya alınmayan daha pek çok örnek vardır. Bu arada bazı köylerimiz de oyunların genel adlarını taşırlar. Örneğin Erzurum'un Bar köyü (Tortum), Kars'ın Zeybek köyü (Sarıkamış), Urfa'nın Lezge (Haran), Ankara'nın Lezgi köyü gibi. Bu arada horan, horo, hora, horumi gibi adları olan köyler buluyoruz. Anadolu'nun bazı yerlerinde horon'a horan dendiği gibi Malatya, Elaziz, Erzincan, Afyon, Yozgat'ta Horan köyleri vardır. Muş'un Hora adında köyü (Malazgirt) Mardin'de de Horra köyü vardır (Gercüş). Erzurum'da iki Horumi köyü buluyoruz. Bunun gibi Malatya'da Samah köyü (Akçadağ) vardır. Samah'ın oyun anlamından başka bazı yerlerde (Isparta gibi) düğünlerde oğlan evinden yapılan gece eğlencesine ŞAMAH dendiğini belirtmek gerekir. Karadeniz'de güneş çıkarmak için yapılan danslı tören KUÇ KUÇURA gibi Trabzon'da Kuçera köyü (Sürmene) vardır. Bitlis ve Doğu'da toplu oyunlara verilen BERETE adını gene Doğu'da Malatya, Elaziz köylerinde buluyoruz.

racaoğlana hiç yüz vermemiş. Sevgilisinin bu halini sezen âşık, sazıyla destanlar, maniler, koşmalar ve varsağılar söylemeye başlamış,

Karacaoğlan'ın koşma ve mânilerini çadırının yanındaki bir tepeden dinleyen Karacakız, günün birinde Karacaoğlana âşık olmuş. Artık bundan sonra, iki âşık herbiri bir tepeden karşılıklı olarak mâniler söylerlermiş.

Günün birinde Karacakız, yine aynı tepeden mani söylerken ölmüş. Öldüğü bu tepeye halâ Karacakız tepesi denilmektedir.

Karacakız'ın ölümü, Karacaoğlan'ı deliye çevirmiş, bundan sonra uzun yaşamamış, sazını çaldığı tepede ruhunu tanrıya teslim etmiş. Karacaoğlan'ın öldüğü bu tepeye halk Karacaoğlan Tepesi demektedir.

Mut halkı çok sevdiikleri iki âşıkın öldükleri yerlere türbe yaptırmışlar, fakat türbeler zamanla yıkılmış. Bütün Mut halkı bu tepeleri kutsal saymaktadır.

Karacaoğlan'ın sazının uzun yıllar, türbesinin yanındaki ardıc ağacında asılı kaldığı söylenmektedir.

Karacaoğlanın Mut havalisile ilgili söylediği koşmalarından bir iki parça :

*Kismet olur Mut iline varırsam,
Nerkis verir gül, ireyhan alırsam,
Rarst gelip te bir tenhada bulursam,
Al yanaklar bal görünür gözümde*

*

*Bir çiçek açılmış Söğütözünde
Lâle midir, sümbül müdür gül müdür,
Eylim eylim olmuş yârin gözünde,
Zülûf müdür, kâkül mü, sümbül müdür.*

*

*Seçemedim Karaman'ın elini,
Köprüsü yok geçemedim yolunu,
Perçem yaylasının Mengüç belini,
Lâle sümbül bürsün de gidelim.*

Karacaoğlan için hazırlanan gün, ilk defa olmasına rağmen çok fazla ilgi toplamış, en uzak köylerden bile gelenler olmuştur.

Törenin spikerliğini Sıtkı Soylu yapmıştır. Genç edebiyatçılarımızdan Nuri Aydın Seymen, Yıldız Kayhan, Günseli Gürkan, Pars

Gelenekler ve Eğlenceler:

YOZGATTA EĞRİCE (HIDIRELLEZ) HAZIRLIĞI

Yazan: Hasan ÖZBAŞ

Evvel evelinden Eğrice gününü Yozgatlılar mübarek ve müstesna bir gün olarak tanırlar. Hemen hemen bütün Yozgatlılar bu mübarek günü; izzetle, ikramla, ihtiramla karşılarlar.

Yozgatta Eğrice hazırlığı Nisan ortalarında başlar. Bu hazırlıklar daha çok giyim ve yemek üzerinedir. Yozgatlıların çoğu bahar elbiselerini Eğrice günü giyerler. Senenin en leziz en çok çeşitli yemekleri Eğrice gününe hazırlanır. En zengin sofralar, Eğrice günü ağaç gölgelerinde, çimenler üzerinde açılır.

En yaşlı ihtiyarları bile harekete geçiren bu mes'ut günü kutlamak için Yozgatta mayıs ayının girişiyile, bayram haftalarında olduğu gibi çarşıda pazarda alış verişte umumi bir canlılık görülür.

Ötedenberi Yozgatta her genç kadın veya kızlar Eğrice günü, güzel desenli, üstün kaliteli çinsten modaya uygun yeni dikilmiş bir elbise ile çıkmak isterler.

Eğrice hazırlığı nişanlı taraflarda daha hararetlidir. Çünkü Yozgatta nişanlı oğlan tarafı kız tarafına Eğricelik gönderir.

Şimdiki gönderilen eğricelikler herkesin malûmudur. Eskiden şunlar gönderilirdi:

Kız için: Entari şalvarlık (dikilecek konurdu), Bürük, papuç veya ayakkabı, yemeni, kına, mum, Şeker (Menengiç şekeri, Çedene şekeri, Badem şekeri gibi).

Kız anaşına: Yemeni veya örtü. Kızın evde bulunan bacalarına ve yengelerine de Çorap, yemeni gibi bir şeyler alırlar bunları bir tepsiye güzelce döşerler üzerine kıvrak örterlerdi. Bunun yanısıra bir tepsi de meyva ha-

Aksu; Karacaoğlan'ı her yönden tanıtmışlar, ozandan konuşmalar, mâniler ve destanlar okumuşlardır.

Mut'ın dans ekibi bilhassa davetlilerin derin hayranlığını ve takd'ini kazanmıştır. Hele küçük Ahmet'in canlı figürleri çok alkışlanmıştı.

Törene İcel valisi Lütfi Hancıoğlu da izlemiştir. Mut'un cana yakın halkı, misafirlerini başlarına taç yapmışlar, konukseverlikte örnek olmuşlardır.

zırlanırdı. Bunlardan başka bir de karagözlü kuzu alınır, kuzuyu süslerler boynuna bir de altın takarlar, Eğriceden bir kaç gün evvel tepsilerle beraber kız evine gönderirlerdi.

Oğlan tarafından Eğrice için gönderilen giyim eşyalarına EĞRİCELİK derler. İki tarafın Eğrice günü beraber mesire mahalline gitmelerine de Eğrice Yapma denir.

Eğrice yapanlar 5 mayıs günü (Eskiden Abdullah ağa bahçesinde idi sonraları Soğlukta) bir köşk tutar veya Çadır kurar. Ayrıca oğlan evi bir yaylı tutar, bol miktarda gelin kız çerezi alır, hazırlar.

Eskiden Yozgatta 5 mayıs günü her evde bir ziyafet hazırlığı vardı. Evin hanımı bugün ocağı çift yakardı, hatta mangala da kömür döker üç ederdi. Hanımların peştamalları akşama kadar önlerinden çıkmazdı. Evin gelinleri kızları, kaynanalar da bu faaliyete karışırlar, kimi hamur açar, kimi mangalda veya saç arasında sini kızartır, kimi kazanların birini indirir birini bindirirdi. Akşamın nasıl olduğu bilinmezdi.

5 mayıs günü akşama kadar yemek işleri biter, evin dibi köşesi iyice yunur temizlenirdi, Zira Eğrice günü Hızır Aleyh'sselam yer yüzünü gezermiş bazı evlere de uğrarmış, hayır bereket getirmiş. Hızır Aleyh'sselâm uğradığı evde yiyecek bir şeye dokunursa o şey hiç bitmezmiş. Onun için bu gece bir çokları erzaklarının ağzını açık bulundurlar.

Yine bugün akşam ezanından evvel niyet tutarlar.

Bazıları ufak bir bal çanağı içine temiz su kor, bunun içine niyet tutanlar yüzük, küpe gibi zati eşyalarını atarlar, çanağı bir gül fidanının dibine korlar. Sabah'eyin niyet tutanlar çanağın başında toplanırlar, içlerinden çok mani b'len biri mani söylemeye başlar. Her mani söylenişte küçük bir çocuk çanakta ki eşyalardan birini çıkarır, çıkan eşya kiminse söylenen mani onun talihli olur.

Teşebbüs halinde bir niyeti olanlar da, bugün akşam üstü bahçesinde ekili, susam veya soğanlardan birinin aynı kökten süren iki pürünü uçlarından aynı seviyede keser, kestiği pürlerden birini kendi talihine tutar,

Kitaplar Arasında :

SARISÖZEN'İN SON KİTABI HAKKINDA

Yazan: Halil Bedi YÖNETKEN

Rahmetli değerli arkadaşımız Muzaffer Sarisözen, Türk Halk Müsikişi usulleri hakkında uzun yıllar boyunca yaptığı incelemeler sonunda, ölmünden önce "Türk Halk Müsikişi Usulleri" adlı altında bir kitap yayınladı. Bu kitapta bir çok halk ezgilerini notaya alırken rasladığı çeşitli usulleri üç bölümde topladı: 1 — Ana Usuller ve üçerli şekilleri, 2 — Birleşik Usuller, 3 — Karma Usuller. Her üç bölüme ait usuller çeşitli bünyeleriyle şunlardır:

Birinci bölümde ana usullerden iki zamanlı olarak 2/4, (iki ana usullerin üçerli şekilleri) olarak 6/8, — arada 2/4 ten 6/8 e, 6/8 den 2/4 e geçiş örnekleri —, üç vuruşlu ana usul olarak 3/4, 3/8, üçlü ana usullerin üçerli şekli olarak (3 + 3 + 3) şeklinde 9/8, — arada 3/4 ten 9/8 e geçiş örnekleri —, 4 vuruşlu

ana usul olarak 4/4, dört vuruşlu ana usullerin üçerli şekli (3 + 3 + 3 + 3) şeklinde 12/8, — arada 12/8 den 4/4 e, 4/4 ten 12/8 e geçiş örnekleri —

İkinci bölümde Birleşik usullerden, Birleşik Beşli usul olarak 3+2 (A) ve 2 + 3 (B) şeklinde 5/4 ve 5/8, birleşik altılı usul olarak 4 + 2 ve 3 + 3 şeklinde 6/4, birleşik yedili usul olarak 1 — 3 + 2 + 2 (a), 2 — 2 + 3 + 2 (b), 3 — 2 + 2 + 3 (c) şeklinde 7/4, 7/8, birleşik sekizli usul başlığı altında 1 — 2 + 3 + 3 (a), 2 — 3 + 2 + 3 (b), 3 — 3 + 3 + 2 (c) şeklinde 8/8, birleşik dokuzlu usuller olarak 1—3+2+2+2 (a) 2 — 2 + 3 + 2 + 2 (b), 3 — 2 + 2 + 3 + 2 (c), 4 — 2 + 2 + 2 + 3 (d) şeklinde 9/4, 9/8, 9/16,

Üçüncü bölümde Karma usullerden karma onlu usul olarak

1 — 3 + 2 + 2 + 3 (A) — önce birleşik (a), sonra (b) tipi beşliler, 2 — 2 + 3 + 3 + 2 (B) — önce birleşik (b), sonra (a) tipi beşliler — şeklinde 10/8, 10/16, Karma on birli usul olarak 1 — 7 + 4 (A), 2 — 5 + 6 (B) şeklinde 11/8, Karma on ikili usul olarak (2 + 3 + 2 + 3 + 2) ve (3 + 2 + 2 + 2 + 3) şeklinde 12/8, Karma on beşli usul olarak 1 — 7 + 8 (iki birleşik), 2 — 7 + 8 (Bir birleşik, iki ana usul), 3 — 8 + 7 (iki birleşik) halinde 15/4, 15/8, Karma on altılı usul olarak 16/8, karma on sekizli olarak 18/8, karma yirmili olarak 20/8 — (3 + 3) + (2 + 2 + 3) + (3 + 2 + 2) şeklinde. — Karma yirmi birli olarak: 12 + 9 şeklinde 21/8.

Sarisözen bu usullere ait memleketin çeşitli bölgelerinden 150 kadar örnek vermiş,

işaret eder. Sabahleyin kontrol eder. Eğer kendine tuttuğu pür uzamış ötekini geçmişse niyetinin olacağına işaret sayar.

Evlenme çağı geçmek üzere kızı olan bazı analar da kızının bahtı açılması temennisiyle bugün akşam üzeri bir evcik yapar. Anne evciği yaparken pek samimi bir arkadaşı da tesadüfen oradan geçiyormuş gibi yaparak aralarında şöyle bir konuşma olur:

— Kolay gelsin ne yapıyorsun?

— (Anne, Kızının ismini söyleyerek) evini yapıyorum.

— Hayırlı olsun, tez gün tez saatte olsun. Diye üç defa tekrarlar.

Bunlardan bir de uzun zaman zulüm altında olan veya delisi olan veya herhangi bir derde mübtelâ olup ta her şeye baş vurduğu halde bir türlü kurtuluş yolu ve izi bulamayan bazı kadınlar bugün hocaya bir arzuhal yazdırır sabahleyin bu arzuhalini suya vererek

Cenabi Allahdan istidat eder.

Eskiden 5 mayıs günü evlerdeki bu faaliyetlerden başka hanlarda yaylıcılar da yaylı ve atlarını süslerler, Ciritçiler de yarınki ciritde hazırlanırlardı.

Gine bu gece evlerde pek çok hanımlar ellerine kına yakmağı unutmazlar.

Muhterem dinleyicilerim. Biraz sonra günler değişiyor. 179 gündür insanları mangal başına toplayan kasım günleri tamamlanıyor. Hızır günleri giriyor. Artık evin başköşesinde her gün kucakladığımız sobalar kömürlüğe. Bundan sonra dağlar misafir kabul ediyor. Evlerimizde pencerelerimiz açık oturabileceğiz. 186 gün devam edecek olan bu ferah günlerin şafağı bu sabah sökülüyor. Cümleliğe kutlu olsun.

Cenabi Allah evlere bereket bolluk, başlara iyilik sağlık, ortalığa dirlik düzenlik ihسان eyliye.

ESKİ İSTANBUL'DA USTALIK

Yazan: Münevver ALP

"Eski İstanbul Hayatı" dizisi altında yayınlanacak olan bu yazıları kaleme alan Münevver Alp, Eski İstanbul'u manevî taraf ile tanıtacak olan yazıları için şu bilgiyi vermektedir:

"Meşrutiyet'in ilân edildiği 1908 yılında 20 yaşlarında idim. Anneannem o tarihte vefat etti. Annem de 1944 yılında 79 yaşında öldü. Onlardan 1830'ü 1870 yılları İstanbul Hayatı hakkında dinlediklerimi, yaşamış oldukları toplum ve aile hayatını Annem adlı bir roman şeklinde kaleme almıştım. Bu romanda geçen olayları da ayrıca birer haşiye olarak yazmam icap etti. En aşağı 120 yıl evvelki İstanbul halkının yaşayış hayatı hakkında bizzat yaşayanların ağızından tesbit edilen ve birer hakikat olan bu folklor unsurlarını, sizin aracılığınızla Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yayınlanmak üzere te'be okuyorum. Daha sonra kitap halinde çıkarıp gelirim de Bakırköy Halkevi'ne verebilirsiniz. Bu yazılarım bir hizmet sayılırsa, kendimi bahtiyar sayacağım."

Ben de Münevver Alp hanımefendinin bu yazılarını teybtan yazıya geçirerek Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde yayınlamayı bir görev biliyorum.

Dr. Hüseyin VULAŞ

Ustalar, mahallenin veya semtin hatırı sayılır, oldukça varlıklı, evi geniş, odası fazla, ağır başlı, gençliğinde dile gelmemiş, orta yaşlı ve eli marifetli, evlerine vakitli vakitsiz girip çıkan genç oğlu, damadı, torunu olmayan ailelerin hanımları veya anneleri olurdu.

Her önüne gelen eli marifetli, hünerli kadın, usta olamazdı. Olsa dahi kimse o gibilere emniyet edip kızlarını gönderemezlerdi.

Kız anneleri mektepten aldıkları kızlarını tanıdığı, itimat ettiği, kendi sözü ve nazı geçtiği mahalle veya semt komşusuna götürür, binbir rica ile kızını çırak kabul ettirmeğe uğraşır.

Bu çırak kabul etme ve ettirme işi yalnız hatır ve gönül işi değil, aynı zamanda maddî bir imkân işi idi. Çünkü evine çırak alan, alacak olan bir hanımın evinde fazlasından bir büyük odası olması lâzımdı. Bu odalar

ne kadar büyük olursa olsun, hattâ divanhane dedikleri büyük odalar bile altı gergeften fazla alamazdı.

Alçak bir masa şeklinde olan bu gergefler, hem boy boy, hem müteharrikti. Küçük parçalar, uçkur başları çevre uçları, el bezleri işlenirken bir metre kare yer tutan bir gergef, büyük işlerde, bohça köşeleri, sandık örtüleri işlenirken iki, üç metre yer kaplardı.

Bu bakımdan bazı ustalar iki üç bazıları dört çırak alabilirdi. Beş altı çırak olan ustalar pek nadirdi. Çoğunluk üç dört çırak alan ustalarda idi. Bu sebepten çok sevdiği bir ahbabının kızı da olsa yeri elverişli olmadığı için kabul edemezdi.

Usta olan hanımlar da, 12 yaşına gelmiş mektebini bitirmiş kızlarını, torunlarını kendileri yetiştirmezler, emin oldukları komşularına,

ladığı Bulgar Halk musikisi ölçüleri arasında Sarisözen'in bulunduğu 2 + 3 + 2 şeklindeki (Kangal — Gül) türküsü tipinde bir ezgiye raslanmıştır. Ferruh Arsunar'ın tesbit ettiği 9/2, 18/8 lik ölçünün de Bulgar halk müziğinde mevcut olduğu görülmüştür. Buna karşılık şimdi buraya nakli mümkün olmayacak bir

çok Bulgar halk musikisi usullerine de bizde henüz raslanmamıştır. Bulgarlar folklor çalışmalarına bizden çok önce başlamışlar, birçok mühim ilmi ve propaganda yayınları yapmışlar, öyle ki dünya'ya ilk defa duyurdukları 7 ve 9 zamanlı ölçüler gibi bizim aksak ölçüler için Avrupalılara

(Bulgar Ritimleri) dedirtmişlerdir.

Bütün bunlar bizim bu alanda nasıl hummalı bir faaliyetle çalışmamız gerektiğini gösterir. Bu bakımdan Sarisözen'in gayretini büyük takdirlere layık bulur, rahmetliyi minnet ve şükranla anar, bu konuda çok çalışmak zorunda olduğumuzu hatırlatırız.

ARAŞTIRMALARI

ahbablarına çırak verirlerdi.

Bu hâl "seninki bana ben'iki sana" bir değiş tokuş işi olurdu. Çünkü kendi evlerinde, ev işlerinde olsun, el hünerlerinde olsun nazlanan annesine, dadısına güvenen bu yüzden tembelleşen, ev işi öğrenmeden yetişen kız çocukları, usta evlerinde bu işleri mecburen görüp öğrenir, ev işine alışmış, bu yüzden işe pişmiş olurdu.

Ev hanımı olunca sıkıntı çekmez, ev işlerini yadırgamazdı.

Bu gergeflerde renk renk ipeklerle, çeşitli hesap işleri, sıрма, kıllaptanla divan işleri işlenirdi. Yemeniler, grepler, hozozlar için iğne ve mekik oyalara, iğne ve tığ dantelleri gibi, o zamanlar henüz dikiş makine'leri icat edilmediği için ince el dikişleri, sökülük, yama işleri de fiilen öğretilirdi.

Bu gergeflerde işlenen bütün işler, yapılan oyalara, danteller hepsi ustanın kendi malı, kendi masrafı ile olduğu için, ustalar işlenen bütün işlerin gayet düzgün işlenmesine, kumaş, ipek ve kraptanların ziyan edilmemesine son derece dikkat ederler, titiz davranırlardı.

Çıraklar ev işlerini bitirip yemekten sonra gergef odasına geçiller mi, ustalar çırakların başından bir dakika ayrılmaz, gergeften gergefe dolaşır, hepsinin kusurunu görür, bulur, icap ederse kumaşı bozmadan söktürürdü. Yanışları tekrar edenleri tekdir ederdi.

Çıraklar da, ustalarından tirtir titrer, kor kor, sayar, yanlış yapmamağa, ustanın gözüne girmeğe çalışır, bütün gayretini harcardı.

Ustaların iki üç sene çırakları için sarf ettikleri kumaş, ipek, klaptan, öğle yemeği masrafları ile manevî olarak bütün vaktini, gezmekten, eğlenmekten, seyirden, seyrandan, konudan komşudan uzak kalarak kendini çıraklarına iş ve hüner öğretmeğe hasretmesi karşılığı elde ettikleri maddî kârlar şu idi:

Eğer kendi kızları, varsa çıraklarına yaptırdığı bu işlerle, nakışlarla onların çehizlerini hazırlamış olurdu. Şayet çocuğu çocuğu yoksa, bunları bohçacılar satar, etmiş olduğu bütün masrafları kârı ile elde etmiş olurdu.

Manen kazandığı ise hem büyük bir sevap, hem de yetiştiği çıraklarının ölünceye kadar ona bir ana gibi bağlı kalışları, onu

sevişleri, sayışları, öldükten sonra da onu her vesilede anışları, ona rahmet okuyuşları idi. Bu da maddî kârdan daha büyük bir kâr sayılırdı.

Bir çırak, evinde kahvaltısını eder, mektebe gider gibi ustanın evine giderdi. Öğleye kadar çeşitli ev işleri görür, öğle yemeğini ustanın evinde yer. Yemekten sonra akşam ezanına yarım saat kalıncaya kadar (yani alaturka saat onbirbuçuğa kadar) nakış odasında nakış işler veya oya yapardı. Ezana yarım saat kala ustanın evinden çıkıp kendi evine dönerdi.

Ustasının evinde öğretilen nakışlar, oyalara işin fantazi tarafı idi. Ustalardan elde edilen asıl mühim görgü, ev işleri idi. Ev işlerinin ise hepsi bir usule düzene bağlı idi. Bir yatak nasıl toplanır? Yorganlar nasıl kaplanır? Bir bohça nasıl kapanır? Bir mum şamdana nasıl dikilir? Mum yanarken üstündeki ftil mumu söndürmeden makasla nasıl alınır? Ütüye nasıl bir ateş konur? Yaşmaklar nasıl kolalanır? Toz ve örümcek nasıl alınır? Kışın kömür nasıl yakılır? Hepsi ayrı ayrı yaptırılarak gösterilir, öğretilirdi.

Ev işleri şöyle sıralanırdı: Kuyudan su çekmek, yukarı kat helâlarına su taşımak, helâları, muslukları yıkamak ve temizlemek, taharet ve abdest alma küplerini doldurmak, yatakları toplamak, yüklüklere yerleştirmek, sed'leri düzlemek, ortalığı yukarıdan aşağı süpürmek, şamdanları temizlemek, mumları dikmek, kışın mangal göbeklerini ocağın başına taşımak, göbekler mutfakta iken mangal kenarlarını temizlemek, yazın bahçede çirçekleri, asmaları sulamak, çamaşır asıp toplamak, ütü yapmak, sökülük dikmek, yırtık olanları yamalamak. Bu ev işleri, çıraklara sabahdan öğleye kadar yaptırılan günlük ev işleri idi.

Çıraklara yaptırılmayan işler de şunlardı:

Bulaşık yıkamak, et ayırmak, sebze ayıklamak, yemek pişirmek, çamaşır yıkamak, kü elemek, kömürlükten kömür çıkarmak, tahta silmek, taşlık yıkamak.

Çıraklara yaptırılmayan bu işleri usta olan hanımların evlerindeki yardımcıları, harlayıkları yapardı.

Derlemeler :

HAYVANLAR ÜZERİNE SÖYLENEN ATASÖZLERİ

AR I

Arı bal alacak çiçeği bilir. Arı baldan mı yoksa dumandan mı kaçar. Arı bey olunca kovana üşer. Arı gibi sokar. Arı gibi üşer akrep gibi sokar. Arı kadar eri olanın dağ kadar yeri olur. Arı kovana gider. Arı kovana gibi işler. Arıdan bal almak herkesin kârı değildir. Arının dikenini gördüm balından el çektim. Arısını söndüren balını yer. Arıya kovana emanet olmaz.

ARSLAN

Arslan kuyruğu ile oynamak kendi başına iş açmaya çabalamaktır. Arslan kükrerse atın ayağı kösteklenir. Arslan mert olur kaplan hilekâr. Arslan postunda gönül postunda. Arslan yatağında yakışır. Arslan yatağında yâğıt çağında. Arslandan doğan arslandır. Arslanın ölüsünden tilkinin dirisi. Arslanla gezen faşa, kurtla gezen leşe konar.

BALIK

Balık ağa girdikten sonra akli başına gelir. Balık baştan kokar. Balık baştan avlanır. Balık gibi birbirini yer. Balık isteyen gönlünü suya koyar. Balık kavağa çıktığı vakit kösenin de sakalı biter. Balık kavağa çıktığı zaman akıllanacaktır. Balık kılçığıdır boğazda da kalır. Balık suda yaşar. Balık sudan çıkınca ölür. Balık tavada tavşan ovada. Balık tutan unmaz, yiyen doymaz, alıp satan kâr eder.

DEVEKUŞU

Deve kuşu gibi, yüke gelince kanadını uçmaya gelince ayağını gösterir. Deve kuşu gibi yüke gelince kuşum der uçmaya gelince deveyim der. Deve kuşuna yük götür demişler ben kuşum demiş uç demişler deve uçar mı demiş.

HOROZ

Horoz bile dişisini kıskanır. Horoz çok olan yerde sabah erken olur. Horoz evlendi komşu tellendi. Horoz kendi çöplüğünde öter. Horoz ölmüş gözü çöplükte kalmış. Horoz sesi işitmedik altın var. Horozdan kaçır kur-

Hazırlayan: Hayret M. TÜRMEŒ

banlık koyuna eldivenle yem verir. Horozsuz köyde sabah olmaz. Horuzu çok olan köyde sabah erken olur.

KURBAĞA

Kurbağa vararak vararak demiş. Kurbağanın gözüne kırk yıl aşık olmuşlar. Kurbağasız göl olmaz.

LEYLEK

Leylek havada yumurtası tavada. Leylek yuvasından yavru atar gibi bizi atma. Leyleği kuştan mı sayarsın yazın gelir kışın g'der. Leyleğin attığı yavruya benzer. Leyleğin günü laktakla geçer.

TAVŞAN

Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış. Tavşan derisine katlanır. Tavşana kaç tazıya tut.

TAVUK

Tavuk ayağı yemiştir içerisini tırmalar. Tavuk bile su içerken göğe bakar. Tavuk eşe eşe gözünü çıkarır.

TAY

Tay at olunca sahib'i mat olur. Taya attan dayak (değnek) yedir deminde.

TEKE

Tekeden süt çıkarır.

TILKI

Tilki kendim için demem ama bağlar üzüksüz yakışmıyor demiş. Tilki tavukları taşılayanlara Allah gazabınızı arttırsın dermiş Tilki ne kadar yatsa yine yatacağı yere varır Tilki ininde arslan yatmaz. Tilki tilk'liğini bildirinceye kadar post elden gder. Tilkiye tavuk kehabı yermisin demişler adamın güleceğini getiriyorsunuz demiş. Tilki yatağını bilir. Tilkinin pazarda işi ne. Tilkinin yüz masalı varmış doksandokuzu tavuk üzerine. Tilkinin dönüp do'laşacağı yer kürkçü dükkanıdır. Tilki iki defa tuzağa düşmez. Tilki ateşten nasıl atlanacağını bilir.

Sözcükler, Deyimler, Örf - Âdet ile Gelenek ve Kotan Türküleri:

KARŞTA KOTAN

— II —

Yazan ve Çizen: Mürsel KÖSE

D — ÖRF ÂDET VE

GELENEKLER :

1) K o t a n d ü z e n i Elemanları:

a — KOTAN :

Bir köyde her çiftçi kotana sahip değildir. Çünkü değme çiftçi öyle tek başına 8 — 10 çift öküzle işleyen bir kotan düzeni kuramaz. Kotanı olsa bile, yeteri kadar insan ve hayvan gücünü bir araya getiremez. Bu yüzden bir köydeki yakın akraba ve dostlar kotan zamanı gelince, işbirliği yapıp gerekli güçlerini birleştirmek zorundadırlar.

b — ÖKÜZ VE CAMIŞ (MANDA) LAR:

Çiftten sonra otlaklara salınıp iyi beslenen öküz veya buruk — camışlar "KÖKÜNÜ ALIR" yani semirip ilikleri dolar, ondan sonra da kotana koşurlar.

Kotanın büyüklüğüne göre, bir kotana dört, sekiz veya on, on iki boyun öküz koşulur. Eğer var ise manda da koşulur. Burada var ise demekten maksadımız, camış (manda) nın bakımı çok zordur. Bu yüzden onu ancak zengin, "AĞIR RENÇBERLER" saklayabilirler. Tabii öküze göre de çok kuvvetlidirler.

Yine bazı köylerde, tek başına kotan koşabilecek derecede "VARLIKLI" aileler de yok değildir.

c — MAJGAL :

Kotanın tutulacak yerlerine "MAC" ve kotanı tutan kimseye de "MAJGAL" (Maç — kal) adı verilir.

Majgal — Macgal kotanın tek sorumlu kişisidir. Güçlü — kuvvetli, dayanıklı, kotandan iyi anlayan, ayarını iyi yapıp düzenli işlemesini sağlayan kimseler "MAC'ı TUTAR" lar. Bu konuda da "MACI KİM TUTUYOR" veya "MACA KİM GİDİYOR" deyimleri kullanılır.

Usta majgallar kotanı öyle ayarlar ve düzenli işlemesini mümkün kılarlar ki, basta, bir kere toprağa saptırdıktan sonra, ellerini çeker artık tutmazlar. Öbür başa değin serbest kotanın yanında yürüyerek giderler. Ve kotan hiç hagoslan çıkmaz. Buna da "KOTANA TOPPAĞI SEVDİRMEK" denir.

Hodaklılar (sürücü çocuklar), majgala gerekli itaati göstermek zorundadırlar. Su getirirler, bulaşık yıkarlar, majgalın eline su dökerler. Yine akşamı majgalın çoraplarını çırpar, çarıklarının yumuşasını diye, nemli toprağa gömerler vb.

d — HODAKHLAR:

Kotanda öküzleri süren çocuklara "HODAKH" (hodak) adı verilir. İki boyun (dört öküzü bir hodakh sürer. Bunlar devamlı olarak öküzlerden bir çiftinin boynunda otururlar. Bunun için de "ÖKÜZÜN BOYNUNA BİNME VE İNME" deyimini kullanılır. Hayvanlara fazla ağırlık olmasın diye de ancak 8—10 yaşlarındaki çocuklara hodaklılık yaptırılır.

Bir hodağın sürdüğü iki boyun öküzden, boynuna b'ndiklerine "HODAKH ALTI", onun önüne koşulmuş olana da "ÇOROS" adı verilir (bakınız. Şekil: 1). Adı geçen her iki boyun öküzden öğleğe değin birisi, öğleden sonra da diğeri sıra ile hodakh altına ve çorosa koşurlar. Ancak zayıf ve çelimsiz öküzler hiç bir zaman hodakh altına koşulmazlar.

Bazı hayvanlar da boyunlarında ağırlık olmadı mı iy çekmezler. Bunların çorosa koşulmaları gerektiğinde "BOYUNDURUK" larının ortasından 7—8 Kg. lık bir tas asılır. Bu taş da "HODAKH TAŞI" adı verilir.

Hodaklılar iki öküzün birlikte koşdukları "boyunduruk" un ortasına ve yüzleri majgala (kotana), arkaları ise gid'ş yönüne (çorosa) dönük olarak otururlar. Ayaklarını da zencirlere dayamak suretiyle dengelerini temin ederler. Öküzler kotana, arka arkaya ve bir ucu kharazanın "DAŞSAKH" denilen çengelene geçirilmiş olup boyunduruktan, boyunduruca devam eden zencirlerle koşurlar.

Hodaklıların ellerinde uzun ve sağlam çubuklar bulunur. Fakat bunlarla öyle hayvana, canlarını yakarcasına vurmazlar. Çünkü, kotana başladıklarının ilk iki üç günü içerisinde öküzleri HORAVEL sövlüverek, SES VE TÜRKÜ İLE SÜRMEĞE ALIŞTIRILIR. İleri deki horavel konusuna bakınız). Çubukların uçlarını sivirleterek onunla öküzleri hafiften

"MODOLLARLAR" (dürterler). Çubuğun yontulan kısmı kabuktan çıkmış olacağından, güneşte kuruyarak çabucak çatlar. Bunu önlemek için de o kısmı, dikkatlice öküzlerin kulaklarının içerisinde döndürerek, KULAK KIRI İLE YAĞLARLAR. Ayrıca esnekliğini korusun diye geceleri de bütünü ile nemli toprağa gömerler.

e — ÖKÜZCÜLER:

Çiftçilikte hiç bir iş hayvanlar için, kotan kadar yorucu ve ezici değildir. Hatta öyle olur ki, son zamanlara doğru hayvanların boyunları hep şişer, yaralar açılır aynı zamanda çok ta zayıflarlar. Çünkü, 20—30 gün devamlı olarak —BOYUNDURUK ALTINDA" kalırlar. İşte bu yüzden kotan öküzleri her zamankinden ayrı olarak özel bir bakıma muhtaçlar.

Kotana koşulan öküzlerin belli zamanlar-terli hem de aç olduklarından yatmaları uygun dinlendirilmeleri gerekir. İşte bu iş için ayrıca görevlendirilen kişilere "ÖKÜZCÜ" adı verilir. Öküzçülük çobanlık demek değildir. İşin anlam, önem ve özellikleri; bu ikisi arasında ayrıca bir ayırım yapmayı gerektirmeyecek kadar aşîkârdır.

Kotanı bir günde iki defa açarlar. Biri kısa bir müddet için öğlenleri, diğeri de geceleri. Bu yüzden öküzçüler de ikiye ayrılır. Bir "EVLE (ÖĞLE) ÖKÜZCÜLERİ", bir de "GECE ÖKÜZCÜLERİ".

ea — EVLE (ÖĞLE) ÖKÜZCÜSÜ:

Öğle öküzçüsü bir tek kişidir. Kotan öğleye açılacağı zaman hazır bulunur. Öküzleri alıp götürür. Otlak yerlerde otarip, suvarır. Kısa bir zaman için de yatmalarına izin verir. Sonra vakit gelince getirip majgal ve hodakhlara teslim eder.

eb — GECE ÖKÜZCÜLERİ:

Asıl önemli olanı gece öküzçülüğüdür. Bunlar MUTLAKA İKİ KİŞİ OLUR. Görevleri akşam kotan açılıncaya başlar, ertesi gün koşuluncaya dek devam eder. Yukarıda da değinmiştik, kotan hayvanları haddinden fazla yorar. Bütün gün bu ağır yükün altında ezilmiş olan öküzler, akşam boyunduruktan açılır açılmaz yatmak isterler. Fakat o anda hem terli hem de aç olduklarından, yatmaları uygun görülmez.

İşte gece öküzçüleri, kotan açılır açılmaz, hayvanları alıp önce "BİR AĞIZ" otarırlar.

Sonra kısa bir müddet için yatırır. Böylece hayvanlar biraz dinlendikten sonra, tekrar kaldırarak, bal otlaklı yerlere götürüp doyuruncaya dek otarırlar. Sonra da suvarırlar. Böylece "DOYGUN" hayvanları kotanın yanına getirerek yatırır. Bu sırada kendileri asla uyumayıp, hayvanların etrafında dolaşırlar. Çünkü:

Kotan zamanı hırsızlık hadiselerine de rastlanır. Hayvan hırsızları kotanı kendileri için iyi bir fırsat sayarlar. Dikkatsiz öküzçülerin önünden ve uykucul hodakhlardan altından, kolaylıkla öküzü alırlar.

Hırsızlar bir öküzü ellerine geçirdiler mi, kolay yakalanmaz, çabuk uzaklaştırırlar. Şöyle ki; bir kişi öküzün kulağından tutar. Bir başkası da arkadan hayvanın kuyruğunu iyice bükür. Yetmiş yirmi gibi, öbür eline de sivri bir şey alır hayvana dürter canını yakar. Bu şekilde o yorgun öküzü alıp sür'atle kaçırlar.

Buna "ÖKÜZÜ KUYRUKLAMAK" denilir. Örneğin: Kotanda hiç bir zaman öküz çalmışlar demezler, "FELANIN ÖKÜZÜNÜ KUYRUKLAMIŞLAR" derler.

Bazan çok usta hırsızlar, hodakhlardan uykucul oluşlarından faydalanırlar. Geceden koşmuş bir kotanda, bakarlar ki hiç ses seda gelmiyor. Ne türkü sesi var ne horavel. Anırlar ki bu hodakhlardan öküzün boynunda uyukluyorlar. Karanlıkta, bu başta ileriki öküzlere yaklaşır, öküzün birini boyunduruktan açarlar. Hırsızın birisi boyunduruğa geçer. Başa çıkıncaya dek, ötekiler öküzü hayli uzaklaştırmışlardır. Öbür başta boyunduruğu bıraktığı gibi, karanlıklar arasında kendisini kaybeder.

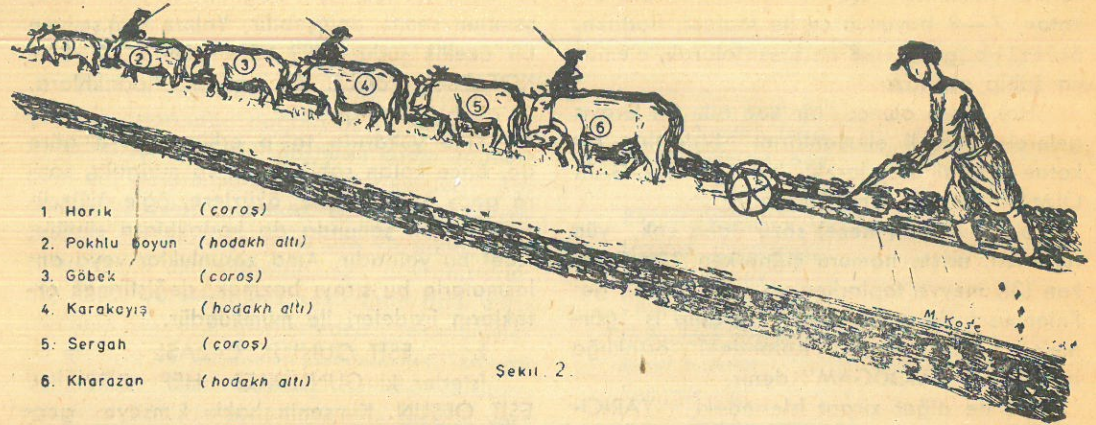
İşte öküzçülerin iki kişi olmalarının bir sebebi de böyle tehlikelerden hayvanları koruyabilmektir.

Sabaha karşı kotanı koşma zamanı gelince, majgal ve hodakhları uyandırır. Öküzleri kaldırıp kotanı koşarlar. Bu sefer öküzçüler uyurlar, ötekilerin ödevi başlamış olur.

f — ÖKÜZLERİN KOTANA KOŞUM SİRALARI:

Kotana koşulan öküzlerin adıkları yere göre adları vardır. Bu durum da ayrı bir önem ve özellik taşıyor. (Sekil: 2).

Bu adlandırma genel olarak BES BOYUN ÖKÜZ İÇİNDİR. Yani beş türüdür. Hodakhları

1. Horik (coroş)
2. Pokhlu Boyun (hodakh altı)
3. Göbek (coroş)
4. Karakayış (hodakh altı)
5. Sergah (coroş)
6. Kharazan (hodakh altı)

Sekil 2.

da öküzler de buna göre adlandırılırlar. Eğer beş boyundan fazla öküz var ise (ki çok defa 6—8 boyun olur) DIPTEN UCA DOĞRU, her iki boyun öküz aynı adı alır. Bu adlandırma şöyledir:

fa — HORİK:

EN UÇ KISMA KOŞULAN ÖKÜZLERİN YERİ VE ADIDIR. Buraya en genç ve "AYAĞI NA ÇEPIK" (hareketli) öküzler koşulur. Çünkü horik; bir kervanın kılavuzu gibidir. Özellikle "BAŞLARDA DÖNERKEN" çabukluğu mümkün kılar. Eğer buraya tembelle "AĞIR AYAK" öküzler koşulacak olursa, "DÖNEKLER" de bütün öküzler zencirlere takılıp dolaşırlar.

Horiğe koşulan öküzlere "HORİK ÖKÜZLERİ" ve sürücülerine de "HORİK HODAĞI" adı verilir.

fb. POKHLU — BOYUN:

HORİĞİN HEMEN ARKA SIRASI. Buraya koşulan öküzlere "POKHLU — BOYUN ÖKÜZLERİ" ve sürücülerine de "POKHLU — BOYUN HODAĞI" adı verilir.

fc — GÖBEK:

Pokhlu — boyun'un arkasına ve bütün öküzlerin ortasına düşen yer. Öküzler ve hodakhları da ona göre ad alırlar.

fd — KARAKAYIŞ VE SERGÂH:

Göbeğin arkası ve kharazanın önüne gelen yer. Eğer öküzlerin tamamı bes boyundan ibaret ise, bu yerin bir adı da "SERGÂH"tır. Beş boyundan fazla ise, kharazanın önü SERGÂH, sergâhın önü de "GÖBEK"tır. EĞER CAMIŞ (MANDA) VAR İSE, MUTLAKA BU SERGÂHA KOŞULUR. Ve yerleri hiç değiştirilmez. Halbuki diğer öküzlerin koşum yerleri her zaman için değiştirilir. Camış yoksa, sergâha

en kuvvetli, iri yapılı öküzler koşulurlar. Buraya koşulan öküz ve hodakhları da aynı ad ile anılırlar.

fe. KHARAZAN VEYA DIP:

Kotana en yakın, boyunduruğu doğrudan doğruya kharazanın koluna bağlı olarak koşulan öküzlerin yeri. Buraya ayrıca "dip —dib" de denir. Sürücüsüne de "KHARAZAN HODAĞI" adı verilir.

Kharazan hodağının ayrı bir özelliği vardır: BİRKERE DİĞERLERİNE GÖRE YAŞI BIRAZ DAHA BÜYÜK OLUR. Çünkü, hem majgalın yardımcısıdır, hem de onun devamlı olarak kotanı izlemesi gerekir. Kotanın hagostan çıkmasına dikkat eder. Bu yüzden kharazan hodağı 14—15 yaşlarında olur. Onun için de derler ki "KHARAZAN HODAĞININ, KENDİSİNİ TANIMIŞ OLASI GEREKİR". Majgal bütün gün kotanın arkasından yürür. Yorulur. Kolları ağırır. Ara sıra kharazan hodağı, iner gelir kotanı — macı bir iki baş tutar. Majgal serbest kalır. dinlenir.

Hodakhlardan almış oldukları bu adlara göre bir "TEKERLEME" vardır. Bunu söyler, birbirlerine takılırlar:

HORİK HORİK beğler yeri.

POKHLU — BOYUN ondan geri.

GÖBEK.. vuran yeri.

KARAKAYIŞ'a ayrılan — aşı.

KHARAZAN'a kertik — başı.

MAJGAL'a da kuzu düşü (yahut, kuzgun leşi).

2) M o d g a m : (l m e c i — l m e c e)

Yukarıda kısaca işaret etmiştik ki, bir köyde, herkesin tek başına bir kotan düzeni

curması mümkün değildir. Çünkü, herkes bir kotan, 7—8 boyun öküz ile Majgal, hodakh, öküzcü vb. gibi 7—8 de insan olarak, elemana sahip olamaz.

Hal böyle olunca, bir kaç aile bir araya gelerek, gerekli elemanlarını birleştirip bir kotan düzeni kurarlar ki, buna "MODGAM OLMAK" denilir. Yani imece.

Bizde imeci (imece) sözü daha çok, yüklenirken, erişte hamuru çiğnerken, tüy çizerken (3), meyve toplarken vb. gibi işlerde getirilen ve kızların bir araya toplanıp iş görme hallerinde denir. Kotadaki ortaklığı imeci değil "MODGAM" denir.

Bir de diğer ziraat işlerindeki "YARICLIK" vardır. Buna da "MARABA" adı verilir.

3) ANLAŞMALAR:

Kotada majgal ve hodakhlar, geceleri velerine dönmeyiz. Sürdükleri tarlanın başına yatarlar.

Bu, sebepsiz değildir. Ve oldukça da önemlidir.

Kotanı, öğlenleri olsun, akşamları olsun, aynı vakitte açıp aynı vakitte koşmak, her yükün için dikkat edilmesi gereken bir husustur. Çünkü:

a — "GÜNLÜK" ANLAMI:

Kotanın "GÜNLÜK" hesabı ile sürülür. 24 saat içerisinde öğlen ve gece dinlenmeleri dışında kalan zaman zaman içerisinde ne denli yer sürülürse, buna "BİR GÜNLÜK" denir. 4 numaralı kotanın bir gün'üğü normal olarak 5 dekar'dır. 6 numaranınki daha fazla, Karakotanın'ınki çok fazladır.

Modamlar (ortaklar) arasında tek ölçü olan "GÜNLÜK HESABI" ile, her ortağa ne denli emenlerine ve mahalli örf—âdet'e göredir. izim taraflarda çoğunlukla söyle anlaşılır.

Kotana: Kotanın hakkı DÖRT GÜNLÜK'tür. Yani kotan kiminse, peşin olarak ona dört günlük yer sürülecektir.

Majgal'a: Majala ÜÇ GÜN sürülür.

Öküzlere: Her bir boyun öküze İKİ GÜN sürülür. Eğer manda varsa, mandanın hakkı öküzden her zaman için bir gün fazladır. ÖR. ÖKÜZE İKİ GÜN İSE, MANDAYA ÜÇ GÜN'DÜR. Gece öküzçüleri: Bunların her birisine İKİSER GÜN. Evle öküzçüsü: Buna BİR GÜN. Ve diğer hodakhlara da BİRER GÜN sürülür.

Hemen işaret etmek gerekir ki, bu değer-

ler her yer için aynı değildir. Köyden köye, semtten semte değişebilir. Yalnız değışmiyen bir özellik şudur: HER YERDE EN ÇOK PAY KOTANA VERİLİR. En az da hodakhlara. Bu da bir günü geçmez.

Yine yukarıda tak'p edilen sıraya göre de, önce kotan sahibine sonra majgala, sonra gece öküzçülerine, öküzlere, öğle öküzçüsüne ve en sonunda da hodakhlara sürülür. Âdet bu yoldadır. Ama zorunluklar veya anlaşmalarla bu sırayı bozmak, değiştirmek ortakların iradeleri ile mümkündür.

b — EŞİT GÜNLÜK ÇABASI:

İsterler ki GÜNLÜKLER HEP BİRBİRİNE EŞİT OLSUN. Kimsenin hakkı kimseye geçmesin. Bunun için de kotanın koşulma ve açılma zamanlarına çok dikkat edilir. Zamanı tayin için saat yerine, geceleyin ÖTÜCÜ KUŞLARDAN yahut YILDIZLARDAN, gündüzleri ise, GÖLGE'DEN faydalanırlar.

Kotanın akşamları GÜN BATAR BATMAZ açılır. Sabahları da çok yerlerde şafaktan önce. Bazı yerlerde ŞAFAKLA BERABER, "ŞAFAK (TAN) YERİNE NIŞAN DÜŞÜNCE" (fecir) koşulur.

Yaşlı ve usta öküzçüler sözü geçen zamanları, iyi tanıdıkları ve adlarını; SABAH — YILDIZI, KOTAN — YILDIZI, ÇOBAN — YILDIZI, KERVAN — KIRAN, ÜLKER. DEMİR-KAZIK diye andıkları, yıldızlardan birinin doğuşuna ya da batışına göre ayarlarlar. KOTAN 20—30 GÜN DEVAM EDER.

(Devam edecek)

(3) Kaz tüyünden yastık ve döşek yaparken, tüylerin yumuşak kısmını, sert olan ortadaki "ÖZEK" kısmından ayırırlar. İşte buna "TUY ÇIZMAK" (Çizmek, ayırmak) denir. Sonbaharda kazlar kesilip temizlenirken, herkes "TUY" (tüy) unu avırıp saklar. Sonra bunu imeci usulü ile "CIZDIRIRLAR".

Geçen sayımızda çıkan kısma ait düzeltme:

1) Geçen sayıda, Şekil 1. deki khazan'ın "kham tekiri" ile "hendek tekiri"nin yerleri değişik olmuştur.

2) Sayfa 3149 da, "Ekersin khozan, olursun KHIZAN" olacak.

3) Sayfa 3149 da, sağ sütunda, baştan altıncı satır "İKİ demire vurma" olacak.

İnegöl ve Dolaylarından:

HALK EDEBİYATINDA TEKERLEMELER

Yazan: Numan KARTAL

Camdan bakar,
Başına taşar,
Çift tek boş,
Arabaya koş. (2)

Biricik ikicik,
Üççük dördüçük,
Beşçik altıçık,
Yedicik sekizçik,
Dokuzçuk onçuk,
Mavi boncuk,
Sen gir çık.

Ermini mermini,
Çok yeme peyniri.
Peynir seni öldürür,
Cehenneme döndürür.
Cehennem adaları,
İstanbul'un cadıları,
İk mik,
Sen oradan çık. (2)

Aralarındaki anlaşmazlıkları yine tekerlemelerle giderirler. Küçüklerin kanunu, yasasıdır o bir bakıma. Örneğin İnegöl'ün Cerrah köyünden:

Onparisi bombardumanisi,
Kaç mermer istiyorsun?
Hanım kızım sen misin?
Mızıkçılık eder misin? (2)

Bunun yanında uzun kış gecelerinde ve diğer zamanlarda eğlence konuları; yine birilerine söyledikleri tekerlemelerdir. Örneğin İzmit'in Akmeşe nahiyesi ile İnegöl yöresinden:

Baktım havaya,
Dolu papatya,
Kırım çiçeği,
Cennet meleği.
Sarı gözleri,

Leylek leylek lekirdek,
Hani bana çekirdek,
Çekirdeğin içi yok,
Sarı kızın saçı yok.

Leylek leylek havada,
Yumurtası tavada,
Gelde bizim hayada,
Hayat kapısı kitli,

Toplum yaşamında kişilerin, çoğunluk küçüklerin uslarından doğan, us yönünden birbirlerine üstünlüklerini gösteren edebî ürünlerden biri tekerlemelerdir. Tekerlemeler, çoğunluk küçükler arasında, özellikle oyun çağındaki çocuklar arasında pek yaygındır. Çocuklarımızın umursamadığımız davranışlarında, kulak vermediğimiz sözlerinde halk edebiyatının folklorik ürünlerinden tekerlemelerin en ince ve zariflerini izlemek her zaman mümkündür. Köşe başları, mahalle araları, sokak ortaları da bu ürünün d.ile geldiği yerlerdir. Denilebilir ki, dergâh, saz şairlerine ne ise buraları da bu edebî ürüne odur.

Çocuklar, buralarda oynadıkları "Saklambaç" gibi her oyunda "ebe" dedikleri kişiyi, uslarının inceliklerinden doğan tekerlemelerle seçerler. Örneğin İnegöl'ün Cerrah ve Edebey köyünden:

Çıt pıt,
Mavi boncuk.
Arap kıızı,
Sen çık (2)

Ayşe hanımın beygirleri,
Kişne kişne kişniyorlar,
Arpa saman istiyorlar.
Arpa saman yok,
Kilimcide çok,
Kilimci kilim dokur,
Üstünde bülbül okur,
O bülbül benim olsa,
İki kardeşim olsa,
Hop çukulata piyasa.

Hendek mendek,
Saksağan leylek,
Çukulata sümbül melek.
Eline verdim bir bebek,
Bebek seni sevmiyor,
Sokaklarda ağlıyor,
Şıktık mıktık,
Haydi sana dedim,
Sen çık, sen çık. (2)

Bir iki,
Üç dört beş,
Ateş.

Bir iki,
Bülbül teki,

Leyleğin başı bitti.

Sen oradan çık. (2)

Büyükler arasında da bu böyledir. Bazan da olayların tabii sonucu tekerlemeleri doğur. Örneğin İnegöl ve Adapazarı yöresinde yi bir yemeğin güzelliğini belirtmek için "sofra duası" adı ile "sofra şakası" diyerekten söylenen bir tekerleme:

Amin dedik
Dilli düdük
Bunu bulduk
Bunu yedik
Daha olsa
Daha yerdik.

Bazan tekerlemeler bölgelerde konuşulan şive özelliklerini, söylendiği toplumların duygu ile düşüncelerini de bize yansıtır. Örneğin "Kocacık'lılar" adı ile Yugoslavya'nın Manastır ilinin Debrebalâ kazasının Kocacık nahiyesinden göç ile Türkiye'nin İzmit, Adapazarı ve Bursa illerine, özellikle Adapazarı'nın Sardoğan köyü ile Bursa — İnegöl'ün Cerrah köyüne yerleşmiş Türk'ler arasında söylenen bir tekerleme :

İğne iplik,
Dermen diplik,
Çelik çıbık,
Çık.
Çelik çıbık,
Çık.

Kuzu kuzu mee,
Pin tepeme,
Aydi gidelim,
Ayşe teyzeme.
Ayşe teyzem asta,
Çorbası tasta,
Mendili ipek,
Kendisi köpek.

Bazıları da anne baba arasındaki ilişkiler ile sosyal durumu dile getiren zarif örneklerdir. Örneğin Erzurum yöresinden:

Testim kırıldı,
Suyum döküldü,
Annem döverse,
Babam söverse,
İk mik,

Bunların yanında yaptıklarını kendilerine güçlük sayarcasına kurtuluşu salık veren tekerlemeler düzenlerler. Örneğin İnegöl'ün Cerrah köyünden:

Avalama Tavalama,
Tan tan tavalama,
Ev kuşu dev kuşu,
Arsian gelir,
Yarıl gurul,
Çıkta kurtul.

Kimi tekerlemeleriyle de duydukları, yada gördükleri yere olan sevgilerini terennüme çalışırlar. Örneğin Çorlu, İzmit — Akmeşe ve İnegöl dolaylarından:

Bir elmayı telledim, pulladım,
İstanbul'a yolladım.
İstanbul'un hacıları geldi,
Bize darıları geldi.
Altıntop,
Hop mop altın top,
Bahçelerde gül çok.

Çocuklar için konuşma yollarından biri de budur denilebilir. Henüz akla kararı seçmekten, iki sözcüğü bir araya getirmekten yoksun yavrularımızın söyledikleri, anlamsız sözlerden meydana getirdikleri tekerlemeler de bunu gösterse gerektir. Bir bakıma bugünkü anlamsız şiir anlamının kaynağı da bu tekerlemelerdir diyebiliriz. Örneğin İzmit'in Akmeşe nahiyesi ile Adapazarı'nın Elmalı köyünden:

Dosi Dosi,
Saklan bosı,
Saklan bos,
Saklan bos,
İngil badem fos.
Ey peti peti,
Kara mela sepeti,
Terazi lastik,
Cimlastik. (2)

Edelika bedelika,
Domuzuna dokuzuna,
Çelebine kukulika.

Tekerlemelerin şive, us, konuşma yolu, sevgi ve saygı ile sosyal durum gibi özellikler

TÜRK HUKUK FOLKLORU ÜZERİNE

Yazan: Kerim YUND

Türk Folkloru, tarihimiz, dilimiz kadar önemli bir gelenek topluluğudur. Ne yazık ki maden, orman, deniz servetlerimizden nasıl gereği ölçüsünde faydalanamıyorsa, folklor hazinemiz hakkında da hiç bilgimiz yok. Türk folkloru topluluk hayatımızın tuzu gibidir. Tuzsuz aş tatsız olduğu gibi folklor kaynağından yararlanmadan sosyolojimize konacak ilkeler de tam ve olgun olamaz.

Türk'ün toplum hayatını henüz iyice bilemiyoruz. Bu hayatı bilmedikçe onu geliştirmek için yapılan davranışlar aksar, sakatlanır.

göstermeleri yanında enteresan taraflarından biri de alaycı oluşlarıdır. Örneğin İnegöl'ün Cerrah köyünden:

Eveleme develeme,
Deve kuşu kovalama,
Çengel cember,
Miski amber,
Taze tuzu,
Berber kızı,
Ne vakit geldin?
Yazın geldim.
Yazılalım çizilelim,
Bir tahtaya dizilelim.
İnce boncuk,
Lepe çocuk. (2)

İki piki,
Roma tiki,
Yoynuz boynuz,
A!
Yoynuz boynuz,
A!

Aldım bir kuru kafa,
Koydum rafa,
Yemesi tatlı,
Maymun suratlı. (2)

Denilebilir ki, bu yönleri ile tekerlemeler, Türk tefekkür yaşamının çoğunluk Türk çocuklarının duygu ve düşüncelerinin en güzel örnekleridir. Köy öğretmeninden üniversitedeki profesörüne değin tüm aydınlarımızın halk edebiyatının bu ürünlerini bulup çıkarmaları en büyük dileğimizdir.

Kanunlarımızın sık sık değişmesi, bazı kanun maddelerinin, topluluğu bir çaban acıya büründürmesi, hukuk folklorumuz üzerinde henüz durulmamış olmasından da ileri gelir.

Türk folklorunu değerlendirmek ve ondan yararlanmak bakımından her meslek ve bilim, kendini ilgilendirmeleri ve bunu bazı inceleyip işliyerek metoda bağlaması çok yerinde olur.

Edebiyat tarihimiz kadar halk edebiyatımızın da önemi vardır. Hekimlik tarihimiz gibi hekimlik folklorumuzun da değeri büyüktür. Tarım folklorumuzun, orman folklorumuzun araştırılması bizlere daha özlü ana yollar çizecek ve halka olan bağlarımızı kuvvetlendirecektir. Bunlar gibi Türk hukuk folklorunun araştırılması çok yerinde bir bilim konusudur. Bu konu olgunlaşınca hukuk tarihimizdeki bir çok boşluklar dolabilir. Türk toplum hayatının geçmişi, geleceği hakkında belirli ilkeler bulunur. Böylece çıkacak yasa ve tüzükler daha yaşayışlı, daha uygun olur.

Hukuk folklorumuzun önemini bir kaç çizgiyle belirttikten sonra bu konu çevresinde yalnız ata sözleri arasında derlediğimiz bir kaç örneği sayın okuyucularımıza sunuyoruz:

Hak ve kuvvet, Hukukun belli başlı konularından biridir. Derebeyliği ve eşkiyalık hayatı süren bir toplulukta hak kuvvetlidir. Uygarlığın ilerlediği yerlerde ise en büyük kuvvetin hakta ve haklı olanda bulunduğu hukukun ana prensibidir. İşte Türk halkının da uygarlık durumunu gösteren,

Hak sahibi çift öküzünden kuvvetlidir.

Atasözü, hakkın en büyük kuvvet kaynağı olduğunu belirtir. Yine aynı ilkeyi belirtmek için,

Hak dedikten sonra akan sular durur.

deriz. Acı bir kuvvet olan akan suyun ve selin bile hak karşısında gölleşmesi gibi Türk ulusunun da hür ve dik başının ancak adalet ve hak önünde eğileceğini işaretler.

Niçe menfatlarımızı çürütse bile kanuna saygı gösterme ülküsünü, hayatını vererek Sokrat gerçekleştirmişti. Türk halkı da Şeriatın kesdiği parmak acımaz.

diyerek, kanuna sonsuz saygı gösterilmesi

ğitimini yüzyıllardan beri benimsemiştir.

Türk ulusu, hukuk anlaşmazlıklarından çözümlenmeyi, önleyici bir tedbir olarak yerinde bulunur ve:

Allah kimseyi hâkime ve hekime muhtaç etmesin....

diyerek bu isteğini belirtir. Fakat ne kadar zorlayıcı tedbir alınsa da anlaşmazlıkların kökünü kazımaya imkân olmadığı için, hak dağıtıcıya ihtiyaç olduğu da bellidir. Herkes kendi hakkını karşısındakinden alacak olursa şerhler çok kötü olur. Bu bakımdan.

Allah kimseyi hâkimsiz, hekimsiz yerde bırakmasın.

diye dua ederler. Bu duayı yapan topluluk elbetteki göçebe hayatından bıkmış, şehir hayatını benimsemiştir. İskân politikamızda ve adaleti yayma siyasemizizde bu sözün önemi açıktır. Köylere kadar mahkemeyi ulaştırmanın halkımızı ne kadar çok sevindireceğine en iyi bir işarettir.

Türkler göçebe hayatı yaşamış, savaşçı bir ulustur. Bu sebeple çok yer değiştirmiştir. Her değişse de törenin kalacağını şöyle belirtir:

El bırakılır, töre bırakılmaz.

Bu özlü sözü Türkler yerine getirmek için örelerini bir çok ülkelere yaymışlardır.

Hakkına sahip olmanın, rızası olmadan hakkını başkasına yedirmenin gerektiğini:

Ölüm hak, miras helâl.

sözü ile çok iyi belirtir. Başkasının hele komşusunun hakkına saygı gösterilmesi ve komşu hakkının onun yokluğundan, bilgisizliğinden faydalanırlar elinden alınmaması için,

Komşu hakkı Tanrı hakkıdır.

demiş ve komşu hakkının kılına noksanlık getirilmemesi aşlanmıştır. Hiç kimseden korkmadan, çekinmeden hakkını aramanın da bir vazife olduğunu:

Davacın kadı olursa yardımcın Allah olur.

Hak doğrunun yardımcısıdır.

diyerek, Türk halkı ne kadar güzel belirtmiştir. Haklıların avukatı Tanrıdır diye düşünür bir milletin hiç bir kişinin hakkı kolay kolay yenemez.

Medenî kanunumuzdan önce Türkiyede bir erkek birden çok kadınla evlenebilirdi. Yine de her erkek birden çok kadın alamaz-

dı. Efkârı umumiyyede, bir erkeğe bir kadın gerektiği ve daha çoğunun geçimsizlik getireceği şöyle formüle edilmişti:

Kadının birisi âlâ, ikisi belâ.

Yakışığı var mı yamanın,

İyisi olur mu Komanın

(Koma: kuma, ikinci karı) ve yine:

Bu takvimi her bir arzu paylaşmaz.

Derdi olmanın çeşmi çağlamaz.

Bir gönüle iki sevda eyleşmez.

Bizin kızıp birini kersan yalışıdır.

Summani

Hele (Emrah) in şu deyişinde,

Buigardağı Çatal çatal,

Etrafında güller biter

Bir yiğide bir yar yêter

İki seven del (i) olmalı

mohogami'nin hukuk geleneğindeki yerini çok iyi belirtir. Medenî kanun reformunun dayanağı olan duyguların çoğu bu kanundan çok önce halkımız arasında formüle edilmiş olduğunu gösterir. Kişi adları, soy adları bakımından halkımızın inancını gösteren şu sınakalara bakınız.

Aslanı saklayan haram gadedir.

Ata da soy gerek ite de

Yiğit sakalı ile anılır.

Adını verde benzemezsem benzemiyeyim.

Ceza hukukumuz bakımından da Türk folklorunda ve ata sözlerimiz arasında incelemeye değer çok özlü unsurlar vardır:

Kanı kan ile yumazlar kanı su ile yurlar.

atasözlerinin yerleştiği ve tutunduğu topluluklarda artık kan gütme adetinin sona ermiş olduğu ve topluluğun, kan gütmeden nefret ettiği anlaşılır. Kanuna aykırı hareketlerin mahkeme yolu ile hal edilmesi gereğini bildirir.

En küçük olan kabahatin bile soruşturma yapılmadan mahkemeleşmeden meydana çıkmayacağını:

Kabahat samur kürk olsa bile kimse üstüne almaz.

sözü ile ifade etmiştir.

Hukuk folkloru ile bilhassa genç hukukçularımızın uğraşması hem bir düşünce sporu hem de hukuk ilmine büyük bir yardım olur.

Saz Şairleri :

AŞIK ŞENLİK'İN ŞİİRLERİ

— II —

Derliyen: İsmail AŞIKOĞLU

Nezir: (Nezr: Adama). Nezir. Bir iş için gözdağı vermek, çok korkutan.

Lotu: Derbederce

Pilteli: "Pilita" ocak.

*

*Hey ağalar gelin size söyleyim
Ürüşan gönlümün intizarı var
Et yeyif (p) at minif (p) dilber gucmuyan
Ne bilir dünyadan ne haberi var*

*Ellerim doymadı elvan kınadan
O beyaz buhaktan biller sineden
İki sevgi bir birine bineden
Değmeyin hatırına ilgarları var*

*Hürüdü Selmenin melekti soyu
Gılmanan seçilif(p) selvidi(r) boyu
Livana sancağı Siryedi(r) köyü
Çıldırli Şenliğin yadigarı var*

Gucmak: Kucaklamak.

Buhak: Gerdan.

Biller: Billur.

İlgar: Söz vermek.

Gılman: Meleklerden birinin ismi

Livana: "Livane" Bugünkü Yusufeli

Sirye: "Siry" Artvin'e bağlı bir bucak.

*

*Dağlıp fikir hayalim uğraşır nereyinen
Tabipsiz derdi çekerem merhemsiz yarayınan
Arzulayıp pirim diye g'tsem öz mekânıma
Menzilim bin yıllık yoldur tükenmez bir ayınan*

*Delî gönül bülbül olup dünyayı bir bağ bilir
Haber alsam şecerini budakba budak bilir
Kefî nun zemini arştan kafî azîm dağ bilir
Yeddi iklim çar köşeyi dolanıp sırayınan*

*Sefil Şenlik arşa çıksan g'ne hâk udar seni
Azrail düşüp peşine daima güder seni
Hısmile kırar kaddini akîbet budar seni
Zalim felek hoş geçinmez men bahtı karayınan*

Çar: "Çihar" dört.

*Kış günü tuttun yakamı koymadın yaza gönül
Terk ettin zerüü zerbabı döndün gülgeze gönül
Geşt-ü güzâr ettin âlemi bulmadın bir sadık yar
Geze geze ben usandım sen kaldın teze gönül*

*Bazı bir aslan misali pençe saldın üstüme
Bazı da aptal eyleyip saman teptin postuma
Bazı da bir el-âlemi gülünç ettin üstüme
Ne bir mecliste oturdun ne verdin meze gönül*

*Ağlattın sefil Şenliği çünkü saldın bu hala
Hem şeyda bülbül misalli gondurdun daldan*

dala

*Bazı, yer mısır şekeri meyil vermezsen bala
Ruz-i mahşer gününde çekersen ceza gönül*

Zer: Altın.

Geçtü güzâr: Gezip dolaşmak.

Ruz-i mahşer: Mahşer günü.

*

*Bir kez gönül sana itimat etse
B'liyenki onun zatı yahşıdı (yahşidir)
Nâmert (leylü nahar) pilân yedirse
Merdin kuru möhübeti yahşıdı (yahşidir)*

*Her cayi elinden deng aldum başdan
Boş kafa adamdan yüreği taştan
Bed nazar komşudan kötü yoldaşdan
Gadir bilenlerin iti yahşıdı (yahşidir)*

*Dâd hazer elinden perdesiz sazdan
Ver kurtar özünü nezir niyazdan
Gezeyen (gezegen) gelinden güleyen
(gülezen) gızdan
Söyleyen (söylegen) lotu (avrât) yahşıdı
(yahşidir)*

*Kul Senlik sözünü söyledi sağdan
Pilteli cıradı(r) samdanı yağdan
Cöreksiz otaktan meyvesiz bağdan
Çayır çimenlerin otu yahşıdı (yahşidir)*

Leyl ü nehar: Gece ve gündüz.

Cay = Cáy = yer. Cayi: Aç, acıkmış.

Dâd: Bahşış, vergi, hak, sızlanma, feryat

Hazer: Sakınma, çekinme.

Kadd: Boy
Budakba budak: Bilmek. Herşeyini bilmek.

*

Mânâsız mantıksız sözü bilmenin faydası ne
Az anlayıp çok söyleyip gülmenin faydası ne
İhtibar dediğin elde bir muhalif şişedir
Beyhude kaldırıp taşta çalmanın faydası ne

Dilde tek bir kabul olmaz niyazi mağrifete
Kalbte tastik eylemektir sıtkile itikata
Âbı umman kenarında baş eğip ibadete
Türübta teyemmün alıp kılmanın faydası ne

Biçâre pervane bilmez kâst-i sitem olanı
Garazı gâzab şamına başı candan dolanı
İşte seni istiyeni tanı kadîr bileni
Hürmetsiz teklifsiz yere gelmenin faydası ne

İlâcî nâmümkün olur başa gelen kaderin
Haşredek acısı gitmez ihtiyacı kederin
El içinde şöhret bulup şerafeti pederin
Mülkünde nâhalef evlât kalmanın faydası ne

Sefil Şenlik aşk ucundan düşüp gaflet habına
Derununda mülhazayı derc eyler hesabına
Reis-i nâdan sefine düşer gam girdabına
Dalgası şaşkın deryaya dalmanın faydası ne

İhtibar: (Haber'den) bir kimseyi anlamak
için sına. Bir kimseyi deneme.

Harş: Kıyamet gününde, ölülerin dirilip
yaptıklarının hesabı görülmek için
bir yere toplanmaları.

Şerafet: Şerefli olma, soyluluk.

Hab: Sıkıntı, üzüntü, yazıklanma.

Derun: İç.

Sefine: Gemi.

*

Deli gönül gene sermest olupsan
Aşk esersiz gama dalman yani ne
Münasipsiz sözün midgârı olmaz
Affaye danışıp gülmen yani ne

Senlik der kılıçtan gazaplıdı nan
Kıyamete kadar kalır şöhret şan
Ya cevap ver kandır. ya cevap ver alkan
Beyhûde cihana gelmem yani ne

Affa: Boş

Nan: Ekmek "Kürtçe"

*

Bu dünyanın sefasını sürmedim
Ne tuttun yakamı ay ihtiyarlık
Evvelki devrânım düşer yâdıma
El götü yakamdan koy ihtiyarlık

Alıpsan dizlerimin yel'ni
Eydin gametimi büktün belimi
Yakın iken irâğ (irak) ettin yolumu
Günlük yolum olup ay ihtiyarlık

Dayaksız adım atab'Imenem
Tüy döşek üstüne yatab'Imenem
Altı aylık çocuğa yetebilmenem
Ettin sebilere (Sabi) tay ihtiyarlık

Sultan idim dağ başında ezel
İndi dökülen gönlümden hazel
Meni görüp güler hercai güzel
Onu da ömrüme say ihtiyarlık

Sulandı gözlerim zay oldu işler
Ağız papuçladı döküldü dişler
Ürkmez oldu menden yerdeki kuşlar
Çekerem elinden huy ihtiyarlık

Sefil Şenlik böyle bir hale geldi
Aşk ucundan benzi sarardı soldu
Evlad-ı malım terk'imî kıldı
Ahır günüm oldu zay ihtiyarlık

*

Eser hiddetine dolan âsıkın
Hayali gest evler nice dağları
Ezzi nice dağları askın nice dağları
Gel sennen sevhat (seyahat) edek
Asak nice dağları
Levlâ sergenterî şevdayi cihan
Yeddi yıl yayladı nice dağları

Hicran ateşinde nâra çekilen
Ezelden tarihi aara çekilen
Ezzi aara çekilen
Haddi gara çekilen
Ah aılar dada veter
Hasret zâra çekilen
Hicran zindanında dara çekilen
Saklar sinesinde nica dağları

Senlik diver sağı (Sâki) aelende
Gadehi destinde ağı gelende
Ezzi ağı gelende

Ejder ağı gelende
Hicran şahı kan ağlar
Cana yagi gelende
Şiddet-i şitanın çağı gelende
Derer talan eyler nice dağları

Sergender: Özliyen.

Geşt: Gezme.

Şevdayi: Sevğiden ileri gelen divanelik.

Yagi: Düşman

"Dudakdeğmez: Medrese görmüşlerin
"teb—değmez" de dediği deyişler, koşma bi-
çiminde veya "Divanı" olup, içerisinde "b,
p, m, f, v" gibi dudakların birbirine dokun-
ması ve "a" yaklaşması ile söylenen sesler geç-
miyen sözlere söylenir. "Dudak değmez"i
söyliyen saz şairleri, gerek tek başlarına bir
dernekte, gerekse "Karşı — Beri" veya "Kar-
şılaşma" sırasında iki dudağı ortasına bir di-
kiş iğnesi koyarak, bu türlü deyişteki hünerini
gösterir. İki dudak arasına sağlam bir di-
kiş iğnesi koyulması, yanılma olursa iğnenin du-
dağa hemen batarak kanı çıkarması ve "ha-
kem" olan kimselere karşı itiraza yer bira-
kılmaması içindir. "Tapşırma" sında bu beş
dudak sesinden biri veya birkaçı olanlar, sırf
"dudak — değmez"i söyleyebilmek için yeni
veçâ başkaca yedek mahlâs kullanırlar. Me-
selâ 18—19 yüzyılda yaşayan Ahıska'nın
Varnet köyünden yetisme Emrah, saf bu yüz-
den ve "Dudak — değmez"e mahsus ola-
rak "İşği" tapsırmasını "Mahlas" kullandı-
ğında, bu yolda ünlü olmuştur."

(M. Fahrettin Kırzioğlu, Türk Dili'nden)

*

Sıtkile seni çağırın adalet şahı bugün
Şahların şahı sensen sultanlar hanı bugün
Teslim ettin dergâhından madeni mücheveri

Mübarek ismine harç edem gevher-i kânı
bugün

Çünkü hükmü kudretinden bu aşkı verdin bana
Dilimin zikri budur daima ismini ana
Yüz tutmuşam dergâhına niyazım budur sana
Ehl-i islâm meclisinde bent etme meni bugün

Sefil Şenlik hikmetinden vakıftır alâmete
Eyyübü derde saldın, Yusuf'u Zulûmete
Yunus'u bahr-i ummandan çıkardın selâmete
Halil'i nârdan hıfseden çağırırım seni bugün
(Devam Edecek)

**Bize gelen
KITAPLAR**

* Hasan PEKCAN: "Duygu Pınarı". Her
konudan şiirler. Ankara'da Gürsey Basımevi'nde
basılmıştır. 17x12 boyunda, 162 sayfa,
3 lira.

* Mehmet ÖNDER: "Konya Efsaneleri".
Şahap Kitabevi, Tevfikiye Cad. No. 17, Kon-
ya, tarafından yayınlanmıştır. Gençlere Bilgi
Serisi: 9. 17x12 boyunda, 100 sayfa, 2 lira.

* İhsan ŞİMŞEK: "Üşüyen Gece". Şiir-
ler. Başlıca kitapçılarda bulunur. 17x12 bo-
yunda, 48 sayfa, 1 lira.

* Fazıl Hüsnü DAĞLARCA: "Karşı —
Duvar Dergisi TÜRK OLMAK". Şiirler. Kitap
Kitabevi Yayınları. 17x17 boyunda, 12 şiir,
16 sayfa, 2,5 lira.

* Charles DICKENS — Ender GÜROL:
"Oliver Twist". Roman. Varlık Büyük Eserler
Kitaplığı: 52. 17x12 boyunda, 376 sayfa,
6 lira.

Yıllık abonesi: 12,
altı aylık abonesi: 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

Yazı İşlerini Filleren İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

SEKRETER: BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR

Dede ne Nenele'mizin Ağzından Masallar :

KELOĞLAN

Derleyen: Faik ARÇIN

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde deve dellal iken, sinek berber iken, ben anemnin babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken bir varmış bir yokmuş, bir kel oğlan varmış..

Keloğlanın babası bir gün hastalanmış, oğlunu yanına çağırmış: (Oğlum! Sana baba nasihatım şu olsun: Ben öldükten sonra, adı Musa, boyu kısa, sakalı köse adamlar sakın alış veriş etme. Hatta değirmeninde bile buğdayını öğütme..) diye öğütlemiş. Gel zaman git zaman babası ölmüş. Annesi: (Oğlum unumuz kalmadı. Bir yük buğday öğüt gel..) demiş. Oğlan hayvanına bir yük buğdayı yükletince değirmenin yolunu tutmuş. Değirmene varınca bir de ne görsün, kısa boylu köse bir adam değirmenin önünde oturmakta.. Hemen babasının vasiyeti hatırına gelmiş, köseye sormuş: (Amca senin adın ne) Köse hiç istifi ni bozmadan: Musa deyince bu değirmende buğdayını öğütmekten vazgeçmiş, daha yukardaki başka bir değirmenin yolunu tutmuş. Köse dayı işin farkına vardığından yukardaki değirmenine kestirme yoldan daha önce vararak evvelki gibi kapının yanına oturmuş: Keloğlan dolambaçlı yoldan geldiğinde Köse dayıyı yine orada görünce derhal geriye dönmüştü. Bu defa köse dayı keloğlanı seslenerek: (Oğlum beyhude başka değirmene gitme. Burada üç değirmen var, üçü de benim), Keloğlan: (Madamki bu üç değirmenin üçü de senindir. Ben buğdayımı öğütmeden gideceğim. Zira babamın buna vasiyeti var, öğütmem..) demesi üzerine: (Gene sen öğütme, gel seninle birer okkalı yalan söyleyelim. Hançimiz kazanırsa, ödül olarak; ben kazanırsam hayvanını buğdayıyla beraber alırım. Sen kazanırsan değirmenimin birini sana veririm.) demesi üzerine Keloğlan bunu uygun bulmuş. İlk kösedayı söze başlamış, bakalım neler söylemiş.

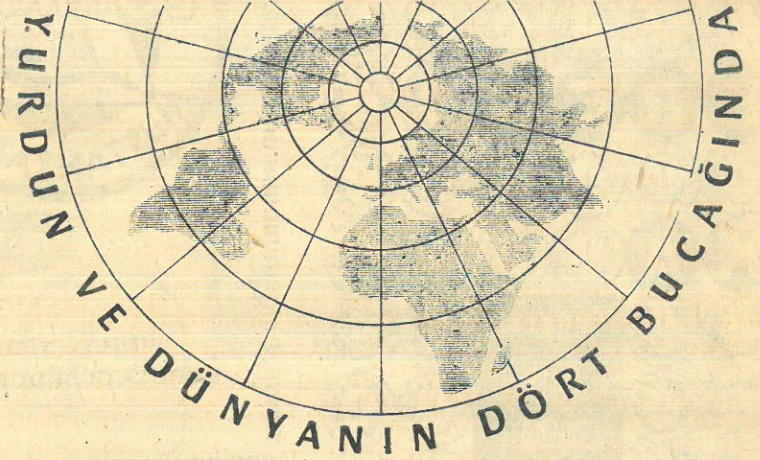
Ey oğul! babam rencberdi. Bizim harman yerinde kendi kendine bir karpuz çıkmış. Biz onu auzelce çabaladık. aürbüzlesti, hüvüdüğe büyüdü: dağ qibi bir karpuz oldu. Erdiği zaman babam baltacılar buldu ve kestirmeğe başladı. Bu arada baltacının birisinin elinden

kayan baltası karpuzun içine düşünce mecburen baltasını aramak için karpuzun içine girdi. Baltasını aramakta iken karşısından bir adam geldi. (Hemşehrî bir balta yitirdim, gördün mü? deyince adam: Ne söylüyorsun a birader ben bir katar deve kaybettim, bir haftadır arıyorum hâlâ bulamadım.) demiş. işte o karpuzun suyundan Marmara gölü meydana gelmiş) diyerek sözünü b'tirmiş.

Şimdi sıra Keloğlanda, bakalım neler diyecek:

Ey kösedayı! benim babam da arıcı idi. Sabahleyin kaç arı gitti. Akşam kaç arı döndü, sayardı. Birgün Topal bir arımız kovanına dönmeydi. Babam: bu arı ne oldu? d'ye o gece gözüne uyku g'irmedi; sabahı zor etti. Sabahleyin anamdan çuvaldızı istedi. Çuvaldızı dikti. Yalınayak üstüne çıktı. Dört yanını gözetlediğinde bir çiftçinin, öküzün karşısına topal arıyı koşmuş, çift sürer bir durumda gördü. Hemen bana bağırdı. Horozu eyerle.. dedi. Hemen eyerledim. Babam da horozu binerek gitti; arımızı kurtardı. Fakat eyer horozun belini vurduğundan incinen yere biraz ceviz yağı sürdük. Derken oradan bir ceviz fidanı çıktı. Büyüdükçe büyüdü. Yapraklar dökülürken tozdan topraktan eyeyce bir tarla meydana geldi.. Bir güzel ekin ektik. Biçme zamanı gelince tırpanları aldık. Ek'ni biçmek için çıktığımızda ekinin içinden bir tilki çıktı. Babam tırpanı tilkiye attığında tırpanın ipi tilkinin boynuna geçti. Kaçtı ve dolaştıkça ekin biçildi; Harman ettik, savurduk. Aşarcıları çağırdık. Ölçeklerken içinden bir kağıt çıktı. Ölçekçi kâfibe: (oğlum! gözüm kesmiyor; okuyamıyacağım, şunu okuyuver..) demesi üzerine kâtip: (Keloğlan kazandı, kösedayı hapyı yuttu.) Yazıyor demesi üzerine kösedayı: (Oğlum senin baban çuvaldızın üzerine çıktığı zaman ben kaybetmişim; o kısımdan bu yana beyhude nefes tükettim. Ben senin gibi birini aramakta idim. Bu üç değirmenin idaresini de sana bırakıyorum..) demiş. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine..

REKLÂMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi Nu. 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler

Istanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

Dış Muhabirler

A. B. D.
Almanya (Federal)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

(Folklor: 90)

SIHHATİNİZİN
KORUYUCUSUDUR

(Folklor: 91)

VEREN ANNELER,
SIZLIK, ZAFİYET
ROZ, İŞTAHSIZLIK
CA VE NEKAHAT
İÇİN

MALT
HULASASI

(Basın: 5216 — 92)

FAAL p. 185

Terkibinde krem has-
saları bulunan PURO
TUVALET SABUNU

cildi temizler... besler...
korur... çiçek gibi taze
ve kadife gibi yu-
muşak yapar... cazibe
ve güzelliğinizi artırır.

**BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU**

100 DE 100 SAFTIR

(Faal: 5907 — 93)

TÜRK FOLKLOR (HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

MEVDUATTA

3 REKOR
MİLYAR
lira

T.C. ZİRAAT BANKASI

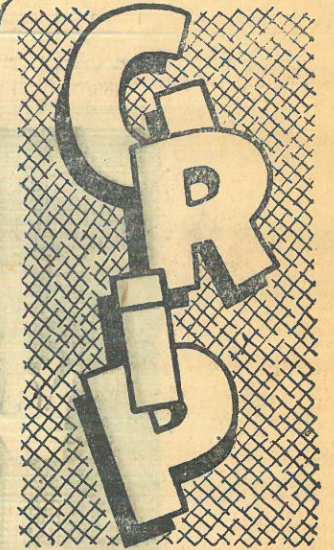
(Basın: 13581 — 94)

EMNİYET SANDIĞI

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile yapılmış konforlu
APARTMAN Daireleri ile ZENGİN PARA İKRAMİYELE-
yeleri talihlilerini bekliyor.

- EMNİYET SANDIĞI'nın
- * Öğrenci hesaplarına TAHSİL BOYUNCA YATILI OKUL ve PARA İKRAMİYELERİ.
 - * YUVA TASARRUFU HESABI hakkında gişelerimizden izahat isteyiniz.

(Basın: 8949 — 95)

ve NEZLEYE karşı

GRİPİN

Kullanınız

Aldığımız müstahzarın ha-
kiki Gripin olduğunu anla-
mak için GRİPİN markasına
bilhassa dikkat ediniz.

GRİPİN

günde 3 adet alınabilir.

(Faal: 5906 — 96)

Basıldığı tarih: 5.9.1963

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EKİM 1963

İÇİNDEKİLER :

Türk Atasözlerinde At
XVII. Yüzyıl Aşıklarından Abdal
Eski İstanbul'da Komşu ve Komşuluk
Kitaplar Arasında: "Divriği Şairleri"
Örf ve Âdetlerle Kars'ta Kotan (III)
Bir Türkünün Hikâyesi: Tandir Gelin
Konya'da Eski Oturak Âlemleri
Yurdun Dört Bucağından: Tokat (X)
Gaziantep'te Halkbilgisi Yayınları
Kolay'dan Mâniler, Bilmeceler
Halk Çalgılarından Tulum
Afyonkarahisar'da Kız İsteme ve Düğün
İhsan Hınçer'in Avrupa Gezisi

Doç. Dr. Şükrü ELÇİN
Cahit ÖZTELLİ
Münevver ALP
Hayrettin YAMAN
Mürsel KÖSE
İsmail GENÇTÜRK
Mahmut SURAL
Sadi Yaver ATAMAN
Mahmut R. GAZİMİHÂL
Mahmut KADİROĞLU
Mehmet ÇOKAL
Ali YARŞI
T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 171

KURUŞ : 100

(Folklor: 97)

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Yılın

5

MİLYON LİRALIK
BÜYÜK ÇEKİLİŞİNDE

Erenköyde

KALORİFERLİ

37
apartman dairesi

4 ADET 100.000 LIRA
5 ADET 50.000 LIRA
10 ADET 25.000 LIRA
50 ADET 5.000 LIRA
AFRICA
25000 Tahvil ve Devlet
senin para ikramiyeleri

T. C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : 2675 — A. 1349 — 50)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1964

İÇİNDEKİLER :

İki Büyük Türkologun Birleşmesi

Halktan Özdeyişler

Elmacık'ta Düğün Değişimleri

Yugoslavya Notları: Blagaj ve Sarı Saltuk Tekkesi

Yozgath Hizbi (Hüznü) I

Tekirdağ'da Çocuk Oyunları (I)

Aşağı Gölyazı Köyünden Bilmeceler

Gölpazarı'nda Avcılık (4)

Erzurum Ve Kars Halk Dilinden Sözler

Eski İstanbul'da Yaz ve Kış Hazırlığı, Halayıklar

TMTF ve R. Koleji'nin Halk Oyunu Gösterileri

Kırşehir'den Masallar (5) Hüsnü Yusuf

Hürrioğlu Aşık Abdurrahman

AYIN DİĞER OLAYLARI — BİZE GELEN KİTAPLAR

İsmail Habib SEVÜK

Numan KARTAL

Nedim ORTA

İhsan HİNÇER

Mahmut İŞİTMAN

Salim Sami İŞÇİLER

Zeki SARIHAN

Muzaffer BATUR

Kılıçarslan ŞENOL

M. ALP

Bora HİNÇER

Veysel ARSEVEN

Nebi DADALOĞLU

SAYI: 178

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

1964

YILINDA

2.150.000
LİRALIK

İKRAMİYELER

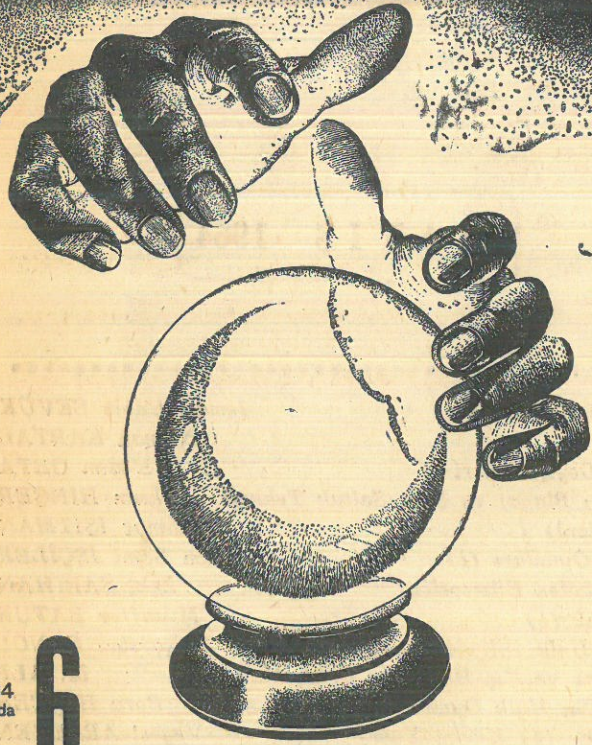
AKBANK

296

- Lüks apartman daireleri
- Yurdun dilediğiniz yerinde mesken parası
- Hisse senedi ve Devlet tahvili
- Çeşitli ve zengin para ikramiyeleri

297

**Yeni yıl
size şans
ve servet
getirecek**

1964
yılında

6

APARTMAN DAİRESİ

Ayrıca çeşitli Para ikramiyeleri

750 000 TL.

45 000 000 TL. sermaye 32 şube.

Vadeli her 50,
vadesiz her 100 liraya
ayrı bir kur'a numarası.

ANADOLU BANKASI

(Feza Reklâm: 19-52)

100 de 100 SAFTIR

(Faal: 2717 — 53)

İTTİHADI MİLLİ
TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Sermayesi ve İhtiyatı:
4.000.000 T.L.

YANGIN — HAYAT —
K A Z A

TRAFİK VE NAKLİYAT
SİGORTALARI
İDARE MERKEZİ:

Ünyon Han, Galata —
İ s t a n b u l

Telefon: 44 48 48 6-7
Telgraf: TEMİNAT

P. K. 107 Galata

(Folklor: 54)

12 3 Mart 1964

Sat : Rafet Körükü

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 178

MAYIS 1964

YIL: 15 — CİLT: 8

İKİ BÜYÜK TÜRKÖLOG'UN BİRLEŞMESİ

İbn - ül - Emin Mahmud Kemal İnal Üstadımıza

YAZAN : İsmail Habib SEVÜK

17 Ocak 1954 de kaybettiğimiz değerli edebiyatçımıza İsmail Habib Sevük'ün daha evvel Cumhuriyet'te çıkmış olan iki yazısına dergimiz sayfalarına almıştık. 15 Ekim 1953 tarihli Cumhuriyet'te çıkan diğer bir yazısını da bu sayımıza, gazete koleksiyonlarında unutulmaması için alıyoruz.

T F A

Meşrutiyetin ilk yılları, Emrullah Efendi'nin ikinci Maarif Nazırlığı zamanı. Yani 1911 - 12 sıraları. Vâni Efendi hafidlerinden olup Abdülhamid devrinde Maliye Nazırlığı yapmış olan Nazif Paşamın akrabasından bir kadın Sahaflardaki kitapçı Burhan Efendiye, satılmak üzere "Kitab-ı Divân-ı Lûgat-üt Türk" isimli, arapça yazılmış, 638 sahifelik bir kitap getirir. Burhan Efendi kitabın kâğıdındaki eskiliktен ve münderecatından bunun mühim ve antika bir eser olacağını anlıyarak kitabı doğru Maarif Nezaretine götürür. Emrullah Efendi gibi mütefekkir ve âlim bir zatın nazır olmasına rağmen istenilen 30 altın lira çok görülerek Nezaret kitabı almaz.

Burhan Efendi bunun üzerine, kitaba pek meraklı olduğunu ve eski kitaplardan iyi anladığını bildiği Ali Emiri Efendiye başvurur. Merhum kitabı görür görmez derhal 30 altın verdikten başka Burhan Efendiye de komisyonculuk hakkı diye, ayrıca 3 altın bahşis verir. Bu malûmatı Besim Atalay'ın üç cildlik "Divân-ı Lûgat-üt - Türk tercümesi" nin "Ön söz" ünden aldım. Merhum Ali Emriyi ise,

müsbet ve menfi cepheleri ve bütün ekzantrik hallerile Mahmud Kemal İnal üstadımızın "Son Asır Türk Şâirleri" ndeki çocukluktanberi arkadaşı olan Ali Emiri için yazdığı 15 sahifelik malûmattan biliyoruz. (C=1, S: 293-313)

o o o

Emiri Efendi kitab üzerine titreyip durmaktadır. Kitabı hem herkese söyleyip övünüyor, hem de kimseye göstermiyor. Yalnız kitabın yaprakları dağınık olduğundan arkadaşı Kilisli Rifat Bey merhuma başvurmak zorunda kalır. Rifat Bey yaprakları yerleri yerince düzeltir. Anlaşılan ondan sonra esrarlı kitabın şöhreti daha yayılmış olacak ki, o zaman ki iktidar partisi "İttihad ve Terakki" nin ruhu mesabesinde olan Ziya Gökalp, aynı zamanda Diyarbakırdan hemşehrisi bulunan Ali Emiriye kitabı görmek için o kadar yalvarıp yakardı ki halde Emiri Efendi ona da kafa tutup göstermez. Evet kitap değil öyle otuz altına devlet hazinesine bile değecek kadar kıymetli. Fakat neye yarar bu hazine Emiri Efendinin

kütüphane dolabına kilitlenmiş bir mahbustur. Birinci Cihan Harbindeyiz. Talât Paşa Sadrazam bulunuyor. Şüphesiz Ziya Gökalp'ın teşebbüsle olacak Talât Paşa şahsan müdahale eder. Kitap devlet tarafından bastırılacaktır. Emirî Efendi, baskı işine Kilisli Rifatın nezaret etmesi şartile, razı oldu. Kitabın baskısı bittiği zaman harp de bitmişti. Garb ilim âleminde müsteşrikler tarafından kitap için hummalı neşriyat başlar. En başta Almanyanın Breslâv Üniversitesi Samî diller profesörü Brockelmann olmak üzere almancadan başka macarca, rusça, fransızca neşriyat alıp yürüyor. Yeni bir kitap bulunmuş değil yeni bir güneş doğmuştu.

o o o

Neden bu kadar mühimdi bu kitap? Türk beylerinden olup asil bir sülâleye mensup olan Kâşgarlı Mahmud türkçeyi bütün lehçeleriyle bilen ve arabçayı bütün incelikleriyle kavriyan yüksek bir filolog olduğu kadar dokuz asrın ötesinden Türk milletini en haşmetle anlatan bir Türkologdu da. Yazdığı lûgat bütün Türk lehçelerini topladığı için bir kamustu ve onu arabca yazması da Arablara türkçeyi öğretmek içindi: "Devlet güneşi hep Türk burcundadır. Bütün hükümdar hanedanları Türktür" diyordu. Türkler o kadar kudretli ki Türk olmaları da türkçeye sığınarak Türk dilini öğrenmekle zarardan kurtulurlar. 1068 de başlayıp dört yıl emek vererek 1072 de kitabını bitirdiği vakit bir yıl önce Alpaslan Malazgirtteki cenkleri cengile Şarkî Roma İmparatorluğunu yere sermişti.

Kâşgarlı Mahmud Bağdaddaki Arab halifesine sunduğu bu kitabda esas dâvasını şöyle anlatıyor: "Arabca da ne kadar mefhum varsa türkçe de onun karşılığı vardır" Arabca ki din dili, cennet dili, ve ilim diliydi. Kâşgarlı türkçenin de arabca kadar ulu bir din olduğuna yalnız inanan değil bunu eserile de ispat edendi. Çünkü dâvasını mücerred kelimelerle sözde bırakmıyarak bütün kelimeleri canlı dildeki misallere istinad ettiriyor. Bu misaller içinde islâmlıktan önceki metinler de bulunduğu için Kâşgarlı sayesinde islâmdan önceki Türk edebiyatından da metinler görmüş oluyoruz.

Evet, eserin kıymeti sonsuzdu.

o o o

Kâşgarlıdan bir asır sonra ikinci bir büyük Türkolog yetişiyor. Gaznelilerden sonra

Hindistana Gorgular hâkim oldular. Bunlardan Sultan Giyaseddin Mehmed zamanında "Fahr-i Müdir" diye meşhur bir zat vardı. Adı Fahreddin Mübarekşahr. "Secere-i-Ensab" isimle büyük bir tarih yazdı. On iki yıl çalıştığı eserini 1206 da bitirmişti. O büyük esere bir de mukaddeme olarak farsça bir risale yazar. Eserin kendi bulunamadı. Fakat o farsça risaleyi İngiliz müsteşriklerinden Londra şark dilleri müdürü Denison Ross buldu. Bu sayede ikinci büyük bir Türkologumuz meydana çıkıyor. Türk Ocaklarının lâğvundan sonra 1931 de İstanbul Halkevi idare heyetine seçtiğimiz zaman reisimiz olan Fuad Köprülü bir toplantımızda ilk defa Ross'un etüdünü okuyup sekiz asrın nisyanından kurtulan Mübarekşahı bize tanıtmıştı. Eseri keşfeden Ross İkinci Cihan Harbi zamanı İngilizlerle yaptığımız ittifaktan sonra Ankara sefaretinde vazifelendirilmişti. 1940 eylülünde Türkiyedeki ölümüyle büyük bir Türk dostunu kaybetmiş olduk.

Mübarekşah diyor ki: "Hazreti Âdemden beri para ile alınan kölenin padişah olduğu görülmemiştir. Yalnız Türk müstesna. Kutbüddin Ay Bey bir köle iken bir hükümdar oldu." (Düvel - i - Islâmiyede, S: 458, Kutbüddin Ay Beyin Delhîde Memlûkler saltanatını kurduğu yazılır.) Gene Mübarekşahın anlattığına göre Efrasyab dermiş ki: "Türk sedefte inci gibidir. Denizdeyken kıymeti belli olmaz. Fakat denizden çıkınca tacların ziyneti olur." Türkün cihan hâkimiyeti dünyada Türk vatanının en büyük ülke oluşundanmış. Türk vatanının hududları şarkta Çin'e, cenubda Hind dağlarına, garbda Şarkî Romaya, şimalde yedüccü mecüc diyarına (yani meçhul ülkeye) dayanıyor. Bu Türkolog İrani da Türk ülkesi içinde saymaktadır. Çünkü İrani da hep Türk hâkimiyeti altındaydı.

o o o

Üçüncü Türkologumuz, bunu 1939 da, "Türklük" mecmuasının 2 nci sayısında 122 den 142 nciye kadar tam 20 sahifelik bir etüdle İsmail Hâmi Danişmend, "Arab ve Türk kültürlerinin mücadele tarihinden" kaydını koyarak "Onyedinci asırda bir Türk ırkı" başlığı altında neşretti. Bu, Vânezade Mehmed Efendidir. Boğaziçindeki Vaniköyü onun adını taşıyor. Dördüncü Mehmed devrinde padişahın imamı ve şehzadelerin hocasıydı. Viyana bozgunu üzerine Bursa mühlakatından Kestele

nefeydilen âlim. Tarihler, nutuklarındaki cerbezisini överler. "Arâis-ül-Kürân" isimli arabca yazdığı tefsirde bizim büyük türkologlarımızdan biri olduğunu ispat etti. Bu tefsirin bir nüshası Beyazıt Umumi kütüphanesinde, diğer nüshası Yenicami kütüphanesindedir. Yu karıda ismi geçen Alman müsteşriki Brockelmann bir nüshasının da Berlin Devlet Kütüphanesinde bulunduğunu bildiriyor.

Hicretin 9 uncu yılındaki Tebük seferine, mevsimin yaza rastlaması ve mesafenin uzaklığı sebebiyle Arab ordusu gitmek istemediğinden, Tebük süresinin 40 nci âyetinde Allah Arablara itab eder: "Eğer siz emrolunduğunuz gazaya çıkmazsanız Allah sizi azab-ı elm ile tazib edecek ve sizin yerinize sizden olmayan başka bir kavmi ikame edecektir." Bu başka kavmin nasıl bir millet olduğu da Mâide süresinin 57 nci âyetinde şöyle anlatıyor: "Ey müminler, içinizden bazıları dininden döndüğü takdirde, Allah yakında övle bir millet getirecektir ki o onları sever, onlar da Allahı severler. Onlar müminlere karşı mütevazi, kâfirlerle karşı kahredicidirler."

Asırlar boyu bu kavmin kim olduğunu doğru olarak müfessirler söyleyemediler. Kimi melekler dedi, halbuki âyet sarîh onlar bir millettir, kimi Arab dedi, halbuki âyet gene sarîh onlar "Arabdan olmayan başka bir kavim" dir. Bazıları da Şarkî Romalılar veya müşrikler dediler. Halbuki âyet onların mümin olduğunu söylüyor. İşte bütün tefsirleri tetkik edip hiç birinin hakikati bulmakta isabet edemediğini gören Vâni (yani Vanlı) Mehmed Efendi yukarıda ismi geçen tefsirle o "başka kavim" in kim olduğunu şöyle ifade etti: "Allahın avn ü inayetiyle hüsnü tefvîkine istinaden biz deriz ki bu kavim, Arab kavmine mugayeret-i tamme ile mugayir bulunan Türk kavmidir."

Bu Türkolog müfessir iddiasını sözde bırakmıyarak uzun uzun Türk tarihini gözönüne serip verdiği hükmün delillerini anlatır. Gavnevileri, Selçukileri, Haçlı seferlerini, Moğolları, nihayet Osmanlı devletinin ve onun hilâfeti de üzerine alarak bütün küfür âlemine karşı islâmîlığın müdâfaasını ele aldığını izahattan sonra sözlerini şöyle bitirir: "Bu, Allahın Türklere nasib etmiş olduğu bir fazl-ı ilâhidir."

o o o

Aziz Mahmud Kemal İnal Üstadımız, Bütün bunları böyle neye anlatırım? İlk

Türkologumuz Kâşgarlı Mahmudun o hazineler değerindeki tek nüshası Ali Emirînin eline, Besim Atalay'ın dediği gibi "Vâni oğullarından" Nazif Paşanın akrabası bir kadın elile geçti. İbrahim Alâeddinin "Türk Meşhurları" nda da Ahmed Nazif Paşanın "Vâni Efendi soyundan" olduğu yazılıyor. Verdiği malûmattan anlıyoruz ki hem cami derslerinden icazetli, hem kuvvetli surette fransızca bilen bu paşa "Abdülhamid devrinin doğru ve temiz seciyeli vezirlerindenmiş." Kâşgarlı gibi dokuz asrın ötesinde ve Türk kültürünün başında nurlu bir âbide halinde yükselen bir türkologun tek nüshalık kitabı ancak Vâni Mehmed Efendi gibi bir türkologumuzun kütüphanesinde bulunabilirdi. Onun hafidleri tarafından o tek nüshanın Ali Emirîye satılıp meydana çıkması altı asrın mesafesile ayrılan iki büyük türkologumuzu birleştirmesi bakımından ne mesud bir hâdise olacak. Siz ki Vânezadelerden Ahmed Nazif Paşayı da, belki o soydan olan daha diğerlerini de tanıyorsunuzdur. Bizleri aydınlatmanız sonsuz irfan hizmetlerinize bir yenisini daha ilâve edeceğimi arz ile sevgi ve saygılarımızı sunarız.

NEZLE ve GRİPTE

Nezle ve gripte

Alge-Wax

LOHMAN

ECZANELERDEN ARAYINIZ

(Folklor: 55)

HALKTAN ÖZDEYİŞLER

Yazan : Numan KARTAL

Özdeyiş deyince, çoğunluk, "vecize" tâbir ettiğimiz söyliyeni belli sözler usa gelir. Ancak, anlamca ata sözlerinden bir ayrılığı bulunmayan özdeyişlerimizin hemen hemen hepsi bugün doğdukları toplumlarda erimişler ve toplumun malı olmuşlardır. Bu bakımdan özdeyişleri ata sözleri anlamında ele alıp, daha doğrusu bu adla adlandırmayı daha uygun bulup, dar bir bölgede, İnegöl yöresinde derleyebildiğim sözlerden bir demet sunacağım.

Özdeyişlerimiz de tıpkı mâniler gibi halk edebiyatının anonim türlerinden olup kişi ve toplum bilincinin kertesini göstermesi bakımından apayrı bir önem taşır. Bu önem, çeşitli özellikleri yanında Türk bilincinin inceliğini göstermesi yönünden daha da artar.

Ata sözlerini doğuran sebepler ise başka başkadır. Bu sebepler herşeyden önce o toplumun yaşayışına, toplum anlayışı ve düşüncesine, iş ile güçlerine göre değişmektedir. Tarihî gelenek ve görenekleri, duygu ve düşünceleri de önemli etkilerde bulunmaktadır. Gerçek olan ata sözlerinin de maniler gibi Türk toplumunu her yönüyle bize tanıttığıdır. Örneğin çalışmayanın durumunu tanımlayan şu sözden daha güzel bir söz olur mu?

"Yazın gölge hoş, kışın çuval boş."

Ya, sanki devrimizin asi gençliğini yanıtsıtmak ve tutulması gereken yolu göstermek için söylenmiş olan şu söze ne demeli:

"Yılanın başı küçükken ezilmelidir."

Bunlar gibi sosyal anlayışımızı, karakterimizi, toplum felsefemizi, duygu ile düşüncelerimizi gelin hep beraber şu özdeyişlerde görelim:

- 1 — Çalma kapımı, çalarlar kapını.
- 2 — Köpeği uyandırmaktansa, çahıyı dolaşmak daha iyidir.
- 3 — Yazın çalan, kışın oynar.
- 4 — Ne ekersen onu biçersin.
- 5 — İyi kalp altından kıymetlidir.
- 6 — Kışın katıksız, yazın yorgansız yola çıkma.
- 7 — Yenen sırasına göre yenilir de.
- 8 — Düşmanı olmayanın dostu olmaz.
- 9 — Sert ekme keskin diş ister.
- 10 — Tembel insan şeytanın oyuncağıdır.

- 11 — Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.
 - 12 — Koyun üçten, keçi beşten çoğalır.
 - 13 — Dua ağızdan değil, kalpten gelir.
 - 14 — Düğün el ile, harman yel ile olur.
 - 15 — Bilenin uykusu, bilmeyen cahilin duasından hayırlıdır.
 - 16 — Deveyi yardan uçuran, bir tutam ottur.
 - 17 — Başın sağlığı, dünyanın varlığı.
 - 18 — Ağaç yaprağı ile güzeldir.
 - 19 — Kazanmayınca kazan kaynamaz.
 - 20 — Nerede hareket, orada bereket.
 - 21 — Zahmetsiz rahmet olmaz.
 - 22 — Sular akarken testini doldur.
 - 23 — Tarlada izi olmayanın, harmanda yüzü olmaz.
 - 24 — İyi arkadaş, iyi yolu gösterir.
 - 25 — Sen işi bırakmayınca, iş seni bırakmaz.
 - 26 — Hakikî arkadaşlık, sıhatten farksızdır.
 - 27 — Bilerek yapan aldanmaz.
 - 28 — Dere kenarından tarla, hocadan kız, Gürcüden öktüz alma.
 - 29 — Düşmesini bilmeyen, kalkasını da bilmez.
 - 30 — Meyvası olan ağaç, başını aşağı salar.
 - 31 — İnsan bilerek aldanmaz.
 - 32 — Dilencinin torbası dolmaz.
 - 33 — Dil yarası unutulmaz.
 - 34 — Deli ağlamaz, akıllı gülmez.
 - 35 — Dibi görünmeyen sudan içme.
 - 36 — Meyva ağacına herkes hizmet eder.
 - 37 — Adam olana bir söz yeter.
 - 38 — Sabır acıdır, meyvası tatlıdır.
 - 39 — Eşekte palgım, ben seni aldım.
 - 40 — Ölü gözünden yaş, hoca evinden aş çıkmaz.
 - 41 — Söz poyraz, para kılıçtır.
 - 42 — Kaçanın anası ağlamaz.
 - 43 — Şeytan binmiş taşa, sanmış kendini paşa.
 - 44 — Aşık sultan, gönül maydanoz tarlası.
 - 45 — Dipsiz kile boş ambar.
 - 46 — Gereğinde deniz ateş alır.
- Yine halktan özdeyişlere benzer mecazi mânada kullanılan bir kaç sözü de görelim:
- 1 — Tuzu kuru olmak.
 - 2 — Tuzu yaş olmak.
 - 3 — Yeşile gelmek.
- N O T :
- a) 30. Ata sözünde geçen "salar" sözü, sal-

ELMACIK'TA DÜĞÜN DEYİŞLEMELERİ

Derleyen : Nedim ORTA

Elmacık'ta âdet ve an'aneler zayıflamış, hemen hemen gelenekler, görenekler bırakılmıştır. Şimdi Elmacık'lılar atalarının yaptıklarını, onların gelenek ve göreneklerini anlatmakla yetiniyorlar.

Zaman zaman düğünlerde deyişlemeler söylenir. Köyde güzel deyişlemeler söyleyen bir-iki kişi var.

Aşağıdaki deyişlemeler düğünlerde gelin çıkarılırken söylenenlerden birkaçıdır:

1. Pazardan aldım destire (testere)
Elimi kesti beş kere
Maşallah çekin
Arkamdaki askere.
2. Elimde iğne
Gelin beni dinle
Kayınnan üç kuzulu koyun vermezse
Attan inme
3. Ocakta mercimek aş

mak masterından olup yörede bırakmak anlamında kullanılmaktadır. Özdeyişte "sarkıtma" anlamındadır.

b) 39. Ata sözünde geçen "palgım" sözcüğü, yük hayvanının sırtındaki semeri gövdesine bağlayan enli ipin adıdır. Asıl adı "kolan" dır. Palgım sözünü bu yörede yaşayan Kocacık Türkleri kullanılmaktadır.

c) 38. Ata sözünden itibaren olan ata sözleri bu yörede yaşayan Kocacık Türkleri arasında derlenmiştir. Kocacıklılar hakkında geniş bilgi, Tarihçi Enver Behnan Şapolyo'nun "Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi" isimli eserinde vardır.

ç) Kocacık Türklerine ait olduğunu söylediğim ata sözleri arasında geçen 44. ata sözü, onlara ait olmayıp İnegöl'ün Sulu, diğer adı ile Süle olan köyünden derlenmiştir. Gönül zengin, hayatı vurdum duymazlığa vuran gamsızlar için söylenir.

d) Yine halktan alınan ve deyim olan diğer üç söz, İnegöl'ün Cerrah köyünden derlenmiş olup sırasıyla: İşleri yolunda olmak, işleri yolunda olmamak ve bir yere bağlanmak anlamlarında kullanılmaktadır.

Dibinde ince daşı (taşı)
Gayınna kızını götürüyo
Başını iyi kaşı.

4. Keklik gelir seke seke
Tüylerini döke döke
Eset dayı gelini getirdik
Düşman beli büke büke.
5. Cebimde fayı,
Ormanda ayı
Gelininiz kutlu olsun
Eset dayı.
6. Dam üstünde gezerim
Kiremitleri ezerim
Sizin gibi manicileri
Uçkuruma dizerim.
7. Koyunu saldım düze
Aştı gitti öte yüze
Gelinimizi aldık gidiyo
Allahısmarladık size.
8. Ok attım düze
Geliyo süze süze
Benden selâm söyleyin
Annaçtaki (karşındaki) kıza.
9. Dam üstünde yongalar
Yungum yungum yungalar
Verin bizim gelinimizi
Sepet başlı yengeler.
10. Koyun sürdüm bu yüzden
Aştı gitti öte yüzden
Hacer gelini üzmen (üzmeyin)
O da bizden.
11. Karpuz kabuğundan fenerim
Ben burda üç gündür dönerim
Bu gelini vermezseniz
Ben bu davulu deler giderim.
12. Öte yakının bulutu
Beri yakayı бүрүdü
Verin yengeler gelinimizi
Ayağımıza kara su yürüdü.

Yugoslavya Gezisinden Notlar : VI

BLAGAJ VE SARI SALTUK TEKKESİ

Yazan : İhsan HİNÇER

6 Ekim 1963 Pazar günü sabahleyin, bir ucunda Bristol, diğer ucunda da Neretva Otelinin bulunduğu yeni köprüünün önünde bekleyen otobüslerimize yerleştik. Hava bulutlu olduğu için öğle yemek programında bir değişiklik yapılmıştı. Blagaj'dan dönüştü yemek Buna'da açık havada yenilecekti. Havanın kapalı olması üzerine Mostar Belediye Başkanı Muhammed'in vereceği bu ziyafet, Neretva Otel salonuna alınmıştı. Hava kapalı olmakla beraber yağışlı değildi.

Mostar'dan hareketimizden yarım saat sonra Blagaj (Blagay)'a gelmiştik. Bir vadi arasına kurulan bu küçük kasaba, bir Anadolu köyüne benziyordu. Otobüs ve otomobillerin girebildiği kasaba meydanında bir kahvehane, bir cami ve birkaç dükkân dikkati çekiyordu. Kahvehane (Kahvana)'de tıpkı Anadolu ve Türk kahvehanelerinde olduğu gibi çay, kahve ve gazozla koka-kola satılıyordu. Yugoslavyadaki bütün kahvehaneler tamamen Türk Kahvehanesi manzarası arz etmekle birlikte bunların hepsinde ayrıca kadehlerle erik rakısı, konyak ve şarap da satılıyordu. Bunlar mezesiz olarak çok küçük kadehlerle veriliyordu. Erik rakısı ve şarap Yugoslavya'nın millî içkisi halindeydi. Yugoslavya'da bir tek kahvehane olsun votka satıldığını görmedim.

Blagaj'ın ortasından bir nehir çağlayarak akıyordu. Bu nehir boyunca turistik tesis ve oteller yapılmasına başlanmıştır. Ayrıca Blagaj'dan 10-15 dakika yaya yürüyerek ulaştığımız Sarı Saltuk Tekkesi'ne giden kıyı yolu boyunca tatlı su balığı üretme tesisleri kurulmuştu. Etraf yemyeşildi. Bütün yerli yabancı davetliler ellerinde fotoğraf makineleri olduğu halde ilerliyordu. Hava açılmıştı. Yolumuz, 15 dakika sonra sarp bir zirvenin önünde sona ermişti. Sanki bir keskin darbe ile dağ yukarıdan aşağıya dümdüz kesilmişti. İşte Sarı Saltuk Tekkesi bu dimdik yükselen kayaların altındaki küçük düzlükte yapılmıştı. Nehir de, sanki sihirli bir el dokunmuş gibi bu kesitin altından çağıl çağıl kaynıyarak dışarıya taşıyordu.

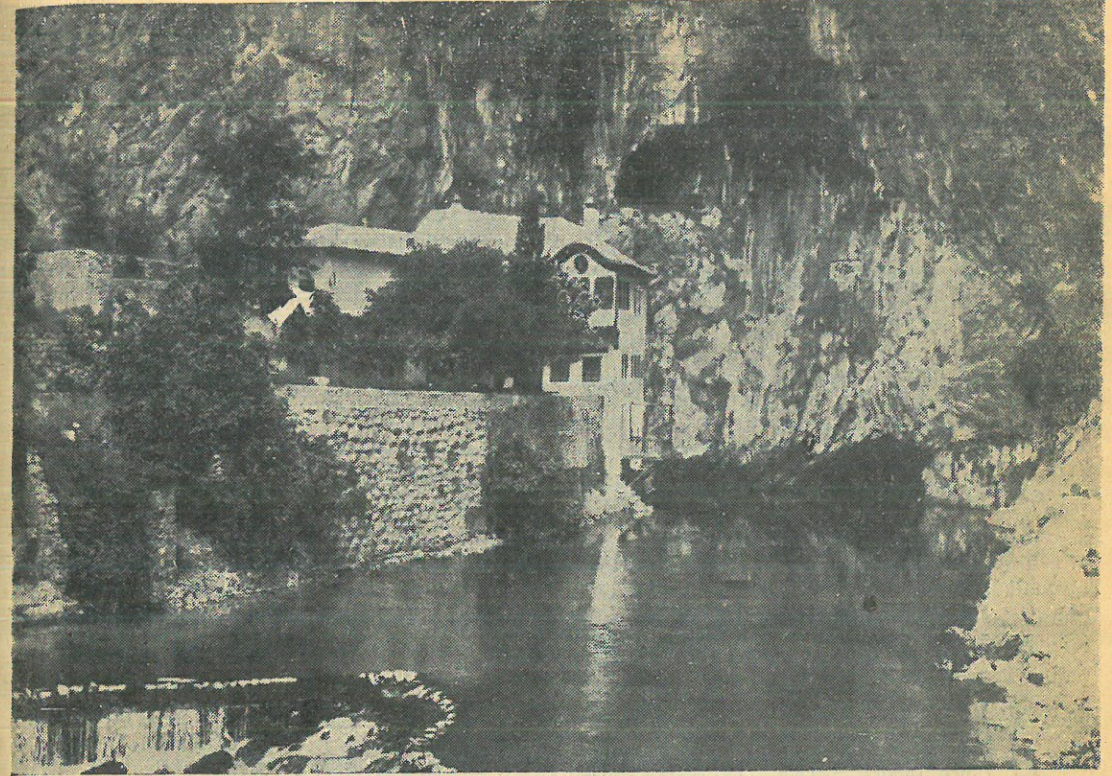
Blagaj gezisinde bana tercümanlık yapan Prizrenli bir Yugoslavdı, Fahri Luma adında.

ki bu Yugoslav Arnavutça, Sırpça ve Türkçe biliyordu. Bu sayede gezimizin bu sonuncu günü daha rahat dolaştım ve konuşulanları, verilen bilgileri anlamak imkânını buldum. Kendisi Mostar'da bir satış kulübesi sahibi imiş. İkinci Dünya Savaşında Almanlara karşı savaşırken yaralanmış, Yugoslav Müzeciler kendisine Türkçeyi nereden öğrendiğini sordukları zaman şu cevabı verdi: "Prizren'de herkes üç lisan bilir. Bilmiyeni ayıplarlar. Türkçe, Sırpça ve Arnavutça hepsi de bizim ana dilimizdir!"

Sarı Saltuk Tekkesi, bir avlu etrafına ve sırtını kayaların içine dayıyarak ay şeklinde yapılmıştı. Burada da Türk konaklarının harem ve selâmlık bölümlerile diğer yerlerde gördüklerimiz gibi eksiksiz olarak yapılmış olduğunu gördük. Kapılının mandalları bile Anadolu evlerinin mandalları ile aynı idi. Kapı mandalının dışarıda kalan üst kısmına baş parmakla basılırken, işaret parmakla da altta kalan armut biçimi boşluktaki mandal dili geriye doğru çekiliyor. Bu suretle mandalın ucu, kapının arkasındaki yuvadan yukarı kalkarak kapı açılıyordu. Yapının dış kısmını badanalı sıva teşkil ediyor, iç kısım tamamen ahşap bölümlerden yapılmış bulunuyordu. Cılâ ve badana yapılmış ilk taş merdivenleri tahta merdivenler takip ediyordu. Yüklükler, suman dıralar, hamamcıklar, sedirler gözlerimizi ve gönüllerimizi okşuyordu.

Tekke sol tarafa düşüyor, konak harem ve selâmlık kısımlarile nehrin kaynadığı kısım da, sağda kalıyordu. Bir ara ziyaretçilerin çok luğundan merdivenlerin çökmesinden korktum. Biz de evvelâ konak kısmını dolaştık. Sonra da Tekke'ye geçtik. Burada Mostar Müzesi direktörlerinden İsmet bey sırpça bilgiler verdi.

Verilen bilgiye göre burada Sarı Saltuk yatıyordu. Yanında da bir Türk paşası metfundu. Tekkenin üst katında bulunan bir odada yanyana iki sanduka vardı. Sandukalar, ziyaretçilerin ilgisini üzerinde toplamıştı. Bütün sorularıma rağmen ilgililerden daha fazla bilgi almak imkânını elde edemedim. Lâkin tercümanım Fahri Luma aracılığı ile gerek Blagaj'daki müslümanlardan, gerekse müzelerin

Sarp bir dağın eteğindeki Sarı Saltuk Tekkesi ve Konağı, bütün özellikleriyle yukarıdaki resimde görülmektedir.

ilgililerinden aldığım malûmata göre Sarı Saltuk buraya gelmiş, burada Tekkesini kurmuş ve burada vefat etmiştir. Yanında yatan ikinci sanduka ise, Başî Açık namile maruf Ömer Paşa'ya aittir. Ömer Paşa Rıdvan Beyin zabitelerinden olup, burada şehit olmuş ve buraya gömülmüştür. İkisinin ruhuna da birer fatiha okudum.

Sarı Saltuk Tekkesine ait yukarıdaki resimde görülen ve okla işaret edilmiş olan bir kılıç ile gürz de bunlara aittir. Bu iki silâh Tekkenin duvarı üzerine asılmış olarak teşhir olunmaktadır. Tekke ve konak, Stolaç'taki Rıdvan Bey Konağı gibi müze idaresine bağlıdır. Büyük ilgi çekmektedir.

Saat 11 e doğru Blagaj'lı kızlar ve erkekler iki halk dansı ile bir tepsi oyunu gösterisinde bulundular. Müslüman kızların giyimi ve başlıkları hemen hemen Anadolu kıyafetinin aynı idi. Kızlar, altın örgülü fes başlıklar, cepken ve şalvar giymişlerdi. Kızlarından bi-

risi yine Anadolu gelin giyimi olan dindallı ve mıhlama denilen sim işlemeli entari giymişti. Önce bir kadın ve kızlar tarafından tepsi oyunu oynandı. Tepsi çevrilirken türkü söyleniyordu. Tepsi yukarıdan aşağıya dikine konuluyor, yukarıdan uzatılan bir elle tepsinin tam ortasına parmaklar dokundurularak dışardan içeriye çevrilmek suretile tepsinin dikine dönmesi temin ediliyordu. Bu tecrübe ve mehareti isteyen bir el oyunu idi.

Daha sonra kızlar bir halk dansı oynadılar. Kızların dört tanesi kol kola girdi. Bir kız da karşılımları geçti: Dört kız türkü söyleyerek karşı taraftaki kıza doğru ilerliyorlar, onların söylediği kısım bitince tek kız da türkü ile onlara cevap veriyor, iki tarafa eğilerek çarpınıyor, çaresizliğini anlatıyor. Bunu dört kızın cevap mahiyetindeki yeni oyunu, türküsünü takip ediyor, tek kız da yine cevap vererek çarpınmasına devam ediyordu. Koro halindeki kızlar:

“Çeyizin olmadığı için sevgilin seni almayacak”, diyorlarmış. Kız da:

“Vah bana, ne yapayım, sevgilim beni bırakırsa, ne yaparım”, şeklinde cevap veriyor. Kızlar nihayet dayanamıyor, en sonunda:

“Üzülme, çeyizin olmasa da sevgilin seni alacak, zira o da seni seviyor”, diyorlar. O zaman kız düşüp bayılıyor ve oyun da böylece tatlı bir sonla nihayete eriyor.

Kızların bu oyunundan sonra erkekler avlunun karşı tarafında yerlerini aldılar. Oyunlarını oynadılar. Onlar da başlarında fes, sırtlarında cepken ve zipkayı andıran şalvarlarla oyunlarını oynadılar. Enstrüman çalmadılar. Aslında mutlaka bir çalgıları olması lâzımdır.

Bilginler ve davetliler dönüp dönüp Tekkeyi ve Konağı dolaşırken ben biraz da kasabada müslümanlardan, Blagay'ın tarihî eserleri ve camisi hakkında bilgi almak için erken ayrıldım, köy kahvesine geldim. Yol ile nehrin arasında bahçeli konaklar dikkatimi çekti. Bunların kimlere ait olduğunu sordum. Bu konakları, Macaristandan gelen Hacı Nuh Bek'in yaptırdığını, ondan Hacı Ali, Ahmet, Muhammet Bek'lere intikal ettiğini, daha sonra da Vilagaç (Veli Aga)'a geçtiğini söylediler.

Kahvenin hemen karşısındaki camii Sultan Selim'in yaptırdığını ifade ettiler. Bu camii'nin kubbesi, H. 1310 da Avusturyalılar zamanında sekiz köşeli olarak yeniden yapılmış. Bu Camii'nin hikâyesini yerli, türkçe bilen bir ihtiyar müslüman şöyle anlattı: Blagay'da ayyaş bir müslüman varmış. Onu hiç bir müslüman sevmezmiş. Çünkü hep şarap içermiş. Bir Kurban Bayramı günü bütün müslümanlar bayram namazını kılmak için camide toplanmışlar. Bu ayyaş müslüman da erkenden meyhaneye gitmiş. O zaman meyhanedeki katolikler: “Eli silâh tutan bütün müslümanlar camide namaz kılıyorlar. Camiden çıkarken hepsini hücum edip yok edelim”, diye konuşmaya, kurdukları plâni tatbik hazırlıklarına başlamışlar. Bunu duyan ayyaş müslüman sezdirmeden dışarıya çıkmış. Bir müslüman çocuk çağırıp katoliklerin plânını anlatmış, camiye gidip bunu müslümanlara ve Hocaya duyurmasını söylemiş. Yine gelip meyhanede içmeye devam etmiş. Camideki müslümanlar durumu haber alınca gafil avlanmamak için yanlarındaki silâhları hazırlamışlar, caminin arka tarafından evlerine gidip silâhlan-

mışlar, namaz zamanı bitince müslümanları katletmek için harekete geçen katolikleri imha etmişler.

Hacı Bektaşî Veli'nin halifelerinden olduğu söylenen Sarı Saltuk'un yattığı Blagay (1) bugün bile özelliğini muhafaza etmektedir. Bu gibi efsane ve olaylar hafızalarda yaşamaktadır.

Sultan Selim Camiinin gölgesinde, Türk tipi kahvehanede Türk tipi kahvelerimizi içerken ecdadımızdan kalan tatlı hikâyeleri dinliyor, etrafı seyrediyordum. Nehrin çağıtısı kulaklarımı oksuyor, göğsüm heyecanla kalkıp iniyordu. Gözlerim yaş içindeydi. Etrafımda samimî Türk dostları vardı. Bütün bu tarih tüten eserler Türklük gururumu oksuyordu.

Yugoslavlının tarih ve sanat eserlerine gösterdikleri büyük saygı, altın harflerle tarihe yazılacak bir hakikattir. Onların üzerine titriyor, Dünyanın gözü önüne, insanlık âleminde bir hazine olarak sunuyorlardı.

Biraz sonra bütün ziyaretçiler Blagay Kahvehanesinin önünde toplanmıştı. Otobüslerimize bindik ve yarım saat sonra Mostar'a döndük. Öğle yemeğini Neretva Otel'i'nin geniş salonunda Mostar Belediye Başkanı Muhammed'in misafiri olarak yedik.

Samimî bir hava içinde geçen ziyafet, bir araya gelen yerli müzecilerle yabancı bilginlerin âdeta bir veda toplantısı idi. Bu sebeple her memleketi ve müzeyi temsil edenler şerefine söylevler verildi, şerefe kadehler kalktı.

Saat 15,30 da tekrar otobüslerimize binecek Sarayova'ya hareket ettik. Gezi programı sona ermişti. Saat 19 da da Sarayova'ya dönmüş bulunuyorduk.

(1) Sarı Saltuk bir çobaniken, Hacı Bektaşî Veli'nin kerametine inanmış, onun müritleri arasına girmiş, çile doldurmuş, halifesi olmuştur. Hâlen Korfu Adasındaki Ay İspiridon'un ve Ohri Gölü kıyısındaki manastırda bulunan Aya Naum'un mezarlarına da Sarı Saltuk'un kabri gözüle bakanlar vardır. Bazı Bektaşîler bu mezarları Sarı Saltuk'un mezarı olarak ziyaret ederler. Sarı Saltuk'un başka yerlerde de mezarının bulunduğu rivayet olunur. Hangisinin hakikî mezarı olduğu belli olmamakla beraber, Blagay'daki islâmî izler, Sarı Saltuk'un burada medfun bulunduğunu göstermektedir.

YOZGATLI HİZBİ (HÜZNİ)

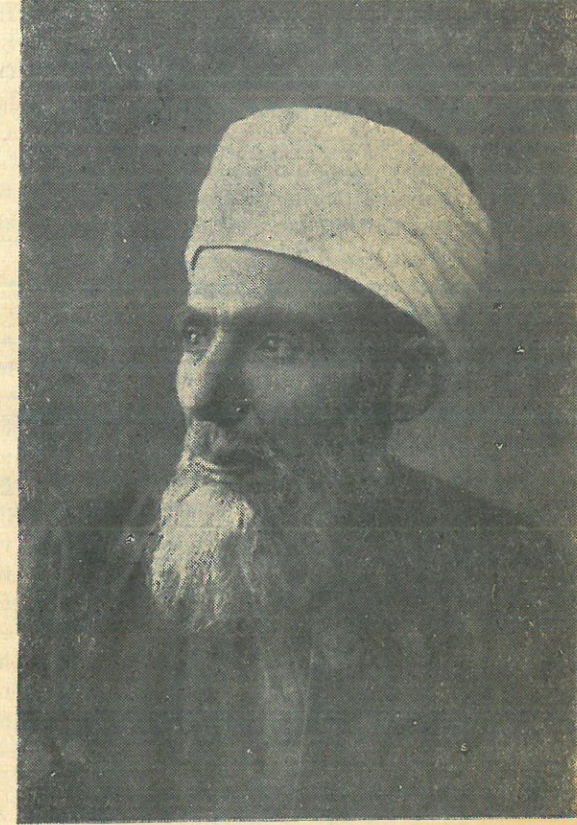
— I —

Yazan : Mahmut İŞİTMAN

Hizbî, Yozgat'ın Aşağı Nohutlu Mahallesinden, Keşşafzade'lerden Mehmet Derviş Efendinin oğludur. Esas adı Mehmet'dir. Şiirlerinde “Hüzni” ve “Hizbî” diye iki mahlas kullanmıştır. Hizbî'yi çok iyi tanırım. Yakında vefat etmiştir. 1930 tarihinden itibaren ölüm senesi olan 1936 ya kadar, okul tatillerinde memleketim olan Yozgat'a gittiğim vakit sohbetinden ve şiirlerinden bol bol istifade ederdim. Edebiyat hocam merhum Sadettin Nüzhet Ergun'un verdiği hevesle Yozgat şâirlerini toplamak ve kitap halinde neşretmek arzusu o zamandanberi en büyük idealim olmuştur. İleride zaman ve fırsat bulabilirsem, “Yozgat Şâirleri” ni çıkarmak istiyorum.

Hayatının bir çok safhalarını, sağlığında kendisinden tesbit ettiğim şâir Mehmet Efendi 1879 (H. 1296) da Yozgat'ın Aşağı Nohutlu mahallesinde doğmuştur. Mehmet Efendi; şiirde uzun zaman (Hüzni) mahlasını kullanmıştır. Devri inkılâptan (1908) den sonra, şâir arkadaşlarının ve ahbablarının da mahlasında bir değişiklik yapılmasını istemeleri üzerine, “Benim mahlâs değiştirmem, bir nokta meselesidir, “nun”un noktasını alta koyarsam, olur biter.” der ve Hüzni'yi “Hizbî” şekline sokar. Artık bundan sonra şiirlerinde ekseriya “Hizbî” mahlasını kullanır. Mehmet Halit Bayrı'nın 1957 senesinde İstanbul'da çıkardığı Türk Klâsikleri Halk Şiiri xx nci yüzyıl Varlık Yayınları kitabının 9. sayfasının 12 nci sıra numarasında Aşık Hizbî ve aynı kitabın 10 uncu sayfasının 13 üncü sıra numarasında yazılan Aşık Hüzni ayrı ayrı iki Yozgatlı Şâir olarak gösterilmiştir. Halit Bayrı'nın Mehmet Efendi hakkında verdiği bilgi de, iyi bir tetkik eseri olmadığından, tamamen yanlıştır. Bir defa; Hüzni ve Hizbî diye ayrı ayrı iki şâir yoktur. Bu iki mahlası da Yozgatlı Keşşaf zade Mehmet Efendi yukarıda yazdığım sebepten dolayı değiştirerek kullanmıştır. Mehmet Efendi bir şiirinin sonunda:

Kâhî Hüzni kâhî Hizbî bir acep dîvaneyim
Kâhî neşrettim gazeller bin sühen-gûlarla ben

Keşşafzade Mehmet Efendi (Hizbî)

Diyor. Başka bir şiirinde de:

Bir zaman Hüzni deyu verdim cihana nam
ve şan
Hizbî yazsun defter-i dîvâna Allah aşkına.

Diyen Hizbî'yi artık yeni mahlasını iyice benimsemiş olarak görüyoruz. İşte Halit Bayrı'nın kitabında meçhûller içinde kalan Hüzni ve Hizbî meselesinin hakikat cephesi budur.

Hizbî, oldukça tahsilli bir zat idi. Tahsilini zamanının iptidai, idadi ve medreselerinde yapmıştır. Çok zeki ve hazırcevap bir şâir-

di (1). Hizbî'nin koşma, destan, taşlama, gazel ve mahallî şive, ata sözleriyle süslediği sade dille yazılmış şiirlerinin bir çoğunu bugün bile meraklı hemşehrilerinin ezberinde bulmak mümkündür.

Hayatının bir çok safhalarını köylerde ve halkın içinde geçiren Hizbî halk psikolojisini iyi bilen şâirlerimizdendi. Genç yaşında hayatını kazanmak mecburiyetinde olduğu için medreseyi terkederek Hizbî Yozgat Mahkeme-i Şer'iyeye Zabıt Kâtibi olmuş; bundan sonra sırasıyla (H. 1326) da Haymana'da imamlık, (1917) de Zile'de Tabur İmamlığı yapmıştır. 1918 de Birinci Cihan Savaşında Edirne'de askerlik yaparken hastalanmış, İstanbul'da Haydarpaşa Hastahanesinde tedavi görmüştür. Hayatı askerlik ve geçim mücadelesi ile geçen Hizbî'nin Halk ve Divan edebiyatı tarzında yazdığı şiirleri neşredilememiştir. El yazısı ile (Divan-ı Hüznî) diye kaleme aldığı geniş yapraklı (153) sahifelik ve ekserisi Aruz'la yazılmış ilk Divan'ının baş tarafına şöyle yazmıştır:

Dest-i hattımla yazıldı bunca divanım benim.
Etmemek nâmerde minnet azm-i vicdânım
benim
Kimseye etmem tekâbü Hak taalâ kâfidir.
Kûşe-i vahdette mahfuz künc-ü pünhanım
benim.

Bu ilk yazdığı Divan'dan başka (H. 1350) tarihinde darca bir deftere yazdığı ikinci bir Divan'ı daha vardır. Bu Divan da umumiyetle, hece vezni ile olan şiirlerden Koşma, Des-

(1) — Arkadaşlarının anlattığına göre; bir gün Hizbî Şâir (Gamlî) ile arkadaşları kebabçı Hasta Bekir'in dükkânına giderler. (Bekir şiirde "Hasta" mahlası kullanırmış.) Yozgat şâirlerinden Salim'i de dükkânda bulurlar. Bu şâirler grubu dükkânda sohbet ederlerken, kebabçı dükkânının önüne yorgun ve aç kocaman bir köpek gelir, ön ayaklarının üzerine başını koyarak uyumağa başlar. Köpeğin bu halini gözünden kaçırmayan şakacı Hizbî, "Galiba bu Hasta" der. Kebabçı Hasta Bekir, bunu cevapsız bırakmaz; zannetmem, ya Hüznü var ya da Gamlı" der. Hüznî, bu sırada, yatan köpeğe bir kemik parçası atar. Köpek hızla kemiğe atlayarak yemeye çalışırken de "Hakikaten Köpek Hasta değil" "Salim" miş diyerek son defa da şâir Salim'i taşlar.

tan, taşlama, şarkı ve mani'leri içerisine almıştır. Bu defter (235) sahifedir. Üçüncü şiir kitabı 1930 senesinde Yozgat Halkevinin bastırması üzere Hizbîye hazırlattığı ve bilhassa koşma tarzında olanlardan bir araya getirilmiş bir şiir mecmuasıdır.

Bu eseri de maddî imkânsızlığı dolayısıyla Halkevi bastıramamıştır. İki Divan'ı ve bir Şiir Mecmuası Hizbî'nin büyük oğlu Abdullah Öncül'dedir. Şimdi 50 yaşlarında olan Abdullah Öncül, Ankara'da İsmetpaşa Mahallesi Uzun Yol'da mütevazı bir terzi dükkânı ile kalabalık ailesinin geçimini sağlamağa çalışıyor. Babasının Divan'ını çıkaracak maddî duruma sahip değil.

Hizbî 1936 (H. 1354) de Yozgat'ta vefat etmiştir. Vasiyeti mucibince mezarı "Çamlık" ın alt tarafındaki Halit Efendi'nin Bağ'ının üst kısmındadır. Kıymetli kitaplarının ölümünden sonra akrabaları tarafından alınıp yok pahasına satıldığı söylenmektedir. Hizbî üç defa evlenmiştir. Birisi kız, ikisi oğlan olmak üzere üç çocuğu olmuştur. İki oğlu ve diğer torunları hayattadır. Hizbî aile hayatında da mes'ut olamamış, ömrü boyunca geçim zorluğu çekmiş, mes'ut bir ömür sürememiştir. Şiirlerinde bu safhaları yanarak, yakılarak acı acı anlatır durur. Hizbî köylerde imamlık edendi. Halit Bayrı'nın yazdığı gibi, Aşık Ceyhunî'ye çiraklık etmemiş, İstanbul'da uzun zaman kalmamış ve Bektaşî tarikatına da girmemiştir. Doğum ve ölüm tarihleri de onun yazdığı gibi değildir. 1908 de Yozgat'a gelen bir Bektaşî Çelebisine o zaman âdet olduğu üzere hürmeten yazdığı iki üç şiiri vardır. Fakat kendisi ne tarikata girmiş ve ne de çalışmıştır. (Bu izah kendi şiir mecmuasından alınmıştır.)

1954 senesinde Çorum'da avukatlık yapan Yozgat'lı hemşehrilerinden Cerit zade Hasan Hilmi beyden aldığım 15. 3. 1954 tarihli bir mektupta Hizbî için şunlar yazılıydı:

"Hizbî ve Gamlı'nın mektep arkadaşı idim. Sağır Mustafa Ağa Medresesinde okurduk. Medresede de şiire heves edip gece ve gündüz onunla meşgul olduklarından ikisi'de tahsilsiz kaldılar. Hayatta geçim güçlüğü çektiler. Hizbî evvelce Hüznî idi. Sonradan Hizbî koymuş. Keşaf Hocanın torunu derlerdi. Halk arasında (Kurt İmam) diye de şöret bulmuştu. O zaman hıve çok meraklı idi. Bizden yaşça bü-

ESKİ İSTANBUL'DA YAZ VE KIŞ HAZIRLIĞI VE HALAYIKLAR

Yazan : Münevver ALP

Gerek ev ve odaları, gerek ev halkının kış hazırlıkları şöyle olurdu:

Evin bütün camları bezlenir, yalnız cumbaların sürme camları açık bırakılırdı. Oda kaplarına, arasına kalın pamuk döşenmiş, iki tarafı kalın ve dayanıklı, koyu renkli astarlar dikilmiş, çevresi ve dibine sopa geçen uçurluğu meşinden kapı perdeleri asılırdı. Bu kapı perdelerini saraçlar dikerlerdi.

Pencerelere kalın astarlı perdeler asılırdı. Beyaz sedir örtüleri yerine koyu renk dokuma veya kilim örtüler yayılır, odalar kilimlenir ve keçelenirdi.

Ev halkı da en küçük yaştaki çocuğundan, en ihtiyarına kadar, erkek ve kadın, çamaşırlarının üzerine içlik giyerlerdi. Bu içlikler, arası pamuklu, iki tarafı dikişli, kolsuz ve yaka-

T

Tapıl: Horumun açık şekli

Tar: Tünek

Taya: Büyük ot yığını

Tec: Harmanda yeni çıkan koni şeklinde tahıl yığını

Tegere: Yığın

Terbiye: At dizgini, gem

Terek: Raf

Terpoş: Bakır sahan kapağı

Tığ: Savrulmamış tınaz

Tosun: İki yaşlık erkek dana

Tula: Küçük köpek

Tuman: Uzun don (külöt)

U

Uğut: Eksitilmiş un

Uğuz: Saf adam

Urup: Dörtte bir kile (9 litre tahıl)

Ü

Üstülük: Kağının üst kısmı

V

Viynik: Kağı başlığı

Y

Yanbeği: Yanüstü (Yan üstü düşmek)

Yavşak: Bit yavrusu

Yılı: At sürüsü

Yoz: Kısır sığır, davar

Z

Zırza: Kapı halkası.

sız bir nevi hırka idi. Hanımlar bu içlikler üzerine gündelik entari ve hırka giyerlerdi. Kışın ev içinde kürk giymek, hali vakti yerinde olanların yalnız ihtiyar anneleri ile aile reisi olan erkeklerine mahsus idi. Genç hanımlar, kürkleri olsa da ipek veya kadife kaplı olduğu için yalnız düğüne giderken giyerlerdi. Günlüğe kürk giymek ayıplanır, giyenlerin görmemişliklerine verilirdi. İhtiyar hanımlarla ev erkeklerinin giydiği gecelik kürkleri nafe cinsinden ucuz ve dayanıklı cinsten yapılırdı. Hanımlarınki kaşmir kaşe, erkeklerinki çuha kaplı olurdu.

Kış hazırlığından bahsederken habersiz gelen misafirler ve görüncüler için misafir odasını ısıtmak usuldendi. Her evin mutfağında, ocağın yanında; içinde bir "sönük kömür dolu çömleği" bulunurdu. Yazın ocakta veya mangalda yemek pişirmek için yakılan kömürler arasındaki iri ateşler hemen çömleğe atılırdı. Çömleğin ağız önce bir yaş bezle örtülerek ağır bir kapakla sımsıkı kapatılırdı. Hava almadan sönen bu kömürler, yazdan biriktirilirdi. Kış hazırlığı başlarken yazın tavan arasına kaldırılan mangallar indirilip göbeklerine külleri konduğu zaman, misafir odası mangalındaki külün ortasına da bu sönmüş kömürlerden doldurulur, mangalın kapağı örtülürdü. Mi safir gelince, evin gelini veya halayığı hemen oturma odasındaki mangaldan küreğe ateş alır, misafir odasındaki mangalın kapağını kaldırır, sönmük kömürleri ateşlerdi.

Misafirler yaşmaklarını açıp oturuncaya kadar sönmük kömürler kızarır, oda da bu suretle ısıtılmış olurdu.

Yaz temizliğine ev kaldırmak tâbir edilir. Bütün ev halkı el birliği eder, hergün bir oda kalkmak üzere, dip doruk temizlik yapılırdı. Bu temizlik en aşağı bir hafta on gün sürerdi. Büyük çamaşır yıkanır, yün döşekler dökülür, çırpılır, havalandırılır, yıkanmış yüzlelere doldurulurdu. Bozulmuş şilteler, pideleşmiş yün yastıklar hallaca gider, kış için asılan perdeler, serilen örtüler, kilimler, keçeler bahçeye asılır, silkilir, silinir, süpürülür, kışlık elbiseler, kürkler havalandırılır, hepsinin arası-

na tütün tozu ekilerek devşirilir, katlanır, büyük bohçalar içinde sandıklara yerleştirilirken aralarına selvi ağacı parçaları konulup sandıklar kapatılırdı.

Ev eşyaları da büyük yatak bağlarına sarılıp, yüklerin üstündeki raflara yerleştirilirdi.

Duvarlar badana edilir, tahtalar arına ile oğuldu. Misafir ve yatak odalarındaki mangallardan külleri boşaltılır, iyi silinip oğulduktan sonra, temiz sargılara sarılıp tavan arasına kaldırılırdı.

Bir evin odun kömür ihtiyacı seneden seneye kiraz zamanı alınır. En iyi ve en ucuz zaman, kiraz zamanı idi. İşini ve idaresini bilen ev erkekleri yiyecek kadar mühim saydıkları yakacak ihtiyacını kiraz zamanı temin etmeleri sayesinde iki türlü kârlı çıkacaklarına inanırlardı.

Biri iyi cins ve ucuz olması, diğeri de kışa kadar kuruması idi.

O zamanlar İstanbul evlerinde odun sarfiyatı az olurdu. Ocakta pişirilmesi icap eden aşure, keşkeş, kuzu, hindi ve kaz gibi yemeklerle, çamaşır suyu ısıtmak, çamaşır kaynatmak için kazan altında odun yakılır, başka işler için odun kullanılmazdı.

Odun alınırken alevi çok olan gürgen cinsi tercih edilirdi.

Fakat kömür işi çok mühimdi. Yaz ve kış, hem yemek pişirmek, hem yemek ısıtmak, hem kahve pişirmek için mutfak mangallarından ateş eksik edilmezdi.

Bu yüzden kömüre çok önem verilirdi. Bir evin ekmeği gibi başlıca ihtiyacı sayılırdı. İyi bir ev erkeği evine rastgele kömür almaz ve aldırılmazdı. Alınacak cinse ve mala çok dikkat edilirdi.

En iyi cins mangal kömürü Varna'dan gelen Rumeli meşesi ile Şile'den gelen Anadolu meşesi idi. Pırnal kömürü de marsıksızdı, ama yanarken çok çıtladığı, kavlımlandığı için pek makbûl sayılmazdı.

Çingenelerin sattıkları marsıklı kömür ise en adi kömürdü. Fiyatı ucuzdu, sokaklardan kapılardan geçtiği için toptan kömür alamıyacak durumda olan fakir fukara, dul kadınlar yazın yemek pişirmek, kışın ısınmak için birer ikişer çuval, paralarına göre azar azar bu kömürlerden alırlardı.

Kışlık kömürünü toptan alan ailelerin kö-

mürlüğüne kömürler döküldükten sonra ev hanımlarına iş düşerdi: "Kömür tozu iğne deliğine girer", diye ev yukarıdan aşağıya silinir, örtüler, meydana olan her eşya yıkanır. Yeni baştan bir yaz temizliği yapılırdı. Bu temizlikle de iktifa edilmez, kömür tozu yattıktan sonra ev hanımları, halayıklar başlarına eski birer yemeni, sırtlarına birer çamaşırlik entarisi giyip kömürlüğe girerlerdi. Rastgele dökülmüş kömürleri boy ederlerdi. Ellemeleri bir tarafa ayırırlardı. Yazın katiyen elleme kullanılmaz, kışa saklanırdı.

Kömürlükler, ev kadınının günde iki defa ziyaret ettiği bir yer olduğu için orası sandık odası gibi temiz ve düzenli tutulurdu. Kömürlüğün ayrı bir lâlîni vardı, kürek ve maşa ve kömür tepsisi ile kömürlüğe giren ev hanımı, yaz ve kış yakacağı kömürü hesaplı olarak çıkarırdı. Kış günleri kaç göbeğe, kaçar kürek ateş koyacağını zihnen tasarlardı. Ellemeleri, ortaları, kırıkları, mıcırları ona göre tepsiyeye doldurur, mutfaka ocak başına getirirdi.

*

HALAYIK

O zamanlar İstanbul'a bir arap halayık akını olduğu için, esir pazarlarında arap halayık fiatları çok ucuzlamıştı. İki kese akçeye bir arap halayık satın alınabilirdi. Bu ucuzluk yüzünden orta halli esnaf, kâtip, mahalle imamı gibi her sınıf halk, evlerine birer halayık almışlardı. Bu halayık bolluğu son zamanlarda kenar mahallelerin fakir halkına kadar düşmüş, "Yakacak mumu yok, evine halayık alır" sözü halkın dilinde perseng olmuştu.

Halayıklar esirciden, müşteri evinde üç gün üç gece kalmak üzere esirciye kefil gösterilerek denemeye alınır: "Uykusunun ağır olup olmadığı, horlayıp horlamadığı, altını ıslatıp ıslatmadığı, elinin işe yakışıp yakışmadığı, yemeğini çabuk yeyip yemediği, ellerinde sakarlık, sarsaklık, bakışlarında hâinlik, düşmanlık, başında, vücudunda yarası, beresi olup olmadığı" bu üç gün zarfında dikkatle incelenir, araştırılırdı.

İç hastalıklarına pek önem verilmezdi amma, çok zayıf, bir deri bir kemik olanı da, ince hastalığı var, diye kabul edilmezdi.

Bu üç günlük yoklama müddetinde iş anlaşılır, halayık ya esirciye geri gider, yahut da parası verilir, esirciden pençik alınır, evde kalırdı.

Arap halayıkların ekserisine "Molada" derlerdi. Çerkes halayıklarının yaşlı, çirkin, çiçek bozuğu, şaşı, topal olanlarına "Molada Halayık" denilirdi. Molada Çerkes halayıklar, Arap halayık fiyatına satılırdı.

Güzel Çerkes esirlere ise zengin esirci konaklarında tahsil, terbiye, musiki öğretilir, vükelâ, vüzerâ konaklarına, Saraylara cariye, odalık olarak yüksek paha karşılığı satılırdı.

Arap halayıklar çok cefakâş olurlardı. Esir olarak satıldıkları evlerin en ağır işlerini onlar görürlerdi. Evin hanımının, efendisinin yumuşaklığına, sertliğine göre bazıları hiç sokağa, hattâ eve gelen misafirin yanına bile çıkarılmaz, bazıları da bohça taşımak için hama ve düğünlere götürülürdü.

Kışın arkalarında hanımının eski bir hırkası, ayağında yün çoraplar, mutfakla kömürlük arasında mekik dokur, yazın bahçeleri sular, dereotu, maydanoz, nane yetiştirir, çamaşır teknesinin başından, yemek tenceresinin başına koşardı.

Bir çok orta halli aileler, gündüzleri akşama kadar uğraştırdıkları halayıkların geceleri de mum dibinde ya gergef başında, ya da tezgâh başında çalıştırırlardı.

Evin efendisine göz koyan, evin oğlunu baştan çıkararak, evin hanımının üstüne nikâhla varıp, çoluk çocuk sahibi olan halayıklara rastgelinmez değildi, amma, bunlar, yüzde biri geçmezdi.

Ağır esirlik hayatına dayanamayıp kaçan, komşu tarafından kandırılıp kaçırılan halayıklar da olurdu.

Çoğu 20 - 25 sene hizmet ettikten sonra çıkan kısmetine verilirdi. Eğer kısmeti de çıkmazsa evin efendisi hac için biriktirdiği parası ile kenar semtte ona bir ev alır, bir insana lâzım olan eşyasını verir, evi döşer, halayığı azat ederdi.

Azatlı halayık da orta halli ailelere Ramazan açılışı yapar veya başka bir iş tutardı.

Kismeti çıkanlara da ev alınır. Bunlara iki kişiye lâzım olan eşya çehiz olarak verilir. Bu suretle azat edilirdi. Gerek kısmeti çıkıp evlendirilen, gerek doğrudan doğruya ev alınarak azat edilen halayıklara çalıştıkları müddet hesap edilerek tutarı olan para Şeyhülislâm kapısına yatırılırdı. Bu suretle halayığa yakın bir imarettten gündelik nafaka, fo-

Bize gelen B KİTAPLAR

* Aydın Oy: "Tekirdağ İli Yer Adları". Cilt 1. Merkez ilçesi yer adları. Tekirdağ Halkevi Yayınları: 1. 19X14 boyunda, 80 sayfa, 150 kuruş.

* Rakım ZIYAĞLU: "Propaganda ve Sanatı". Propagandanın halk münasebetleri bilgisi olduğuna dair geniş bilgi. 20X15 boyunda, 48 sayfa, 10 lira.

* Jean ROSTAND — Ender GÜROL: "İnsan". Bioloji açısından. Varlık Faydalı Kitaplar: 33. 17X12 boyunda, 162 sayfa, 5 lira.

* Dursun AKÇAM: "Analar ve Çocuklar". Anadolu'nun köşe bucak yerlerindeki yoksulluk içinde çarpınan ana ve çocuklarının hayatı. Varlık Büyük Cep Kitapları: 236. 17X12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

* Aldous HUXLEY — Ender GÜROL: "Yeni Dünya". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 62. 17X12 boyunda, 192 sayfa, 4 lira.

* Talât Sait HALMAN: "William Shakespeare - Soneler". Shakespeare'in sonelerinden İngilizce örnekler ve çevirileri. Yeditepe Yayınları: 137. 20X14 boyunda, 112 sayfa, 500 kuruş.

dula bağlanır, fodulacı onu halayığın evine getirirdi.

Böyle olmasına rağmen İstanbul'da onbinlerce azatlı arap bacı sefalet içerisinde yaşardı.

Bir çokları çarşı, pazarlarda işçi, amele, esnaf gibi bekârlara, koca koca kalaylı helvahanelerle, yazın taze yaprak dolması, kışın mangallar üstünde kuskus pilâvı satarak, bazıları Ramazan, düğün, hacı tehniyesi için ahçılık ederek, bazıları da kadın hamamlarında susam helvası yapıp satarak geçinmeğe çalışırlardı.

O zamanlar İstanbul'da zenci kadın çokluğunu anlamak için her sene mayıs ayında İstanbul'da Çırpıcı'da, Üsküdar'da Libade'de yapılan arap düğünlerini görmek lâzımdı.

Beş - altı bin azatlı ihtiyar arab bacı bir arada "LULULU" diye haykırırlardı.

HALK OYUNLARI GÖSTERİLERİ

Yazan : Bora HINÇER

Mart ayı, folklorla uzaktan, yakından ilgili olanlar için bir övünç ayı idi. Önce Türkiye Millî Talebe Federasyonunun, sonra da Robert Kolej'in tertipleedikleri gösterileri seyredenler, bunların, şimdidek gördüklerinin en içtenini, en mükemmeli olduğunda birleştiler.

Bundan önce, birçok defa çeşitli gösteriler, bilhassa her yıl yapılan Halk Oyunları Bayramları ilgiyle izlenmiş, beğenilmiş ve alkışlanmıştı. Fakat yukarıda söylediğimiz gösterileri gördükten sonra, o aylarca propagandası yapılan, binlerce lira sarfiyle hazırlanan Halk Oyunları Bayramlarının ne kadar düzensiz ve yavan olduğunu anlamamak imkânsızdı. Bunun nedenleri çoktu. Meselâ, ekipleri idare edenlerin, bilgili, araştırmacı ve yaratıcı insanları değil, kendi emirlerini harfiyen yerine getirenleri kayırmalam başta gelen sebeplerdendir.

Her şekliyle düzensiz, disiplinsiz, akraba toplulukları kendi hallerine bırakılıyordu. Kıyafet ve giyimler perişandı. Menfaatin, profesyonel düşüncenin herkese hâkim olması, dolayısıyla oyunların samimiyetten uzak olmasını doğuruyordu.

Halbuki biraz iyi niyet, biraz araştırmacılık, biraz tembellikten sıyrılıp çalışma arzusu, biraz genç değerlere, idealist kişilere değer vermek, megalomaniyi bırakmak, her şeyi tek başıma ben hallederim fikrinden kurtulmak gerekti. Engin bir deniz kadar zengin olan halk oyunlarımızın geniş bir çalışmaya ihtiyacı vardı.

Halk oyunları hazinesine el atılmamış nice şehirlerimiz var. Bunlar teker teker su üstüne çıkarılabilir. Düzensiz kıyafetler ele alınabilir. İşbaşına daha bilgili ve değerli insanlar getirilip, maddî, manevî menfaatçilik, profesyonel ruh kökünden atılabilir ve oyunlar çoşturucu bir içtenlik kazanabilir.

İşte onbinlerce lira sarfiyle bir gardrop dahi temin edemiyen imkânlı, fakat selâhiyetsiz kişiler yanında TMTF ve Robert Kolej'in yukarıda bahsettiğimiz gösterilerinde bunları gördük. Gençler araştırmacıydı, tertemiz orijinal giyimlerle yepyeni oyunlar sundular. Oynar-

larken herkesi coşkun bir ruh kaplıyor ve her oyunun sonunda uzun alkışlarla takdir ve hayranlıklar ifade ediliyordu.

Bu gösterilerden ilki Türkiye Millî Talebe Federasyonu'nundu ve Yeni Tiyatroda, 10 Mart'ta sunuldu. TMTF Başkanının ve TMTF Folklor Komisyonu Başkanı Fikret Değerli'nin konuşmalarından sonra programa Elâzığ oyunlarıyla (çaydaçıra, tamzara, delilo, fatmalı, halay) başlandı. Federasyon Korosunun Halk Türkülerini takdiminden sonra sırasıyla, Sivas ekibi, Muğla, Soma ve Balıkesir Zeybekleri zevkle izlendi. Bir halk şâiri olan Erzurumlu Emrah, temsilî olarak canlandırıldı; mahallî kıyafetiyle hem çaldı, hem söyledi. Daha sonra Gaziantep (dokuzlu, oğuzlu, fadiğe, mâni, çepikli), Van (larelli, meyraki, temillar), Karadeniz (horon), Bitlis (papori, har-kusta, ağırkurenk - garzani), Erzurum (erkek: birinci bar, ikinci bar, kurt, tavuk barı, Kör-oğlu. Kız: güvercin, aşşaktan gelirem, kavak) ve Kars (İğdır barı, yüzbir, Şeyh Şâmil, Azerbeycan) ekipleri seyredildi. Gece sona ererken herkes aradığını bulmanın hazzı içinde idi. Gençler ayrıca bir dâvayı da halletmişlerdi; bir topluluk, hemen hemen bütün bölge oyunlarını hiç aksamadan oynayabiliyordu. Gençlerimiz, bu şekilde, bizi, yurt dışında da lâyıkıyla temsil edebilirlerdi.

İkinci gösterinin tertipçisi Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ve Robert Kolej Türk Folklor Kulübü idi. Birinciyi aratmayan bu gösteri 26 Mart'ta Robert Kolej tiyatro salonunda yapıldı. Seçkin bir seyirci kitlesinin izlediği geceye Van oyunları (meyroke, nârelli, havasor, hır-hır, papuri) ile girildi. Sonra Kars (İğdır barı, yüzbir, kıskanç, Azerbeycan, tamara) ve Elâzığ (çayda çıra, tamzara, fatmalı, harput halayı) ekipleri seyredildi. Kulüp Korosunun sazlar eşliğinde söylediği "saray yolu, bakkallar satıyor karaca üzüm, halime" türkülerini takiben Erzurum (başbar, hançer barı, koçarı) ve Balıkesir (güvende zeybeği, pamukçu bengisi, kalender) ekipleri oyunlarını oynadı. Bu sefer enstrümanlı ve çift sesli olarak okudukları "atımın ölgenine,

T. M. T. Federasyonu'nun Gaziantep

gurubu "Fadiğe" oyununda.

koyun gelir, hay hay, İstanbul'un her tarafı, oy su gelir kütüğünden" türküleriyse Koro, büyük ilgi gördü. Gaziantep (dokuzlu, mani, fadiğe demune, çepikli) ile Silifke (yoğurt, salama, yayla yolları, portakal zeybeği, kekiik) ekipleri gecenin en beğenilen gruplarıydı.

Sonuç olarak, gençlerimizin büyük başarısına bir daha tekrarlarlarken, hepsini ayrı ayrı tebrik ederiz.

o o o

BAKIRKÖY HALKEVİ KARACA OĞLAN
G Ü N Ü

Bakırköy Halkevi, Halkevleri arasında en geniş çalışmada bulunan başarılı bir duruma yükselmiştir. Çeşitli ve temsilî kolu çalışmalarını yanında millî günleri anma törenleri tertiplemekte, ayrıca Halk Ozanlarımızı anma günleri düzenlemektedir. 28 Mart 1964 Cumartesi günü Bakırköy Kız Enstitüsü Salonlarında hazırladığı Karaca Oğlan Günü çok başarılı olmuştur. Karaca Oğlan hakkında Eflâton Cem Güney, Behçet Kemal Çağlar, Bülent Delyancı ve Tuncel Dizdar konuşmuş, Gürsel Akay, Neclâ Artan, Asuman Gayır, Sevil Tuğsavul ve Gülşen Tuncer de Karaca Oğlan'dan şiirler okumuş-

lardır. Bunları Folklor Topluğunun türkülleri takip etmiştir.

SİLİFKE'DE DÜZENLENEN HALK GÜNÜ

Silifke Lisesi müzik öğretmeni Özcan Seyhan'ın yönetiminde hazırlanan Halk (Folklor) Günü memleket çapında büyük yankılar uandırmıştır. 28 Mart 1964 günü hazırlanan ve saat 20 de Silifke Öğretmenler Derneği salonunda yapılan Gece'de Vecihi Timuroğlu açış konuşmasını yapmış, Tahtacılar türkülleri okunmuş, tamirci İhsan Usta taklitler yapmış, fıkralar anlatmış, Bolcalıhoyuncu köyünden Hüseyin, kavalla dağ havalamı çalmıştır. Ahmet Ali Çavuş'la Tüter Kerim, Türkmen ağzı Silifke havaları ve türküler sunmuş, Nuru köyünden Şaban Kâhya, Çadırı'dan Ali Vatan, Kabasakalı'dan Ömer Ak tek olarak Silifke yerli oyunları oynamış, Göbek Resat taklit yapmış, fıkralar anlatmış, Tahtacı mengi ekibi danslarını sunmuştur. Horoz Hasan orta oyunları ile taklitler yapmış, Tahtacı çocukları gizli samah oyunları oynamışlardır. Son olarak Hacı Kâhya ağıt ve türküllü hikâyeler söylemiş ve Silifke Turizm Derneği Folklor Topluğuna da çok beğenilen oyunlarını takdim etmişlerdir.

HÜSNÜ YUSUF

Derleyen : Veysel ARSEVEN

Bir varmış bir yokmuş, bir padişahın bir tek kızı varmış. Bu kız hergün has bahçenin içinden akan bir derenin kıyısına oturur serinlermiş. Günlerden bir gün yine bu derenin kıyısında serinlerken, kolundaki bileziğini çıkarıp bir taşın üzerine koymuş, derede ellerini yıkarken kırkbir tane beyaz güvercin gelip yeşil çimenlerin üzerine konmuşlar. Bunlardan kırkı bir silkinşte kız, bir tanesi de yakışıklı bir delikanlı oluvermiş. Bütün bu olan bitenleri hayran hayran seyreden padişahın kızı, bileziğini koluna takmak için, dere kenarından kalkınca, yakışıklı delikanlı yeniden bir güvercin oluvermiş, taşın üzerinde duran bileziği boynuna geçirip uçup gitmiş. Kırk kızın kırkı da güvercin olup onun peşinden pıradak uçup gitmişler.

Ondan sonraki günlerde kız yine has bahçedeki derenin kenarında oturmuş, güvercinleri beklemiş ama ne gelen, ne giden olmuş bir daha. Delikanlıya gönlünü kaptırmış olan kız derdinden hastalanarak yataklara düşmüş. Babası ülkenin en ünlü hekimlerini çağırılmış ama, kızın derdine derman bulan olmamış. En son kızına bir hamam yaptırmış; her gelen, önce başından geçen ilginç bir olayı an-

latır, ondan sonra yıkanır.

Günlerden bir gün hamama genç ve güzel bir gelin gelmiş ve başından geçen şu olayı anlatmış:

— Bir gün çayın kenarında çamaşır yıkarken, işimi bitirmek üzereydim ki, odunum bitti. O sırada otuz katır yükü odun geçiyordu yakınımın. Peşlerine düşerek yürümiye başladım. Gittiler, gittiler, kayalık bir yerde bir kapının önünde durdular. Biraz sonra kapı açıldı ve katırlarla birlikte ben de içeri girdim. Girmemle kapının kapanması bir oldu. Yürüyerek bir merdivenden yukarı çıktım, bir odaya girdim. Burası bir mutfaktı. Nefis yemekler pişiyordu tencerelerin içinde. Birinin kapağını açtım. O sırada bir ses; "bırak onu, açma kapakları. Onu peri padişahımızın oğlu yiyecek" diye seslendi. Kapağı kapattım, mutfaktan çıkıp bir başka büyük odaya girdim. İşte o zaman ne olduysa oldu. Tam kırk bir tane beyaz güvercin doldurdu odayı. Kanatlarını çırpıp çırpamaz, kırkı birer genç kız, biri de aslan gibi bir yiğit oluverdi. Delikanlı bir odaya girdi, elindeki kamçıyı yere vurarak şaklatınca, odanın her bir yanı tiril tiril titredi. Bunun üzerine:

"Sizler nasıl titriyorsanız, sevgilim de böyle titreyip inlesin" dedi ve odadan çıkıp gitti. Ertesi gün katırlarla birlikte ben de bu garip yerden çıkıp evime döndüm.

Bunu duyan padişahın genç kızı:

— Bütün hamam senin olsun, yeter ki beni oraya götür, demiş.

Ertesi gün katırların peşine düşen genç kız, açılan kapıdan içeri giriyor, tencere kapaklarını kaldırıyor, karnını bir güzelce doyuruyor ve güvercinlerin gelmesini beklemeye koyuluyor.. Görünmemek için de büyük odadaki dolaplardan birinin içine saklanıyor.. Biraz sonra gelen güvercinlerden kırkı kız, biri de erkek oluyorlar. Bir de ne görsün? Delikanlı, gönül verdiği genç değil mi? Elindeki kamçıyı yere vurarak şaklatınca, her yer titreyip inlediği halde, kızın saklı olduğu dolapta ne bir hareket görülür, ne bir ses duyulur.

— Ey dolap, kaç senedir kahrımı çekiyorum da, sen niçin inlemiyorsun? diye sorar delikanlı.

3416

HÜRÜOĞLU AŞIK ABDURRAHMAN

Yazan : Nebi DADALOĞLU

Cerit aşiretinden Hürüoğlu Aşık Abdurrahman, Avşar İmroğlu'nun kızını alıyor. Kız gerdek gecesi güveyiyi beğenmiyor. Özne olmadan bir yolunu bulup baba evine dönüyor.

Kızın arkasından yol alan, Hürüoğlu Abdurrahman, yolları ve kızını dile getiriyor:

Kızılgül, Yoğunluk, Bercine yayla

Bu yıllık da böyle hal yürü yürü

Ağ su Çamolukda yurtların belli

Kokar Kuyu, Kurubel yürü yürü.

Çık Aslandaşada Soğan ovası

Yüksek Kurtkulağı, belli havası

Dumanlı da Tor Sefiller yuvası

Yağoluğa doğru yol yürü yürü.

Soğanlı, Koç dağı arası Han'dır

Elbiz eli, Çağşak belli meskendir

Şol sarıçığe Baraklı konmuş

Eli deste güllüm tel yürü yürü

Hupların yatağı şol Kabaktepe

Varamam Sariye yolları sapa

Ayak'ta halhalı kulak'ta küpe

Ebrüler gerdana tel yürü yürü.

Nesin methedeyim dağların başın

Biren, biren gezdim kayasın taşın

Sefil Abdurrahman yitirmiş eşin
Ara da aşnani bul, yürü yürü..

Sonra da İmroğlu'nun çadırına geliyor. Aşık Ceritoğlu Abdurrahman, sazi ile bu türküyü perde arkasından kız'a ve yanında kızın babasına dinletiyor.

İmroğlu kızını Abdurrahman'a teslim ediyor. Abdurrahman kızını evine getiriyor. Kız yine yakınlık vermiyor. Bir gün, beş gün, bir sene, derken Abdurrahman ümidini kesip terk diyar ediyor.

Yedi sene Rumellerini dolanıyor. Bu arada kıza muska yapıyor, ocaklara götürülüyor. Okunup üfleniyor.

Abdurrahman dönüyor, çadıra geliyor. Kız Abdurrahmana sarılıyor. Abdurrahman şaşırıyor ve:

— "Acaba bunun sarılması essahtan mı?" diyor, alıyor sazi eline:

Leylâ'nın bekçisi var mı Mecnun ben gibi

Benim çektiçeğim ahınan vahtır

Kömür gözüm gayri yüz dönmüş bana

Bilmem beni sınar bilmem essahtır.

Mecnunum da der ki Leylâm nicoluk

— Ya Hüsnü Yusuf, içinde sevgilin saklı, onun için inlemiyorum, diye dile gelen dolap karşılık verir. Dolabı açan delikanlı sevgilisini karşısında görünce, sevincinden deliye döner.

Gel zaman git zaman, kız, sevgilisine, bir çocukları olacağını müjdeleyince; delikanlı:

— Şimdiye kadar periler, senin burada olduğunu anlamadılar. Fakat anlarırsa seni öldürürler. Ben seni, Padişah babamın sarayına götürüp, kapının önüne bırakırım. Sen de: "Hüsnü Yusuf'un başı için beni içeri alın" dersin. Ben her gün seni görmeye gelirim. diye kızın gönlünü alır, sonra da onu kanadına bindirip babasının sarayına önüne bırakır: O gece kız bir erkek çocuk doğurur.

Bir gece, saraya gizlice giren Hüsnü Yusuf la kızın konuştuklarını hizmetçiler görüyor ve gidip padişaha haber veriyorlar. Padişah kızını huzuruna çağırınca, kız olan biteni bir bir anlatıyor. Ertesi gece Hüsnü Yusuf gelince yakalanıyor. Serbest bırakmalarını, bırakmadıkları takdirde perilerin hepsini öldüreceklerini

söylüyorsa da, gene bırakmıyorlar. Padişah yaz bir güvercin satın almıyor. Sarayın fırınlarından birini de yakıtıyor. Periler gelip Hüsnü Yusufu istiyor, üstelik de padişahın üstünü başını parçalıyorlar. Bunun üzerine Padişah elindeki beyaz güvercini havaya kaldırıyor ve:

— Hüsnü Yusufun yokluğuna yıllarca katlandım, bundan böyle de katlanırım ama, sizin yanınıza da bırakmam artık onu, diyor. Sonra elindeki güvercini yanmakta olan fırının içine fırlatıyor. Fırlatılan Hüsnü Yusuf olduğunu zanneden kırk perinin kırkı da fırına dalar ve hepsi de yanarlar. Böylece kötülük perilerinin elinden kurtulan iki gencin düğünü yeniden yapılır, yenilir, içilir, muratlarına geçilir.

Anlatanın adı: Fatma Beydoğan

Yaşı: 50

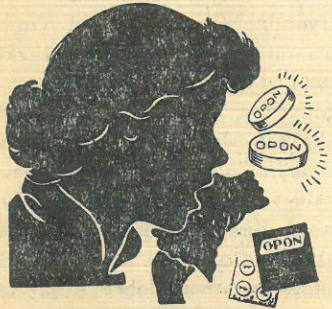
Nereli olduğu: Kırşehirli

Alındığı tarih: 18. 1. 1955

Ne suretle alındığı: Sevinç Coşkuntunaları aracılığı ile.

3417

SOĞUK ALGINLIĞINA VE
BAŞ AĞRILARINA KARŞI

OPON
FAYDALIDIR

(Faal: 2716 — 56)

314

315

Bizim işimiz de feleğe kalık
Kara kaşlar kement oluk eğilik
Alma yüz üstüne zilfin siyahtır.

Caradır kaşların göğsün aktır
siyahtır saçların, ne dersin haktır
kamzeli kirpiğin sinemde oktur
tarlar gümüş gerdan yüzlerin mahtır.
Abdurrahman derki içelim bade
Köt(ü) eşden adama hiç olmaz fayda
Sırrını verme de engüle yada
Alayın doyulmaz her dem dumaktadır.

Yedi tosun, yedi koç, yedi teke kesiliyor.
Yedi davul, yedi düdükle kırk gün kırk gece
üğün yapıyor. Gelin özne olmak üzere bir
adıra konuyor. Abdurrahman kızın göremiye-
eği bir yerde abdest alıyor. Kız başlıyor ağ-
amaya:

"— Yedi sene cefa çektiydim, ne idi suç
arabbim"? diyor.

Abdurrahman aşka geliyor, çekiyor yine
elli sazını:

Hupların serdarı şol şirin Şahım
Neden âşığıma böyle bakarsın
Ben böyle baktıkça hun olur bağrım
Ergün beni âteşine yakarsın.

Vakti gelmeyince ötmez bülbülüm
Yar elinden sitem çekme hür güllüm
Neler ettim bitkin sarı sümbülüm
Ne hoş reyhanın var, ne hoş kokarsın.

Aşkınla kasdettin yine bu cana
Yar elinden yaralarım yan yana
kamzeli kirpiğin dokunur cana
Alma yüze tel ebrüyü dökersin.

Abdurrahman derde herkes ermesin
Gözün açup dört köseyi görmesin
Seni ağlatan ahretece gülmesin
Eni sonu sen kahrımı çekersin.

Hürüoğlu Abdurrahmanın kayın babası
miroğlu, birgün avradına kızıyor. Onu baba-

sının evine gönderiyor. Çocukları yetim kalı-
yor, İmiroğlu'nun müteessir olduğunu gören
âşık Abdurrahman sazının tellerini söyletiyor:
Göçtü derler, Çerit eli göçtü mü
Günburnunda Geben suyun içti mi
Göçün uğru Andırına çeşti mi
Bir gönlüm de Şahan Bey'i arzular.

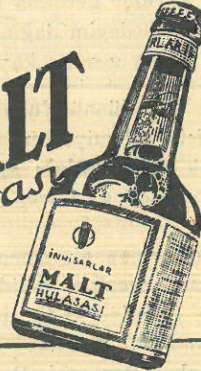
Ata dede yollarına gitti mi
Yükün çezip evlerini tuttu mu
Ufak beyler muradına yetti mi
Eşi gidik tor mayalar bozular.

Halbır, sınak derler Geben elleri
Güzellerin giydimola alları
Soğuk olur Meyremçilin belleri
Değer poyraz çam dalları sızılar.

Abdurrahman ar namussu çekişin
Teke suyu kıblasına akışın
Sarız, Yalak, Binboğaya çıkışın
Görünmez mi av ettiğin yazılar

SÖT VEREN ANNELER
KANSIZLIK. ZAFİYET
KLOROZ. İŞTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

MALT
Hulasası

(Basın:22297 — 57)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Yıllık abonesi: 12,
altı aylık abonesi: 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

SEKRETER: BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve Baskı: Seri-İş
Matbacılık Ortaklığı
Ankara Cad. 107 İstanbul

REKLAM
LARINIZ
İÇİN

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1

İstanbul

Telefon : 22 43 84 — 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

DIŞ MUHABİRLER

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail
İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

(Basın: 6649 — 58)

EMNİYET SANDIĞI

1 9 6 4

YILI İKRAMİYE TUTARI

900.000 Lira

7 APARTMAN
DAİRESİ

592.000 Liralık
PARA İKRAMİYELERİ

ASIRLIK TECRÜBE.
ARADIĞINIZ EMNİYET.
BOL İKRAMİYE.
SOSYAL HİZMET.
EMNİYET SANDIĞI'ndadır.

(Folklor: 60)

(Basın: 1459 — 61)

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar

MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ

için de

TÜRK TİCARET BANKASI
HİZMETİNİZDEDİR

Otomobilinizi
koruyunuz...

**Mobiloil
SPECIAL**

MOTORUNUZUN

ÖMRÜNÜ

UZATIR!

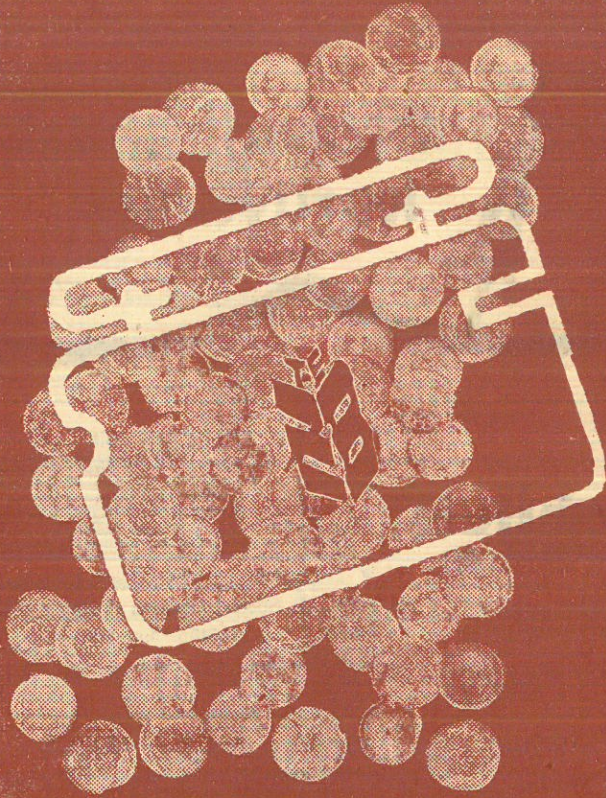
Mobiloil Special,
yeni bir ambalaj içinde
piyasaya arz edilmiştir.

- ✓ Mobiloil Special otomobilinizin motor aksamını ince bir tabaka halinde devamlı olarak örter ve bu kısımları paslanmaya karşı korur.
- ✓ Motorunuz çalışmaya başlar başlamaz Mobiloil Special, aşınma önleyici hassaları ile, bütün hareket eden kısımlara hemen ulaşır.
- ✓ Mobiloil Special'ın kurum ve birikintilere engel olan özellikleri motorunuzu tertemiz tutar.
- ✓ Şimdi kullanmakta olduğunuz motor yağı ne olursa olsun ilk yağ değişime zamanında siz de arabanızı Mobiloil Special ile koruyabilirsiniz.
- ✓ Dört mevsimin motor yağı Mobiloil Special ve Mobil istasyonlarında bulacağınız kaliteli servis, arabanızın ömrünü uzatır, arızasız, rahat ve daha fazla kilometre yapmanızı sağlar.

(Folklor: 59)

Ziraat Bankasındaki tasarruflarınız isikbalinizi sağlıyacak size huzur verecektir

Ziraat Bankasındaki tasarruflarınız isikbalinizi

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basım : 2675 — A. 1349 — 63)

1964 YILINDA DAHA ÇOK İKRAMİYE DAHA ÇOK KAZANMA ŞANSI

2.150.000

LİRALIK İKRAMİVELER

FEVKALÂDE APARTMAN DAİRELERİ

YURDUN DİLEDİĞİNİZ YERİNDE MESKEN PARASI

HİSSE SENEDİ VE DEVLET TAHVİLİ 320 ÇEŞİTLİ VE ZENGİN PARA İKRAMİVELERİ

AKBANK

(Folklor :

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1964

İÇİNDEKİLER :

<i>Anadolu'da İlk Türkçeciler</i>	Mehmet ÖNDER
<i>Eski İstanbul Hamamları ve Gezmeleri</i>	Münevver ALP
<i>Folklorcularımız : Şevket Beysanoğlu</i>	Ali Rıza ÖNDER
<i>Beşikdüzü ve Yöresinde Söylenen Bilmeceler</i>	M. Mustafa ÇALDAĞ
<i>Deli Dumrul Hikâyesinin Bir Varyantı</i>	Doç. Dr. Şükrü ELÇİN
<i>Aşık Kâtip Ali</i>	Cahit ÖZTELLİ
<i>Erzurum Dolaylarından Bilmeceler</i>	Osman SAYGI
<i>Yozgath Hizbi (Hizni)</i>	Mahmut İŞİTMAN
<i>Aşık Hicranî'nin Şiirleri</i>	Mahmut Kemal YANBEY
<i>Telcirdağ'da Çocuk Oyunları</i>	Salim Sami İŞÇİLER
<i>Kurşehir'den Masallar (6) : Mitişik Kız</i>	Veysel ARSEVEN
<i>Gölpazarı'nda Sünnet Düğünü (5)</i>	Muzaffer BATUR
AĞUSTOS SAYIMIZ, SELÇUKLU — KARS ÖZEL SAYISI	
OLARAK ÇIKACAK — BİZE GELEN KİTAPLAR	

SAYI : 179

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

321